

998. Skällerö (Marielund), Funbo sn.

Pl. 43.

Litteratur: B 545, L 308, 311. J. Bureus, Fa 6 s. 186 n:r 104 (Rhezelius), Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta, 2 uppl. (1650-t.), n:r 49, Fa 5 n:r 130, Fa 1 s. 32; J. Rhezelius, F c 6 (Monumenta Uplandica) s. 33, 34 (utg. i UFT h. 30, 1915), F 11 n:r 103 b (mellan bl. 102 och 103), F m 18 n:r 28, R 550 (UUB) n:r 8; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 155; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 95; F. Burman i Nova Acta Reg. Societatis Scientiarum Upsaliensis Vol. 5 (1792), s. 303; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 17; UFT h. 3 (1873), s. 40, 41; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 31.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (i F c 6, F 11 och R 550); Bureus, träsnitt (i Mon. Sveo-Gothica); osign. träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 545.

Övre delen av runstenen ligger i Marielunds park, 75 m. Ö om slottet, vid en liten väg.

Runstenen omtalas första gången av Joh. Rhezelius, i hans reseanteckningar från 1635 (F c 6). Den var redan då sönderslagen i två, ungefär lika stora delar. Toppstycket fanns »Widh Lund i stenhusemuren på södher sijdhan . . . inmurat i muren samstädz. makan mot det stycket som näst föl. afrijt [d. v. s. som närmast härefter är avritat] 24 Sept.» Fotstycket låg ett stycke därifrån »Widh Skälre, på lundz hergårdz ägor nordan gården, och sunan Skälre by. hos sin arfgrifft. NB. Många griffter alstedz omkring. ligge detta stycket af for^{ne} sten. afritat 24 Sept.» Renritningen (i R 550 och F m 18) har överskriften: »På Lundh gårdh i Stenhusmurn», vartill fogas följande anteckning: »Dänne sten hafuer stådt på Skälre gärde sunnan byn på huilken platz ännu fins dät ene stycket som 1. påstår [d. v. s. förra delen av inskriften], wid sin gamble grifft eler högh, och hafuer skrifften wänt sikh södher. Det stycket Num. 2 påstår [d. v. s. senare delen av inskriften], är inmurat i Lundz gamble stenhusemur, huilken gård hafuer fordom waret Biskoppsäte. Widh dene sten äre många store högar och griffter. Vti en af be^{te} högar hafuer Wälb. Hans Forbus låtet gräfua en Warghrop, huarest hafuer warit en graf murat mz grästen 1 stor famn lång och bredh. Der uthi en leerkista. Vti henne et Swärd och sporrar dem han ännu hafuer i forwaring. Klingan war förskemd aldeles men fästet syntes amlerat och förgylt.» Det är sålunda tydligt, att runstenen har stått inom ett gravfält S om Skällerö och N om Lund (nuv. Marielund), på mark

Fig. 144. U 998. Skällerö (Marielund), Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

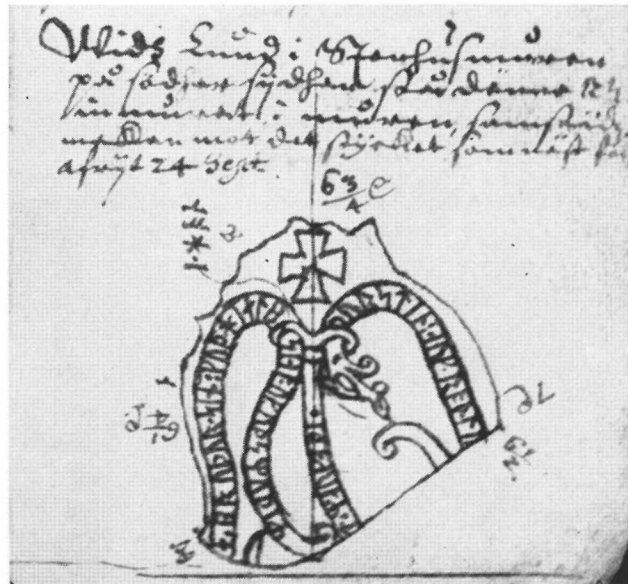

Fig. 145. U 998. Skällerö (Marielund), Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

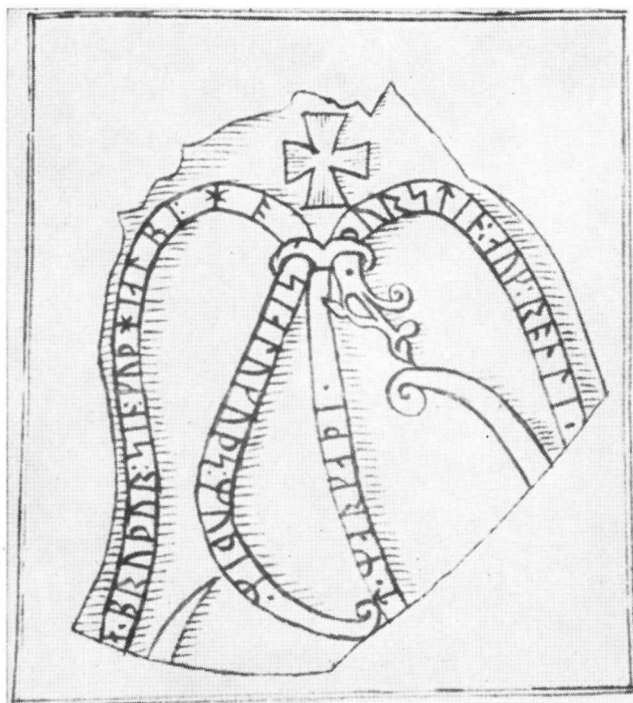

Fig. 146. U 998. Skällero (Marielund), Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F11).

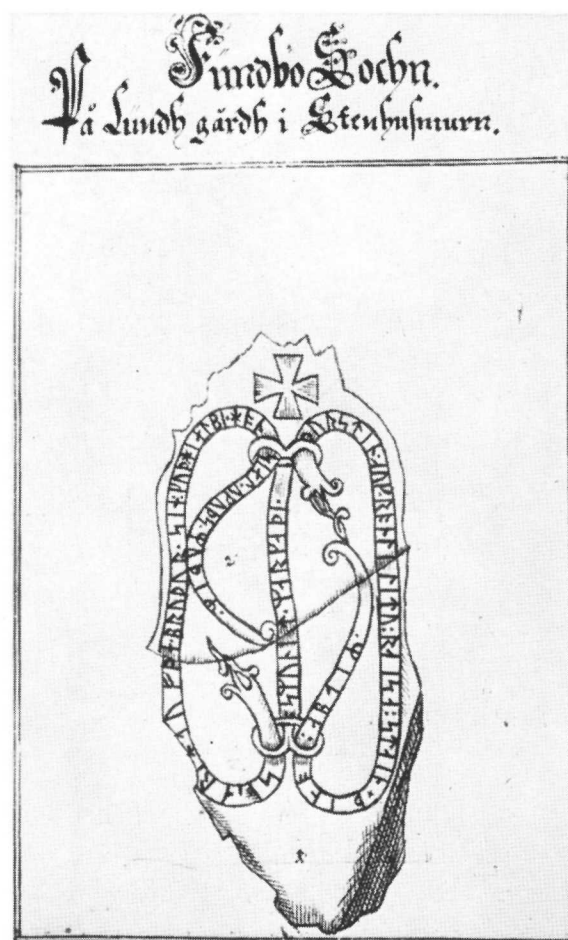

Fig. 147. U 998. Skällero (Marielund), Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (R 550).

som har hört till Skällero. Skällero är numera obebyggt och inlagt under Marielund; det var beläget drygt 1 km NV om Marielund invid vägen Lagga—Funbo. Fotstycket av runstenen fanns ännu kvar där på den ursprungliga platsen, men toppstycket hade blivit bortfört och inmurat i »Lundz gamle stenshusmur.» Överste Jakob Forbes († 1656) var vid denna tid ägare av Lund. — F a 5: »Lund i muren.» F. Burman (1792): »Villa Lund in muro.» — I ett supplement 1677 till ransakningarna meddelar länsmanen And. Pehrsson Rox, att det finnes vid »Skällero 1 Runesteen som om kull ligger, länshmannen är befalt den samma at låta opreesa.» Toppstycket i stenshusmuren omtalas icke; det finnes icke heller i Peringskiölds *Monumenta*. Däremot ingår där ett osignerat träsnitt med påskriften: »Skällero» (B 545 och L 311: »Skällero»). Också den förteckning över »Uplands Runestear», som ingår i bd 1 av Peringskiölds *Monumenta* (n:r 28), känner endast till »Skällero fragm. 1 st». — O. Celsius har endast sökt efter stenen i stenshusmuren, efter Rhezelius anvisning, utan att finna den: »Thenna stenen finnes eij mehr, sedan nya huset är upmurat.» — De båda stenhälfternas senare öden äro okända. Dybeck har inga uppgifter, icke heller *UFT*. I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Rånäs» (1868) omnämns båda som förkomna: den ena delen (L 311) »NW om Marielund, der Skällero by stått, saknas», den andra (L 308) »i stenfoten midt bak på Marielunds herrgård, ej synlig, emedan den är öfverrappad.» Fotstycket, som på 1600-talet fanns vid Skällero, är fortfarande försvunnet. Toppstycket,

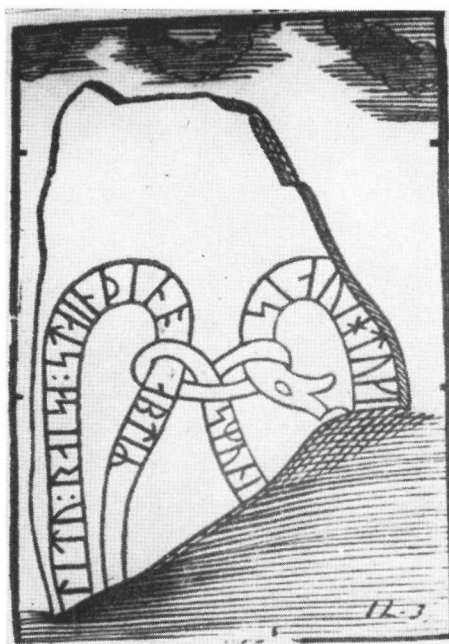

Fig. 148. U 998. Skällero (Marielund), Funbo sn. Efter B 545.

som Celsius förgäves sökte, har däremot kommit till rätta; enligt uppgift skulle det ha påträffats i en vägtrumma och år 1917 ha forslats till sin nuvarande plats i parken.

Ljusgrå, grovkornig granit. Det bevarade toppstyckets storlek: höjd (på v. sidan) 1 m., bredd 0,93 m.; fotstyckets storlek (enligt B 545) höjd (på h. sidan) omkr. 1,30 m., bredd omkr. 0,90 m. Hela stenens höjd kan beräknas till 1,80—1,90 m. Ytan är slät och jämn. Ristningen är djupt huggen och väl bevarad. Stenens färg med vita och svarta fläckar gör den relativt svårläst. Överallt är dock läsningen säker.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Rhezelius):

purstin : auk ronti : [litu : raisa : stain þino : abtir s - ar - haufþ] a : brupur sin : kup hialbi

honsalukups mupir

[osmun]rt : markapi

Þorstæinn ok Randi letu reisa stæin þenna æptir Svarthauþða, broður sinn. Guð hialpi hans salu ok Guðs moðir. Asmunðr markapi.

»Torsten och Rande läto resa denna sten efter Svarthövde, sin broder. Gud och Guds moder hjälpe hans själ. Asmund ristade.»

Till läsningen: Intet sk framför 1 þ eller efter 83 n, 97 i. Sk efter 7 n är tydligt, två små lodräta streck. Intet sk efter 10 k. Alla runorna i namnet 11—15 ronti äro fullt säkra. V. bst. i t ej lika stor som den högra, men dock fullt säker. Efter 15 i ett kort streck, sannolikt nedre delen av ett sk. 49 a tydligt. Intet sk efter 55 r, 61 þ, 67 i, 78 s. Efter 69 o korsas runslingan av ett band; på dettas övre konturlinje kännes en kort n-bst, som förefaller huggen. Den är dock ej fullt säker. På h. sidan tjänar motsvarande linje som hst i runan 1 þ. 73 l tydligt, icke t. Ovanför nedre kanten av stenen synes bst till 89 r.

Rhezelius, F c 6: 14 l; efter 29 n ett ×, vilket förefaller osannolikt; 36 t har bst endast t. v. Övre delen av r. 40 är skadad; Rhezelius anger hela hst och nedre delen av bst. Fr. o. m. 42 r t. o. m. 45 a är stenkanten avslagen och runorna 42—45 upptill skadade. Av r. 43 finns endast nedre delen av en hst i behåll; av 44 h även de båda nedre bst, av 45 a även bst. 68—73 **honsial**: Bst i 84 o äro ansatta på en korsande bandslinga. Bst i 89 r saknas. Efter 97 i sk. — B 545: Intet sk framför 34 a. 39—48 **s - au - htuki**. 84—89 **osmun**-. — Liljegren upptar inskriften dubbelt, dels (L 308) fullständigt efter Rhezelius, dels (L 311) efter B 545.

Då intet skiljetecken finnes efter 10 k, skulle andra namnet kunna vara **ronti** eller **kronti**. Ett namn *Randi* förekommer i ännu en uppländsk runinskrift: L 140 Nyvla, Bälänge sn. Några medeltida belägg äro ej kända av Lundgren och Brate, som emellertid förmoda, att namnet *Rande* ingår i ortnamnet Ransta i Uppland och Västmanland. Det förmodas vara identiskt med isl. *Randvér*, som emellertid (enligt Lind) endast förekommer på några sagogestalter men icke är säkert styrkt som namn på någon verklig person. *Randi* skulle också kunna vara kortnamn till sådana tvåledade namn som *Randulfr* och *Randviðr*. — Om namnet *Svarthauðr* se U 52.

999. Åkerby, Funbo sn.

Pl. 42.

Litteratur: B 549, L 303, D 1: 251. J. Bureus, Fa 6 s. 50 n:r 46 (Bureus' egen uppteckning), s. 185 n:r 98 (Rhezelius), Fa 5 n:r 133, Fa 1 s. 33; J. Rhezelius, F c 6 (Monumenta Uplandica), s. 23 (utg. i UFT h. 30, 1915), F m 18 n:r 28, R 550 (UUB) n:r 6; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 150; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 93; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 235; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 och 1866 (ATA); UFT h. 3 (1873), s. 39; O. v. Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 48, Bynamn på de uppländska runstenarna (i: Namn och bygd 18, 1930), s. 106, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (F c 6, F m 18 och R 550); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 61 a); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 549); Dybeck (D 1: 251); v. Friesen, foto 1906 (UUB; reprod. i »Namn och bygd» 1930).

Runstenen står i åkern 300 m. NÖ om Åkerby, 25 m. SÖ om vägen Åkerby—Halmby, 40 m. SV om Halmbyån och 55 m. S om vägbron över ån. Ristningen vetter åt NV, d. v. s. mot vägen. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala.»

Inskriften var känd redan av Bureus och finnes upptagen i hans samlingar. Stenen stod »vidh Åkerby i Funbo» (F a 6), »Åkerby» (F a 5). Enligt Rhezelius (F a 6) »Melan Åkerby och Almby» (F a 6), »Widh ån millan Åkerby och Almby står dene sten lutat, wänder sigh wester» (F c 6), »Emelan Åkerby och Almby, widh åhn. Denne Stenen wänder sigh medh Skrifften wäster vth. Om huilken ingen wet något berätta» (R 550, F m 18). — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Åkerby gärde i Funbo sochn» (B 549 och L 303: »Åkerby gärde»). — Celsius har sannolikt icke själv granskat inskriften. — Dybeck har i sin reseberättelse 1864 antecknat: »Åkerbystenen låg midt i en hveteåker, djupt sunken i jorden. Han blottades och afritades, äfvensom anstalt fogades till hans resning sedan åkern blifvit afbergad. På en oupptagen höjd i närheten äro två bautastenar och några ätthögar.» Och i reseberättelsen 1866: »Jag begaf mig nu, liksom i fjor, först till Åkerby i Funbo socken, der den märklige runstenen, hvilken legat på en åker i byns norra gärde, restes. Kring honom utstakades en rund plats, som hädanefter icke kommer att besås. Ätthögarna och bautastenarne å Murkbacken i närheten eftersågos.» *Sverikes runurkunder* (1866): »Stenen står på Åkerby gärde, icke långt från så kallade Källarbacken.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »mellan Åkerby och Halmby». — Stenen, som hade sjunkit rätt djupt ned i leran, restes ånyo 1950.

Grå granit, med något rödaktiga inslag. Höjd (över markytan) 2,38 m., bredd över mitten 0,65 m. Stenen har i genomskärning formen av en nästan liksidig triangel: vänstra sidoplanet

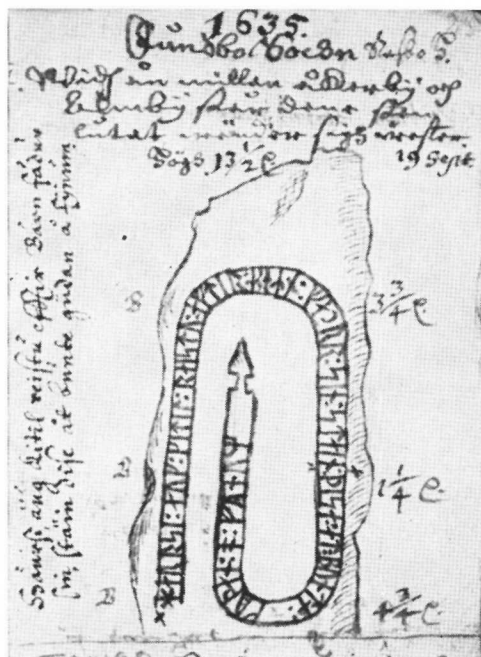

Fig. 149. U 999. Åkerby, Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

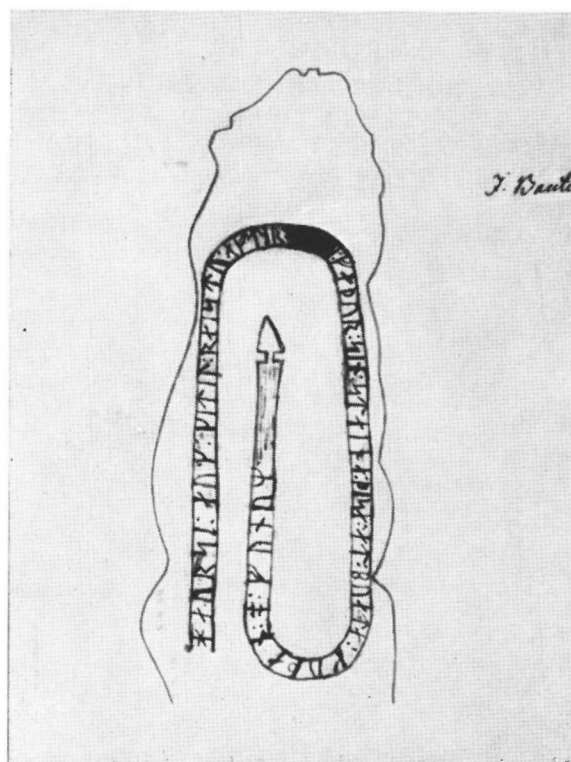

Fig. 150. U 999. Åkerby, Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F m 18).

är 0,65 m., högra 0,58 m. brett. Den ristade ytan är plan men rätt skrovlig och ojämn. Ristningen är delvis tydlig, men delvis rätt grund. Linjerna äro ofta ojämna och krokiga. Många förvillande fåror och fördjupningar finnas, särskilt på den övre delen. Läsningen av inskriften är dock fullt säker. De små korsen nedtill äro tydliga (även det t. h.); däremot söktes förgäves motsvarigheter upptill.

Inskrift:

haursi : auk : kitil : raistu : aftir : þekn : faþur : sin : staina : þissa : at : bunta : kuþan : o : funum

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Haurse ok Kætill ræistu æftir Þegn, faður sinn, stæina þessa, at bonda goðan a Funnum.

»Haurse och Kättil reste till minne av Tågn, sin fader, dessa stenar, efter en god bonde i Funbo.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut; däremot regelbundet mellan alla ord. Nedre h. bst i 1 h är mycket svag; de andra tre äro tydliga. 10 k har en egendomlig, gaffelliknande form. 11 i är icke stunget. 18 s står trångt mellan 17 i och 19 t; det har säkerligen varit uteglömt och blivit tillagt efteråt. 27 e är sannolikt stunget, om också den runda pricken är liten. 28 k är grunt hugget, gaffelliknande, ej stunget. 47 a har bst endast t. h., men denna är tydlig; icke o. Sk är: med två djupa punkter; bst i 48 a går fram till den nedre pricken och sammanflyter med denna. 54 a tydligt, icke o. 55 k är icke stunget, hst är bågformig, runan gaffelliknande. 60 o tydligt. Alla runorna i 61—65 funum säkra.

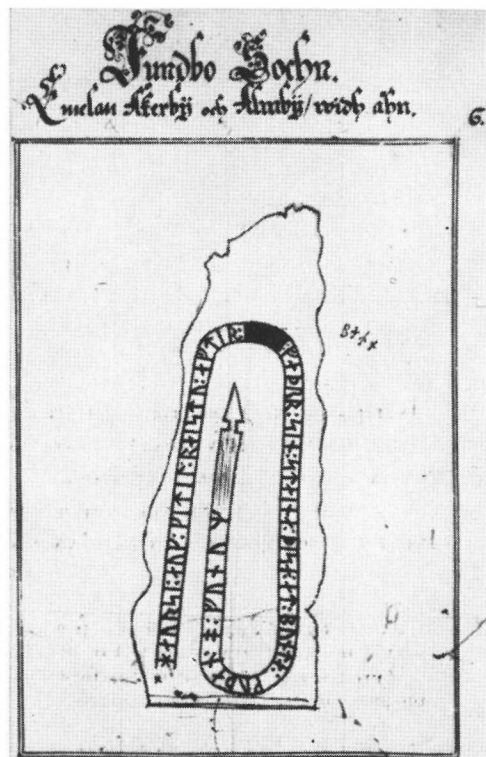

Fig. 151. U 999. Åkerby, Funbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (R 550).

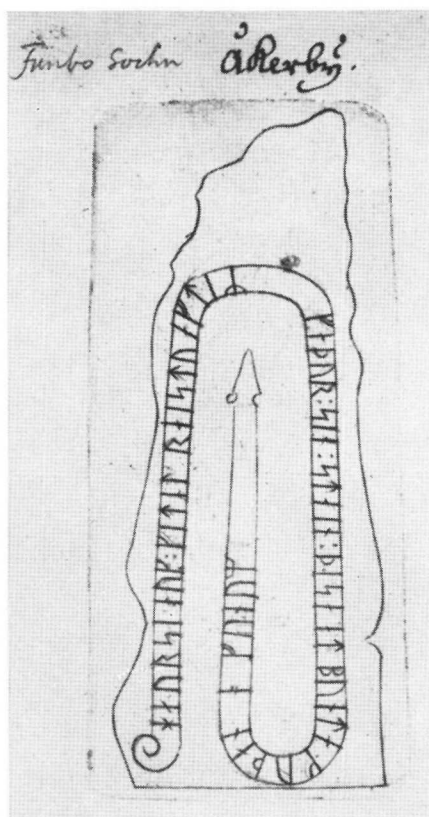

Fig. 152. U 999. Åkerby, Funbo sn.
Efter kopparstick av Bureus.

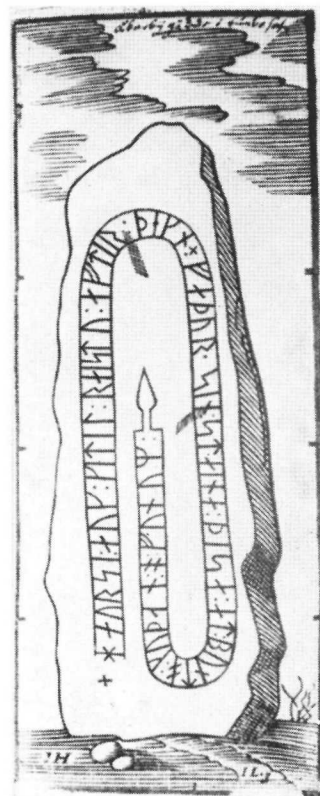

Fig. 153. U 999. Åkerby, Funbo sn.
Efter B 549.

Bureus (F a 6): **haursi : auk : kitil : þr : raitu · aftir : þiakn : fapur : sin : staina : ristin : o : funum**. Bureus har antecknat en språkhistorisk iakttagelse: »nota semper *sin* de plurali, nunquam *teras*.» — Rhezelius (F c 6): 26—29 **beann**; 43 **a** saknas. Likaså F a 6. I renritningen R 550 har Rhezelius 26—29 **baann** (vilket i texten återges »Bärn», d. v. s. Björn), 38—43 **staina**. — Hadorph och Leitz (B 549): 26—29 **þekn**, 54 **o**. — Dybeck: 26—29 **bern** (el. **bekn?**), 54 **a**. — v. Friesen: 26—29 **þekn** (28 **k** tydligt).

Rhezelius återger i R 550 inskriften på följande sätt »Häursi äuk Kitil reistu äftir Bärn, fädur sin, steinä dijsä ät bunta Gudan å Funum», och på latin: »... saxum hoc agricolæ optimo in Funbo.» Senare har någon här strukit under orden »dijsä» och »hoc agricolæ» samt i marginalen skrivit: »Disa» och »Disa marito». Samma ändring har gjorts i Bureus' renskrivna samling av runinskrifter F a 5: Bureus har ursprungligen skrivit »... saxum hoc agricolæ bono in Funum»; detta har genom överskrivning ändrats till: »... saxum Disa marito bono in Funum.» Det är alltså säkerligen icke Bureus själv, som i inskriften trott sig återfinna Disasagens personer. Handstilen är möjligen Stiernhielms.

N. R. Brocman har givit en fullt riktig tolkning av inskriften. Han är den förste, som har påpekat, att det finns ett samband mellan denna inskrift och de båda runstenarna vid Broby, U 990 och 991. Denna iakttagelse har närmare utvecklats av v. Friesen, se ovan s. 157. U 999 är den äldsta av Funbo-gruppens stenar.

Inskriften har ett särskilt intresse genom det däri ingående ortnamnet **o : funum**. Att detta avser bygden och har samband med sockennamnet Funbo, är uppenbart. Socknen kallas äldst

Fundbohæreth (1288), *Funbo hered* (1291), *Funboa herethj* o. s. v.; däri ingår gen. pl. av ett inkolentnamn *funboar*, inbyggarna **o funum**. Grundordet är endast belagt här på runstenen. Enligt v. Friesen, som härvid närmast stöder sig på de medeltida skriftformerna med *nd* (1288 m. fl.), vilka förmodas ge vid handen, att *n*-ljudet var dentalt och långt, skulle stamformen vara ett **funni-*, en sidoform till **fundi-* i fvn. *fundr* m., fsv. *fynd* f. 'fynd, möte' och liksom detta ett verbalnomen till *finna* 'gå efter ngt, eftersträva, finna; spåra, jaga'. Bygdenamnet **Funnir* pl. (dat. **Funnum*) skulle ha kunnat betyda '(ställe där man går på) jakt, jaktmarker'. Det har då avsett »de betydande skogsområden som å ömse sidor omge den smala bygden utefter den lilla å, som uppe från Eke i Vaksala socken rinner i nästan rak riktning åt ÖSÖ och utfaller i Funbosjöns avloppså strax söder om kyrkan. Mitt i denna bygd ligger den stora byn Åkerby där runstenen restes . . . *Fun(n)boar* avsåg sålunda äldst de människor som höllo till uppe på de stora skogarna mellan Uppsala- och Rasbo-slätterna.» v. Friesen betonar starkt, att hans namntolkning har en helt hypotetisk karaktär.

Funbo sn.

O. Celsius har i en liten förteckning på »Någre Runstenar af åtskillige nyl. upfundne, och som förmenas, aldrig ännu af Antiquariis sedde, och aftagne» (F m 60: 2 s. 573) följande uppgift: »Pastor i Fundbo H. Olof Galle, berättade en finnas i Fundbo på Skogen. 1734.» Uppgiften kan knappast avse någon av de kända och här ovan beskrivna runstenarna i Funbo sn.

1000. Rasbo kyrka.

Litteratur: B 539, L 290. J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 139; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 191; G. Floderus, *Beskrifning öfver Rasbo härads antiqviteter* (hs i UUB); J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 187; A. Floderus, *De parocciis Uplandiæ Rasbo et Kihl* (diss. Uppsala, 1848), s. 8; UFT h. 2 (1872), s. 49.

Avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 539).

I Peringskiölds *Monumenta* lämnas följande uppgifter: »I Westra Kyrkiedören finnes en Runesten, som wijd kyrkians anläggning blifwit till grundwal kullkastader, och med en dehl af skriften med muren betäckter, så att man nu inthet någon wiss mening afhämta kan.» På

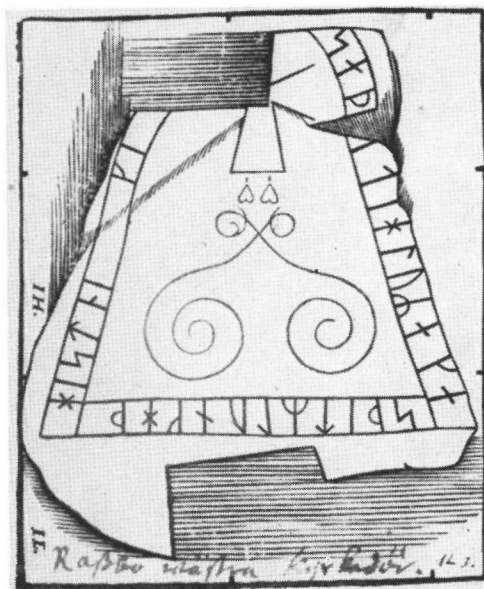

Fig. 154. U 1000. Rasbo kyrka. Efter B 539.

träsnittet är skrivet: »Rasbo västra kyrkedör» (B 539: »Västra kyrkodör»; L 290: »V. kyrkodörren»). — Anders Celsius har granskat inskriften i juli 1726: »Rasbo i Kyrkiedören som en dhel af stenen betäcker.» — Gustaf Floderus anmärker: »'I westre kyrkiedören' har Peringsköld förmodligen ment bredevid Norra dören, ty i wester finnes ingen annan dörr. Nu är stenen för de öfverlaggade Tegelstenarne nästan påsmetade murbruket osynlig.» Detsamma upprepas av Ali Floderus 1848. — Runstenen omtalas icke i kyrkoinventariet 1829, och den saknas hos Dybeck. I *UFT* h. 2 (1872) meddelas, att den »finnes qvar»: sannolikt beror detta på en uppgift i Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Rånäs» (1868), vilken uppgift emellertid av allt att döma avser U 1002. Stenen har förgäves sökts 1942 och 1950.

Den synliga delen av stenen har haft en höjd 1,60 m., största bredd (nedtill) omkr. 1,35 m. Stenen har varit bredast nedtill och avsmalnadt uppåt; den har alltså haft triangelform. Inskriftsbandet har varit lagt utefter stenens kanter, i form av en båge, med en tvärbalk förenande de båda bågändarna. I fältet innanför inskriftsramen har upptill funnits ett likarmat kors och nedtill två stora spiraler. Mellan dessa och den nedre korsarmen två små hjärtliknande figurer. Dessa på en runsten högst ovanliga bilder ha lockat Peringskiöld till följande tolkning: »Doch synes de inom en Skiöld uthritade hiärtan uthwisa den framledne döde --- warit af en förnäm och Ridderlig Slächt.» J. G. Liljegren har i stället tänkt sig en symbolisk tolkning: »2:ne hjertan, wända från jorden och på spänstiga fjädrar höjda åt korset, mot hwilket de dragas med en gnistrande framfart.»

Inskrift (enligt B 539):

histni . . . ki . . . sap - t - hluraka spitrunkhp

5   10   15   20   25   30

Såsom redan Liljegren har anmärkt, ger inskriften icke någon mening.

1001. Rasbo kyrka.

Litteratur: B 536, L 291. J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 140; *UFT* h. 2 (1872), s. 49; B. Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 17 f.

Avbildning: Osign. träsnitt i Peringskiölds *Monumenta* och B 536 (återgivet av B. Bergman a. a. s. 17).

Stenen fanns enligt anteckning på träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* i »Rasbo Kyrkemur norr», d. v. s. på kyrkans norra sida (B 536 och L 291: »I Kyrkomuren»). I en förteckning över

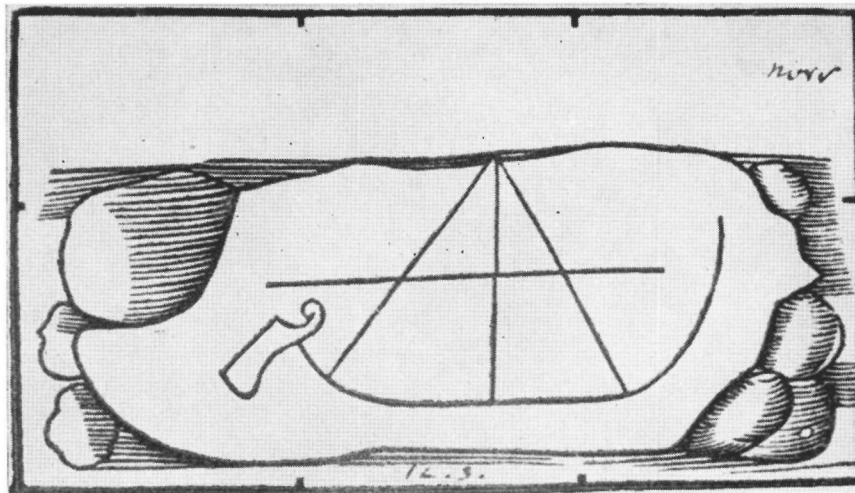

Fig. 155. U 1001. Rasbo kyrka. Efter B 536.

»Uplands Runestentar» (*Monumenta* 1, n:r 28) upptages: »Norra Kyrkiewäggen ett skiep 1 st.» Senare uppgifter saknas, och stenen är f. n. oåtkomlig under rappningen, då man icke närmare känner dess plats.

Ristningen utgöres av en enkel teckning av ett skepp. B. Bergman jämför den med skeppsbilder på mynt, funna bl. a. på Björkö och enligt S. Lindqvist tillhörande början av 800-talet. »Det är alltså icke orimligt, att skeppsbilden på stenen i Rasbo kyrka skulle kunna hänföras till ungefär samma tid.»

1002. Rasbo kyrka.

Pl. 43.

Litteratur: G. Ahlbin i Upsala Nya Tidning ¹⁹/₆ 1923, brev till riksantikvarien S. Curman ³/₁ 1927 (ATA); B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn ¹⁰/₆ 1925, med tillägg ²⁷/₆ och ⁷/₁₂ 1926 (ATA).

Äldre avbildning: B. Bergman, teckning 1925 (ATA).

Ett fragment av en runsten står uppställt i södra vapenhuset, mot södra väggen.

Stenen har tidigare legat i golvet vid norra kyrkdörren, strax innanför tröskeln. Den omtalas första gången av Dybeck, i hans reseberättelse 1866: »Af de flere runstenar som funnits i Rasbo kyrka, återstår nu bara en — ett stycke, liggande i norra kyrkdörren.» Dybeck har tydligen ansett fragmentet för obetydligt för att medtagas i *Sveriges runurkunder*. Säkerligen är det denna sten (icke U 1000, såsom författaren, E. Sidenbladh, tror), som avses med följande uppgift i Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Rånäs» (1868): »strax inom norra kyrkoporten ligger en nätt sten.» Senare (1923) har den uppmärksamats och anmälts av hr G. Ahlbin, Skeke. År 1925 upptogs den ur golvet och ställdes på sin nuvarande plats.

Rödgrå, finkornig granit. Höjd 0,50 m., bredd 0,86 m. Fragmentet utgör fotstycket av en runsten med ett par runor bevarade. Ytan är hårt sliten och jämn.

Inskrift:

... - sbi ...

1003. Frötuna, Rasbo sn.

Pl. 44.

Litteratur: G. Ahlbin i Upsala Nya tidning ¹⁹/₆ 1923; Stockholmstidningen ¹⁰/₁₀ 1926, Svenska Dagbladet ¹³/₁₁ 1926; B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn, tillägg d. ²⁷/₆ 1926 och ⁷/₁₂ 1926 (ATA), *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 77 f.

Äldre avbildning: B. Bergman foto (ATA; reprod. i: Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning*, s. 77 f., fig. 50—51).

Två runstensfragment, troligen tillhörande samma sten, nu upplagda på en bergshöjd i Frötuna park, omkr. 500 m. SSÖ om huvudbyggnaden.

De båda fragmenten omtalas första gången i en tidningsartikel 1923 av Riksantikvariens ombud, f. faktorn i Stockholms Dagblad G. Ahlbin. Det ena (A) låg då i grunden till en källare i trädgården vid Frötuna, det andra (B) fanns på gräsplanen framför herrgårdsbyggnaden 30 m. från en uthusflygel. Det hade några år tidigare påträffats under golvet i en lada, den s. k. Västlötsflygeln. År 1926 togs fragmentet A ut ur källarväggen; efterforskningar gjordes efter andra delar av runstenen, men utan resultat. Båda fragmenten fördes då till sin nuvarande plats, där de äro uppställda tillsammans med U 1004.

Ljusgrå granit; fragmentet A har en rödaktig färgskiftning. Fragmentet A 0,72 × 0,32 m. Tjocklek 0,60 m. Ytan är ganska ojämn. Ristningen är tydlig. Fragmentet B 0,41 × 0,52 m. Tjocklek 0,44 m. Ytan är slät och jämn, delvis nästan som slipad. Ristningen djupt huggen och tydlig.

Huruvida de båda fragmenten härröra från samma runsten, synes icke med full säkerhet kunna avgöras. Det har i så fall varit en ganska stor sten, och de båda bevarade styckena ha varit helt skilda från varandra. Fragmentet A har tillhört toppen, fragmentet B sannolikt nedre delen av den motsatta sidan. Detta skulle kunna förklara olikheten i stenarnas tjocklek och ristningsytans utseende. Ristningstekniken förefaller att vara alldeles densamma.

Inskrift:

A: ... **prihui** ...
5

B med vänderunor: ... **btirr** ...
10

Till läsningen: 4 **h** är ej fullt säkert; hst tydlig och likaså **a**-bst, men **n**-bst mindre säker. Runan är missformad, med bistavarnas skärningspunkt t. h. om hst. R. 5—6 äro skadade upp-till men kunna knappast vara annat än **ui**. — 7 **b** har en ovanlig form. Bst i 8 **t** äro svaga, dock säkra. 11 **r** har två tydligt huggna prickar eller korta vertikala streck mellan hst och bst.

Inskriften är något förbryllande. Runorna på fragmentet A synas icke ge någon språklig mening. På fragmentet B kan ha stått ordet **abtir** (**ibtir**) 'efter', följt av den besynnerliga **r**-runan.

Ovanför runslingan på fragm. A finnes en rätt klumpig teckning av en ryttare. Hästen har en långsträckt kropp, kort, klippt svans och benen inlemmade i kroppen med spirallinje. Ryttaren har långa ben men saknar nästan helt bål, på det runda huvudet äro näsa och haka markerade och ögat angivet med en rund prick. — På fragment B finnes en del ornamentik: foten av ett rundjur, med en spirallinje infogad i kroppen, och två upprullade spiraler, som förmodligen utgöra avslutningen av en runslinga. B. Bergman finner stora likheter mellan de två fragmenten inbördes och mellan dessa och bildstenen U 1004. Han anser dem vara utförda av samme ristare, och att denne skulle ha varit Åsmund Kåreson tror han sig kunna visa genom jämförelse med några av dennes signerade verk.

Bevisningen är långt ifrån bindande, och full visshet kan man väl knappast nå med ett så fragmentariskt material. Men vad nu särskilt U 1003 angår, kan det icke bestridas, att i synnerhet ornamentiken på fragment B visar drag som i hög grad påminna om Åsmund. Det är alldeles riktigt att jämföra just med Håmö-stenen U 901. »Teckningen av ryttaren på Frötunastenen kan man gott jämföra med de båda sittande mansfigurer, som finnas på Håmö-stenen, alla tre hava ungefär samma form på huvud, näsa och pipskägg.» Andra överensstämmelser finnas med den av Åsmund även signerade Ingla-stenen U 884: djuret med den långsträckta bålen och användningen av vänderunor. Därtill kommer nu som en märklig bekräftelse ordformen [**a**]btir (med **b**), som just hör till de för Åsmund typiska språkdragen och annars är mycket sällsynt. Ytterligare ett stöd för antagandet är, att Åsmund har varit verksam i trakten. Han har ristat U 998 i Funbo sn, med största sannolikhet också U 1009 i Rasbo sn och U 1012 i Rasbokils sn.

1004. Frötuna, Rasbo sn.

Pl. 44.

Litteratur: UFT h. 5 (1876), s. 113; G. Ahlbin i *Upsala* 12/7 1922, i *Upsala Nya Tidning* 19/6 1923, brev till O. Janse 3/7 1922, till S. Curman 3/1 1927 (ATA); *Stockholms-tidningen* 10/10 1926; *Svenska Dagbladet* 15/11 1926; B. Bergman, *Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn, tillägg d. 27/6 1926 och 7/12 1926* (ATA), *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 76, 83, 263.

Äldre avbildning: B. Bergman foto (ATA; reprod. i: Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning*, s. 77 f., fig. 50—51).

Bildstenen är första gången omtalad i *UFT* h. 5 (1876): »I ett af Frötuna gården mot gränsen av en sank äng träffades 1874, då sten skulle brytas ur åkern, mellan tvenne backar, omkring tretio bautastenar nedsjunkna i jorden. De voro åtta—tio fot höge och i allmänhet ganska släte och jämne. Bland stenarne fans äfven en bildsten, hvori var inhugget ett djur.» Djurbilden liknade något, säges det vidare, den bildsten som finnes uppställd i Husby-Lyhundra kyrka (U 548).

Stenen har sålunda med all sannolikhet ursprungligen stått rest på ett bygravfält, tillsammans med ett stort antal bautastenar. Någon sakkunnig undersökning av det tydligen mycket omfattande gravfältet företogs tyvärr icke. Bautastenarna användes till stor del i broar över diken och för andra praktiska ändamål. Bildstenen blev tillsammans med andra stenar upplagd i ett odlingsröse vid kanten av åkern, täcktes av jord och blev glömd.

Fyndplatsen var den s. k. Västlötsängen, drygt 1 km. NNÖ om herrgården.

År 1922 började på nytt odlingsarbete på platsen, med röjning, borttagande av sten och djupplöjning. En undersökning gjordes nu på Riksantikvariens uppdrag av fil. kand. S. Erlands-son, tyvärr dock endast av de delar av området, som voro närmast hotade. Nya bautastenar kommo i dagen. Då fil. kand. B. Bergman några år senare gjorde sin fornminnesinventering, söktes den 1874 funna bildstenen i det odlingsröse, som sträckte sig utefter åkerkanten. En arbetare vid Frötuna erinrade sig ungefär var stenen låg; den påträffades, täckt av jord, och fördes till sin nuvarande plats i Frötuna park.

År 1929 fortsattes odlingsarbetet vid Västlöt. En ny undersökning utfördes av fil. kand. G. Holmgren. Ur hans redogörelse (⁴/₉ 1929, ATA), må följande här anföras: »Enligt vad smeden Karl Gustaf Lundin f. 1853 vid Frötuna och den äldste vid gården anställde berättade voro åkrarna vid Västlöt (Västlötshalsarna), varpå gravfältet ligger, på 1870-talet ännu ängsbackar och naturlig äng. Vid denna tid skedde den första nyodlingen på befallning av baron Louis de Geer d. ä., som ägde Frötuna. På gravfältet lågo då omkullvräta ett stort antal bautastenar; ingen av dem stod upprätt, utom den som ännu finnes kvar upprätt S om åkern. Vid uppodlingen bortfördes de allra flesta av dem, många skulle enligt Lundin ligga i en landsvägsbro på häradsvägen, som från Frötuna går till stora landsvägen, närmare bestämt mellan Stymninge vägskäl och Karby grindstuga. Enligt vad en numera afliden gubbe Jan Jansson, torpare i Snugga, som varit med om denna transport, berättat för Lundin, skulle en av dessa stenar varit försedd med runor. Tilläggas kan att den av Bergman omnämnda bildstenen, som ännu kvarstår vid Frötuna, enl. Lundin på 1870-talet legat kullfallen på detta gravfält; efter vad han kunde minnas ungefär strax SV om grav XXVIII.»

Särskilt av Holmgrens redogörelse framgår, att gravfältet vid Västlöt torde ha varit stort och märkligt. Det är nu helt förstört, och det är att beklaga att det icke hade dessförinnan blivit föremål för en fullständig arkeologisk undersökning.

Bildstenen från Västlöt står nu uppställd i parken vid Frötuna, omkr. 500 m. SSV om herrgården, i närheten av de båda fragmenten U 1003.

Ljusröd granit. Höjd 0,84 m. över markytan, bredd 0,95 m. Ristningens höjd 0,45 m., bredd 0,58 m. Stenens kanter ge icke intryck av att ha blivit avslagna i senare tid. Tvärtom får man vid en granskning den bestämda övertygelsen, att stenen har haft samma form och utseende, då den ristades, som nu. Ristningen är icke särskilt djupt huggen, men jämnt och skickligt. Den är överallt tydlig.

Ristningen består uteslutande av en figurframställning: ett fyrfotadjur sett från sidan och över dess rygg ett kors. Djuret har smalt, långsträckt huvud med markerat munveck, runt öga, tillbakaböjda långa horn eller öron, långsträckt kropp, svans som går i en rund cirkel under bakbenet och efter tudelning omfattar bakkroppen som i en klyka. Benen, med två tår, äro med

spiraler infogade i kroppen. Benens läge tyder på att ristaren har velat framställa djuret i hastig rörelse, i språng.

Figuren är visserligen stiliserad, men den har dock en helt annan karaktär än det vanliga rundjuret. Det är möjligt, att ristaren har avsett icke ett fantasidjur utan ett verkligt djur. Bilden liknar, såsom redan har framhållits i *UFT* 1876, bilden på U 548 i Husby-Lyhundra kyrka: likheter finnas i huvudets form, de bakåtböjda hornen, fötterna med sina två tår och spiralerna varmed benen äro infogade i kroppen. En skillnad är dock, att djuret på U 548 är framställt stående stilla, därför med halsen rakt uppåt i rät vinkel med rygglinjen, djuret på U 1004 återigen i språng, med huvud och hals framåtsträckta. Jämföras bör djurfiguren på U 1004 också med den tyvärr fragmentariska djurbilden på U 884, en sten ristad av Åsmund Kåreson.

Korset är likarmat, med spetsvinkliga korsarmar, ett s. k. S:t Georgskors.

Enligt B. Bergman skulle vi på U 1004 »klart och tydligt» ha en framställning av Agnus Dei, ett symboliskt motiv som har varit mycket vanligt i den kristna konsten under forntiden och medeltiden. Härpå skulle särskilt tyda förbindelsen med korset (»lammet med korsfanan»). Bergman framhåller, att lammet stundom framställes som en gumse med horn. Här på bildstenen äro de bakåtböjda hornen synnerligen framträdande. Mot denna tolkning talar i viss mån, att djuret är tydligt tecknat i rörelse (liksom djuret på U 884).

Ristningar, som endast innehålla figurer, icke någon inskrift, äro som bekant icke ovanliga i Uppland. Särskilt förekomma de i sydvästra delen av landskapet. De kunna vara ristade på samma sten som en inskrift, fastän på en annan yta (t. ex. U 61, 69, 716, 726, 803). Men det finns också rena »bildstenar» utan inskrift (t. ex. U 230, 612, 704, 747, 748, 787). Ristningen kan bestå av enbart kors (t. ex. U 61, 69, 230, 612, 787), en djurfigur (t. ex. U 248, 548, 704, 716, 726), två motställda djurfigurer (t. ex. U 693, 772), en fågel (U 694), kors och djurfigur (U 26, 803). I vissa fall är det tydligt, att bildstenen har hört intimt samman med en runsten, rest i närheten. De båda stenarna ha tillsammans utgjort ett monument. Så förhåller det sig med U 704 och 705, U 786 och 787, sannolikt också med U 229 och 230. Av särskilt intresse äro de båda »signaturstenarna» U 257 och U 268. De innehålla nedtill ett kort meddelande: [*Fotr*] *risti runar þessar och Fotr risti*. Där ovanför har U 257 en fågel, U 268 ett kors. U 268 har varit rest tillsammans med U 267, och sannolikt har också U 257 varit den ena av två parstenar, som tillsammans ha utgjort en minnesvärd.

Bildstenen U 1004 kommer från ett gravfält, där sannolikt även U 1003 har hört hemma. Det förefaller icke osannolikt, att de båda stenarna ha haft ett ursprungligt samband med varandra, att de ha blivit ristade vid samma tillfälle och att de tillsammans ha bildat ett runmonument. De äro av allt att döma utförda av samme ristare. U 1003 är, såsom ovan nämnt, ett verk av Åsmund Kåreson. B. Bergman har, på delvis goda grunder, antagit, att detsamma är fallet med U 1004. Djurfiguren företer stor likhet med bilden på den av Åsmund signerade U 884, och korset är exakt detsamma som på den av Åsmund med säkerhet ristade U 1012.

Hammarby, Rasbo sn.

I Liljegrens *Runurkunder* upptages en runsten i »Hammarby gärde» (L 298) och utom U 1005 ytterligare en runsten i »Hofs gärde» (L 297), i båda fallen med hänvisning till en förteckning över »Uplands Runestener» i Peringskiölds *Monumenta*, bd 1 (nr 28). Efter Liljegren har uppgiften upprepats i *UFT* h. 2 (1872); s. 51.

Uppgiften beror på ett missförstånd och går ytterst tillbaka på *Ransakningarna*. I länsmannen And. Pehrsson Rox' relation om fornlämningar i Rasbo sn upptagas följande runstenar: »Leystad gierdet enn steen påskrifwen [= U 1006]. — Wästerberga backan enn stehn påskrifwen [= U 1008]. — Hammarby giärdet sammaledes. — Yrrestad skulberget enn Runnestehn [= U 1009]. — Håff Giärdet i lijka måtto [= U 1005].» Vid Hammarby finnes ett gravfält med många bautastener, däribland en ovanligt hög och ståtlig, som sedan gammalt har tilldragit sig uppmärksamheten. I Perings-

skiölds *Monumenta* 2, bl. 142 läses följande: Wid Hammarby . . . stora Ättebacke . . . är en hög Steen upreester, men inthet påskrifwen, hwarigenom den dödes minne och högens namn nu aldeles förglömde blifwit.» Det är denna bautasten, som i länsmannens relation blivit upptagen som en runsten, och härifrån har sedan uppgiften gått vidare till den nämnda förteckningen och Liljegrens *Runurkunder*.

Vad den andra runstenen i »Hofs gärde» angår, synes den bero på en felaktighet i förteckningen: »Hofs gärde 2 st.» Siffran 2 är helt enkelt en felskrivning i en helt preliminär lista. Vid de följande undersökningarna ute i fältet visade det sig, att endast en runsten fanns vid Hov, nämligen B 537 (= U 1005).

1005. Hov, Rasbo sn.

Pl. 45.

Litteratur: B 537, L 296. J. Bureus, F a 6 s. 47 n:r 33 (Bureus' egen uppteckning), s. 184 n:r 94 (Rhezelius), F a 5 n:r 286, F a 1, s. 65; J. Rhezelius, F c 6 (*Monumenta Uplandica*), s. 36 (utg. i UFT h. 30, 1915), R 550 (UUB) n:r 16; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 142; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 102; G. Floderus, Beskrifning öfver Rasbo härads antiqviteter, 1813 (hs i UUB); A. Floderus, De paroeciis Uplandiæ Rasbo et Kihl (diss. Uppsala, 1848), s. 5; R. Dybeck, Reseberättelse 1866 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 50; G. Ahlbin i Upsala ^{12/7} 1922, Upsala Nya Tidning ^{19/6} 1923, skrivelse till Riksantikvarien 1925 (ATA); B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn, 1925, med tillägg ^{27/7} och ^{7/12} 1926 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (i F c 6 och R 550); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 537); B. Bergman foto 1926 (ATA).

Det bevarade fotstycket av runstenen står rest omkr. 500 m. ÖNÖ om Hov, på östra sidan om landsvägen Rasbo—Stavby, omkr. 30 m. S om bron. Ristningen är vänd mot vägen.

Joh. Bureus har känt till inskriften: han har granskat den den 9 maj 1594. Dess plats var: »Widh Hofzquarn i Rasbo S.» (F a 6), »Håf» (F a 5). Han hänvisar (i F a 6 s. 184 n:r 94) till sin bilderbok F a 10:2, men denna teckning synes vara förkommen. Hans medarbetare Joh. Rhezelius besökte platsen den 26 sept. 1635: »Östan Hof widh åhn och g. bron på wester sidan om be:te åå, Skriften uender sigh norr ut, Rödspräclog sten. Klar stijl» (F c 6); »Widh Hof i en wret» (F a 6); »Rasbo Sochn, Widh Håf i Gärdet, hos den g. stenbron» (R 550). I sistnämnda handskrift har han följande utförligare beskrivning: »På denne sten är kloor stijl och bokstäfuer och står widh skildnaden melan Rasbo och Rooslaghen, huilken är slagen i Try stycker, och det ene stycket är borto. De andre 2 str lät iagh resa och ihopsätia, som sees kan af sielfwe afrijtningen. Om honom weet ingen synnerligh seijs. Sielfue steenen är Röd mz huijta plätter, Vnderligh af naturen til sina fergor, påseendes.» — *Ransakningarna*: »Håff Giärdet i lijka måtto», d. v. s. »een Runnestehn». — Peringskiöld, *Monumenta*: »In i Hoffz gärde wijd åån, strax vid stora vägen, visar sig denne Runsteen, som sedan Bureus den afrijtadt, är nogot afslagen» (B 537: »Hofs gärde»; L 296: »Hofs gärde. V. vid åen»). Träsnittet visar samma skador som på Rhezelius' teckning 50 år tidigare; ett stycke nedtill på h. sidan fattas, med slutet av inskriften. Det har tydligen förkommit mellan Bureus' besök 1594 och Rhezelius' 1635. — O. Celsius har besökt platsen den 2 maj 1727. Han anmärker: »Der ligger ett st. afslagit, neml. begynnelsen.» — G. Floderus meddelar intet nytt; han endast skriver av Peringskiöld. Om han själv har sett runstenen, är synnerligen ovisst. — R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1866, att »Runstenarne vid Lejsta och Hof granskades.» Men han har icke upptagit inskriften i *Sveriges runurkunder*. Sannolikt beror detta på att han endast funnit ett fragment och ville avvakta ett senare tillfälle, då han kunde meddela inskriften i fullständig form. — I Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Rånäs» (1868) meddelas uttryckligen, att endast ett fragment finnes kvar: »Ö om Hof, vid Lutbron halfligger i gärdet en del af en sten.» Platsen — V om ån och på västra sidan om vägen — är utmärkt på kartbladet. — UFT h. 2 (1872): »Hofs gärde. V om vägen vid Lutbron . . . Af stenen återfanns 1857 endast nedre stycket med de 8 första runorna.»

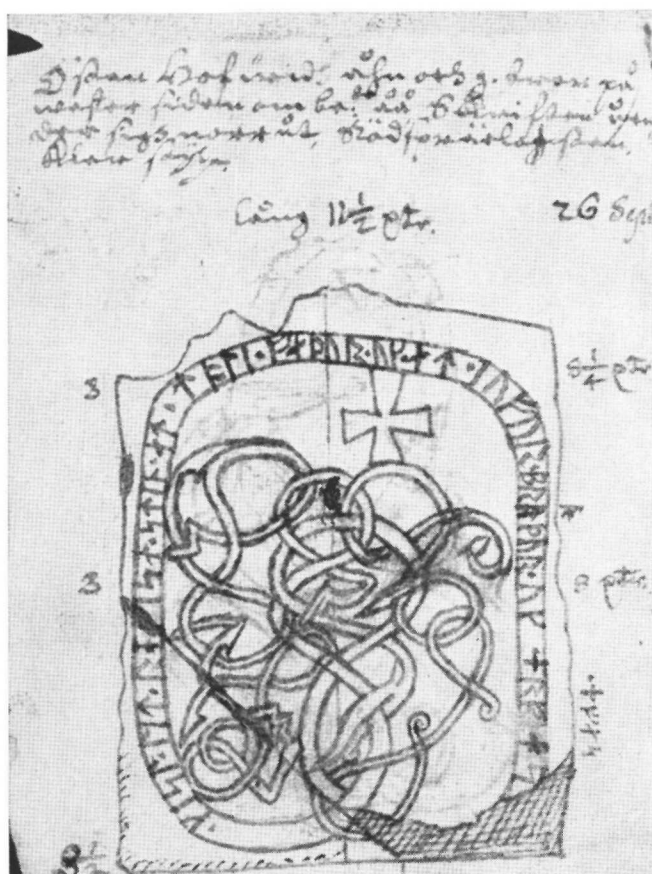

Fig. 156. U 1005. Hov, Rasbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

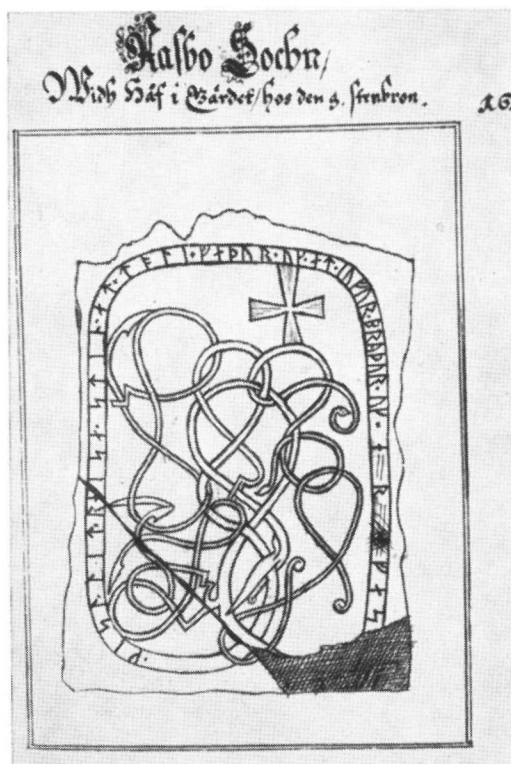

Fig. 157. U 1005. Hov, Rasbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (R 550).

Enligt uppgift av G. Ahlbin skulle fotstycket år 1924 ha blivit flyttat ur åkern omkring 10 m. ned till åkanten. Här restes stenen år 1926, »mellan åkern och ån 19 m. NV om landsvägen Rasbo kyrka—Stavby kyrka och 9 m. VSV om ån.» Då denna plats med tiden visade sig olämplig på grund av att jordhögar kastades upp vid rensning av ån och dolde stenen, flyttades denna och restes på sin nuvarande plats år 1949.

Röd granit. Det bevarade fotstyckets höjd över marken 0,84 m., bredd 1,25 m. Hela stenens höjd enligt teckningen i B 537 omkr. 2,15 m., bredd omkr. 1,30 m. Ristningsytan är jämn. Ristningen är djupt huggen och tydlig.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 537 och Bureus):

kisl · lit · [risa · stin · at · toli · faður · uk · at · iufur · broður · uk · erfast · sun · sin]

Gisl let reisa stæin at Toli, faður, ok at Iofur, broður, ok at Ærnfast, sun sinn.

»Gisl lät resa stenen efter Tole, [sin] fader, och efter Jovur, [sin] broder, och efter Ärnfast, sin son.»

Till läsningen: Intet sk framför 1 k. 1 k är icke stunget. — Bureus har *hela* inskriften, och har icke på något sätt antytt, att slutet skulle vara defekt. Hans läsning överensstämmer f. ö. fullständigt med Hadorphs (B 537). Namnen 18—21 **toli**, 31—35 **iufur**, 44—49 **erfast**. — Rhezelius (F c 6, F a 6): 8—11 **reisa**; 38 **u**; 49—55 saknas; R 550: 8—11 **reisa**, 38 **y**, 49—55 saknas. Det

Fig. 158. U 1005. Hov, Rasbo sn. Efter B 537.

är tydligt, att ett stycke av stenen nedtill, med inskriftens slut, har förkommit mellan Bureus' besök 1594 och Rhezelius' 1635, — Celsius: 1 **g**; 8—11 **-isa**, 18—21 **toli**, 31—35 **iufur**, 38 **o**, 44—48 **erfas**, 49—55 saknas.

Om namnet *Gisl* se U 492, om *Tolir* Sö 293 och U 11, om *Iofurr* U 901 och om *Ærnfastr* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Rätt ovanligt är att, såsom i detta fall, en man har låtit resa en minnessten efter tre anförvanter, sin fader, sin broder och sin son. De äro tydligen nämnda efter ålder

Anmärkningsvärt är, att possessivpronomenet 'sin' endast utsättes vid det sista substantivet och är utelämnat vid de båda föregående. Om detta är ett normalt uttryckssätt eller endast beror på ristarens önskan att spara plats och arbete, är svårt att veta.

1006. Lejsta, Rasbo sn.

Pl. 46.

Litteratur: B 533, L 294, D 1:256. J. Bureus, F a 6 s. 184 n:r 93 (Rhezelius), F a 5 n:r 287, F a 1 s. 66; J. Rhezelius, F c 6 (Monumenta Uplandica), s. 36 (utg. i UFT h. 30, 1915), R 550 (UUB) n:r 15; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 141; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 101; G. Floderus, Beskrifning öfver Rasbo härads antiqviteter, 1813 (hs i UUB); A. Floderus, De parocciis Uplandiæ Rasbo et Kihl (diss. Uppsala, 1848), s. 6; R. Dybeck, Reseberättelse 1866; UFT h. 2 (1872), s. 50; G. Ahlbin i Upsala 17/7 1922, Upsala Nya Tidning 19/6 1923; Stockholmstidningen 10/10 1926; B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn, 1925, med tillägg 27/6 1926 (ATA), Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 217.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (i F c 6 och R 550), J. Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 115); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 533); Dybeck a. a.; B. Bergman foto 1926 (ATA).

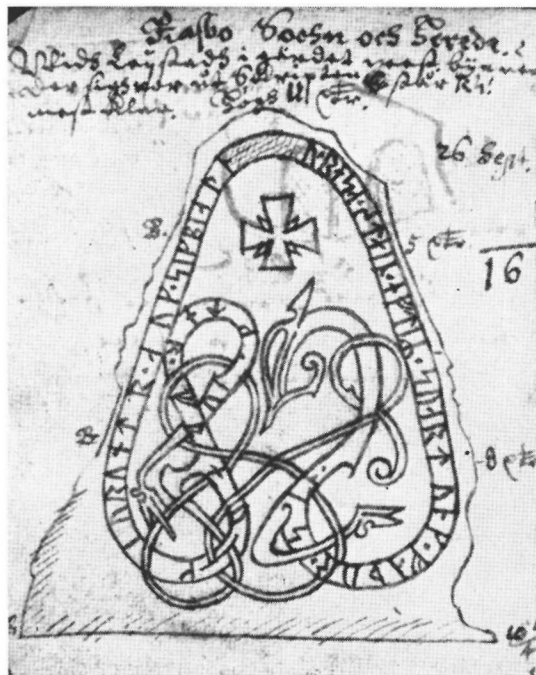

Fig. 159. U 1006. Lejsta, Rasbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

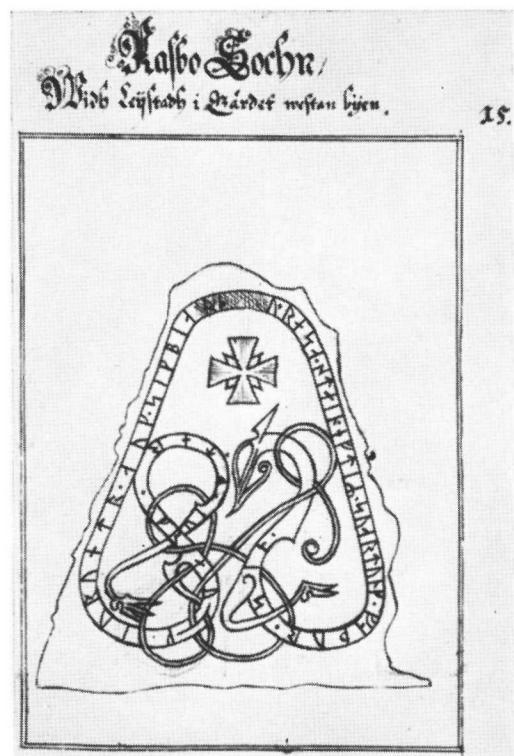

Fig. 160. U 1006. Lejsta, Rasbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (R 550).

Runstenen står rest i skogsmark omkring 550 m. SV om byggnaderna i Lejsta, omkr. 500 m. S om landsvägen Uppsala—Öregrund och omkr. 400 m. S om gamla vägbanan, som ännu är körbar och användes av Lejsta-gårdarna, omkr. 600 m. ÖSÖ om Rasbo kyrka, som dock icke synes från platsen på grund av mellanliggande, trädbeväxta kullar. Ristningsytan vetter åt VNV. Stenen låg 1926 kullfallen, men en del av fotstycket hade i fallet brutits av och stod kvar på sin ursprungliga plats. Stenen restes och hopfogades med detta stycke. I närheten finnes ett gravfält med bl. a. en rund och tre fyrkantiga stensättningar. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rånäs.»

Inskriften var känd redan av Bureus, genom meddelande av Rhezelius, som läst och avritat den år 1635. Han har följande uppgifter: »Widh Leijstadh i gärdet west byn, står R| uender sikh nor ut Skripten mest klar. 26 Sept.» (F c 6); »Widh Leijstadh i Gärdet» (F a 6); »Widh Leijstadh i Gärdet westan byen. Effterföljande Runeskrift wändes mot nor, och står denne sten rätt opp som han hafuer af begynnelsen warit Reester, är slät och klar» (R 550). F a 5: »Läystadh.» — *Ransakningarna*: »Leystadh gierdet enn steen påskrifwen.» Peringskiöld, *Monumenta*: »Leystad gärde» (B 533: »Legestad»; L 294: »Legestads gärde»). — Anders Celsius har läst inskriften den 21 aug. 1728 och därvid antecknat: »Stenen nedfallen, och skriften under. A. C. låtit honom upresa. Bönderna berättade at han stådt uppe för 2 el. 3 åhr sedan full med ormslängor konstigt ritade och sammanflätade.» G. Floderus omtalar (1813), att »I Leistads gärde wid vägen till Träflinge står på en behållen sten desse runor...» A. Floderus: »Prope vicum Leista ad viam Treflinge versus cippus invenitur, in quo legitur... Tumuli quidam in loco eodem sunt, quorum duo tempore posteriore perfossi videntur.» — R. Dybeck har granskat inskriften 1866: »Stenen står på Runstensbacken vid en byväg i Stengärdet sydvest från Lejstad.»

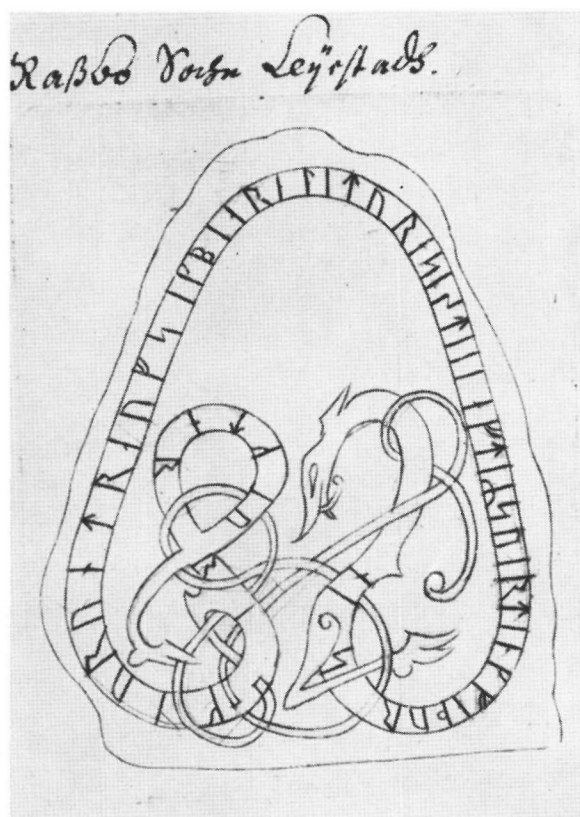

Fig. 161. U 1006. Lejsta, Rasbo sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Fig. 162. U 1006. Lejsta, Rasbo sn.
Efter B 533.

— Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Rånäs» (1868): »vid gångvägen mellan Treflinge och Lejsta, en hög sten med mycket utplånade runor.» Vägen, som numera knappast kan spåras, är tydligt utmärkt på Ekonomiska kartbladet över Rasbo härad. — G. Ahlbin (1922): »En ståtlig runsten finnes på Runstensbacken. Den ligger nu kullvräkt i ett gravfält.»

Ljusgrå, grovkornig granit av mycket likformig konsistens. Höjd 1,84 m., bredd 1,45 m. Ytan är slät och jämn, skadad upptill, varigenom en del av inskriften har gått förlorad. Ristningen är tämligen grunt huggen med smala linjer, därför delvis otydlig och svårläst. Fordrar god belysning för att framträda någorlunda tydligt.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

uikterfr auk · iuruntr · auk · sikbiar[n · litu ·]risa · stain · iftir · suar[t]unk · fapur · sin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Vigdiarfr ok Iorundr ok Sigbiorn letu reisa stein aftir Svartung, faður sinn.

»Vigdjärv och Jorund och Sigbjörn läto resa stenen till minne av Svartung, sin fader.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början eller slut; icke heller efter 8 r. 3, 24 och 55 k äro icke stungna. 5 e är tydligt stunget med en rund prick mitt på hst. 9 a är svagt och osäkert. Sk efter 11 k är tämligen tydligt. Ingen runa kan upptäckas mellan 11 k och 12 i, trots att avståndet är rätt stort. 35 i är sannolikt icke stunget. 34—37 risa är mycket svagt. 43 i är icke stunget. Yttre delen av runslingan är skadad vid 52—53 tu. Övre delen av båda runorna är borta. R. 52 har sannolikt varit t. Bst i 54 n är mycket svag.

Rhezelius (F c 6): 1—8 **uikter · fr**, 12—18 **iuruntr**, 22—29 **sikbiar-**; 30—32 saknas; 33 **u**, 35 **e**, 43 **e**, 48—55 **suartunk**; F a 6: 1—8 **uikter · fr**, 22—33 **bia - n . . . u**, 35 **e**, 43 **e**, 48—55 **suartunk**; R 550: 1—8 **uikter + fr**, 22—33 **sikbia . . . u**, 35 **a**, 43 **e**, 48—55 **suartunk**. F a 5 har supplerat de saknade runorna på toppen: 1—8 **uikterfr**. 22—37 **biarn · litu · resa**. — Hadorph och Leitz (B 533): 1—8 **uikterfr**; 9 **a** saknas; 9—18 **uk tiuruntr**; 22—37 **sikbiarn · lit - · risa**; 43 **e**; 48—55 **suartunk**. — A. Celsius: 1—8 **uigterfr**; 9—18 **uk iuruntr**; 22—37 **sigbiar . . . resa**; 43 **e**, 48—55 **suartunk**. — Dybeck: 1—8 **uikterfr**, 9—18 **uk tiuruntr**, 22—37 **sikbiarn · lit - risa**, 43 **e**, 48—55 **suar - uik**. Det är anmärkningsvärt, att B 533 har runorna på toppen 28—33 **n · lit -**, fastän dessa saknas både hos Rhezelius och Celsius. Att Dybeck också har dem, betyder mindre, då han här, liksom i fråga om det föregående 9—18 **uk tiuruntr**, följer B 533. Skadan förefaller vara gammal.

Om namnet *Vigdiarfr* se U 573, om *Iorundr* Sö 260. *Sigbiorn*, med kortnamnet *Sibbi*, är ett relativt vanligt namn. **suartunk** (ack.) torde återge ett namn *Svartungr*. Detta är icke annars belagt i runinskrifterna eller medeltida urkunder (Lundgren o. Brate). Däremot finnes variantformen *Sværtungr* i ett par sörmländska inskrifter; se Sö 217 och där cit. litt.

Ristningen är icke signerad. Men det kan knappast vara något tvivel om att den är utförd av samme man som U 1007. Likhetera i ornamentik äro påfallande stora. Särskilt bör kanske påpekas, att ristaren har dragit smalare slingor genom snitt i det stora rundjurets kropp. Linjerna äro smala och grunda, och båda ristningarna därför i lika hög grad svåra att urskilja. På U 1007 har ristaren namngivit sig som **moni**, d. v. s. *Manni* eller *Mani*. Båda stenarna stå kvar på ursprunglig plats; de ha varit resta på forntida gravfält.

1007. Visteby, Rasbo sn.

Pl. 47.

Litteratur: E. Sidenbladh, Några ord till upplysning om bladet »Rånäs» (Sveriges Geologiska Undersökning 27, 1868); R. Dybeck, Runa (fol.) 1 (1873), s. 90; UFT h. 2 (1872), s. 51, 5 (1876), s. 111; G. Ahlbin i Upsala ¹⁷/₇ 1922, Upsala Nya Tidning ¹⁹/₆ 1923, brev till S. Curman ³/₁ 1927 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 119; Svenska Dagbladet ¹³/₁₁ 1926; B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn, tillägg 1926 (ATA), Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 215.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a. 1 pl. 19; B. Bergman foto 1926 (ATA).

Runstenen står på en höjd mellan gårdarna i Visteby, 400 m. SSÖ om de nordligaste gårdarna, 100 m. N om Visteby kvarn (Brännbol). Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rånäs».

Stenen är tidigast omtalad i Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Rånäs» (1868): »på en höjd vid Vistebo bränneri, 5 fot hög, 4,5 fot bred sten med nätt slinga och nästan oläsliga runor, ej förr känd.» Uppgiften upprepas i UFT h. 2 (1872): »På en höjd vid Vistebo bränneri står en 5 fot hög och 4,5 fot bred sten med slinga och otydliga runor.» R. Dybeck besökte platsen under sin antikvariska resa sommaren 1873: »ännu en gång begaf [jag] mig till Rasbo härad, der jag stannade vid Visteby i Rasbo socken, för att betrakta en nyfunnen runsten, hvilken skulle ega 'otydliga runor', vara 'oläslig' o. d. Han står på en stenig höjd vid utflyttade gården af byn och utgör sydöstra delen af en firsidig stensättning kring en nu mer afgräfd ättehö. Vid dennes södra hörn är en väl behållen mindre stenkrets.» B. Bergman (1926): »Runstenen utgör en av hörnstenarna i en rektangulär stensättning, som tyvärr är något skadad.» Någon arkeologisk undersökning av platsen har icke gjorts, men en sådan vore synnerligen önskvärd, såsom redan Bergman har framhållit, då här ett tydligt samband synes föreligga mellan ett gravfält och en rest runsten.

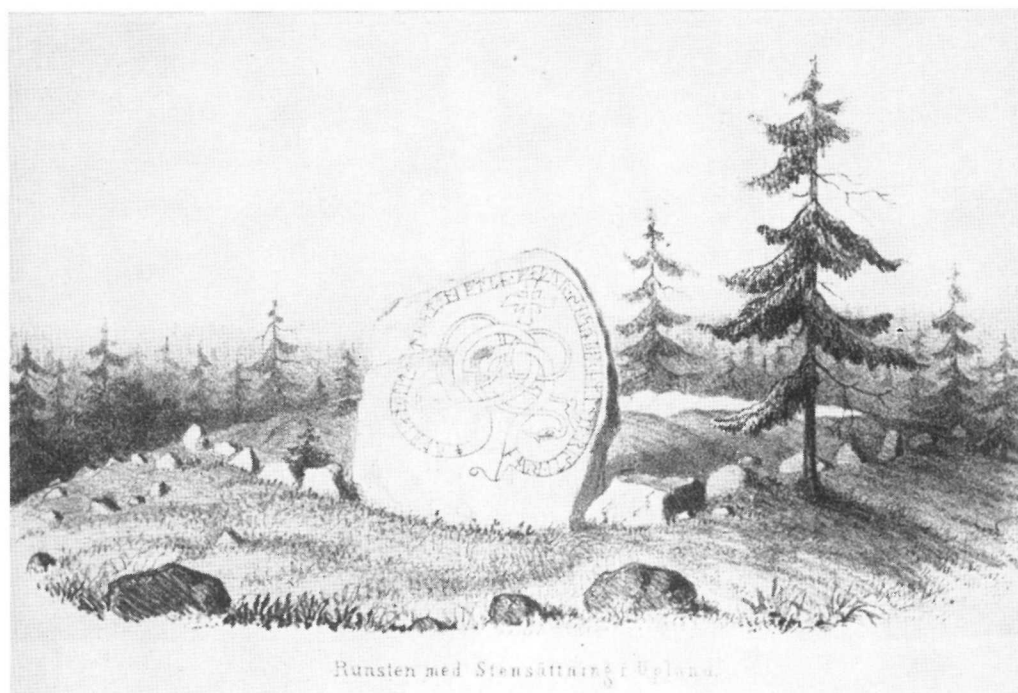

Fig. 163. U 1007. Visteby, Rasbo sn. Efter R. Dybeck, Runa (fol., 1873).

Ljusgrå granit, innehållande stora mängder av vit kvarts. Höjd 1,84 m., bredd 1,47 m. Den ristade ytan är ganska ojämn. Ristningen är grunt huggen, delvis mycket svårläst, särskilt på v. sidan. Även ornamentiken suddig och behöver god belysning för att någorlunda tydligt framträda.

Inskrift:

ouppbian lit rita · stiñ · aftir · faður · sin · sihborn · moni risti · runa

Audbiorn let retta stein æftir faður sinn Sigbiorn. Manni risti runa[r].

»Ödbjörn lät uppresa stenen efter sin fader Sigbjörn. Manne ristade runorna.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Nedre bst i 1 o är svag, men torde vara säker. Bst i 3 p är svag, ej fullt säker. Men intet annat än p kan komma i fråga. Intet sk efter 7 n. 11—12 ri mycket svagt; 13—16 ta · st är däremot tydligt. 17—18 in återigen mycket svagt; mellersta delen av 17 i och hela övre delen av 18 n kan knappast spåras. Bst i 19 a svag, men sannolik. Fr. o. m. 26 p framträda runorna tydligare. Sk efter 28 r är säkert. Alla runorna i 32—38 sihborn äro säkra. Hst till 35 b står i en spricka. Runorna 33—35 ihb stå påfallande tätt, och sannolikt har h från början uteglömts och senare tillagts mellan i och b. 39 m är fullt tydligt. 40 o likaså; övre bst är något svagare än den nedre. 41 n är tydligt. 42 i har ingen bst. 39—42 moni torde vara fullt säkert.

Dybeck: Sk efter 7 n. 11—12 ri saknas; likaså 17 i och 30 i. 19 i; 32—37 suhborn; 39—42 mini; sk efter 42 i; 49 y. »Andra runan skulle äfven kunna tagas för r, men är troligen u. i i sin har här aldrig varit ristat. h i följande namnet är binderuna med föregående u.»

Om namnet *Audbiorn* se Sö 344. Namnet *Sigbiorn* förekommer även på U 1006 inom samma socken, och det är givetvis möjligt, att det här är fråga om samme man. Men då namnet är tämligen vanligt under vikingatiden, blir en identifikation i varje fall högst osäker. Om namnet *Manni* (eller *Māni*) se U 304.

Ristaren Manne har icke namngivit sig i någon annan inskrift. Förmodligen har han dock ristat även U 1006 och U 1008, kanske också U 1010. Gemensamt för dessa ristningar är den något osäkra huggningstekniken och de grunda, otydliga linjerna. Korset är identiskt detsamma på U 1006, 1007 och 1008. Ornamentiken överensstämmer i huvuddragen å ena sidan på U 1006 och 1007, med runbandet lagt utefter stenens ytterkanter, å andra sidan på U 1008 och 1010, med runbandet lagt i runda öglor, som anpassa sig efter stenarnas form.

Åtminstone tre av dessa stenar ha varit resta på forntida gravfält och stå ännu kvar på ursprunglig plats: U 1006, 1007 och 1010. U 1008 har tyvärr blivit flyttad och finns endast fragmentariskt i behåll.

1008. Västerberga, Rasbo sn. Nu i Rasbo kyrka.

Pl. 46.

Litteratur: B 534, L 295. J. Bureus, F a 6 s. 184 n:r 96 (Rhezelius), F a 5 n:r 288, F a 1 s. 66; J. Rhezelius, F c 6 (*Monumenta Uplandica*), s. 37 (utg. i UFT h. 30, 1915), R 550 (UUB) n:r 17; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 141; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 103, 370, R 556 (UUB), s. 456; G. Floderus, *Beskrifning öfver Rasbo härads antiqviteter*, 1813 (UUB); A. Floderus, *De paroeciis Uplandiæ Rasbo et Kihl* (diss. Uppsala, 1848), s. 6; UFT h. 2 (1872), s. 50; G. Ahlbin i *Stockholms Dagblad* 6/5 1901, *Uppsala Nya Tidning* 19/6 1923, brev till Riksantikvarien 3/7 och 20/7 1922, 22/5 1925, 3/1 1927, till prof. O. Almgren 29/12 1922 (ATA); B. Bergman, *Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn* 10/6 1925, med tillägg 27/6 och 7/12 1926 (ATA), *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 217.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (i F c 6 och R 550); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 116); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 534); B. Bergman foto 1925 (ATA).

Runstenen, varav numera endast ett par fragment äro bevarade, var känd redan av Bureus, genom meddelande av Rhezelius. Platsen anges av denne sålunda: »Widh West berga sönan byn uidh gri[n]den är denne R[?] rest op. 28 Sept.» (F c 6); »Widh Wäster Berga» (F a 6); »Widh wester Berga, i backan sönan byn. Denne Runsten lågh aldeles omkull, huilken iagh opresa lät, och är på honom klar styl och mycket slät» (R 550). F a 5: »Wästerberga.» — *Ransakningarna*: »Wästerberga backan enn stehn påskrifwen.» — Peringskiöld, *Monumenta*: »Westerberga, wid Byen, finnes En Steen» (B 534 och L 295: »Westerberga»). — Anders Celsius har granskat inskriften den 13 juni 1726 och Olof Celsius den 2 maj 1727. Den förre kallar platsen »Rasboberga». — G. Floderus uppger ännu 1813, att »Wid Wästerberga by finnes en runsten, på hwilken står . . .» Men A. Floderus kunde år 1848 meddela, att stenen var sönderslagen och till större delen förkommen: »Ad vicum Westerberga usque ad annos proximos stetit cippus runicus, cujus partem in fundamento lapideo horrei cujusdam adhuc videre licet.» — R. Dybeck uppgav i sin reseberättelse 1866: »Ett stycke af en runsten uttogs ur källarmuren vid Vesterberga och ett annat ur grunden till en loge derstädes.» Åtgärden synes endast ha blivit planerad, ej utförd, och stenen är icke medtagen i *Sveriges runurkunder*. I *Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Uppsala»* omtalas endast det ena fragmentet: »vid Westerberga, skadad och liggande i stenfoten till en lada.»

De båda fragmenten, som omtalas i Dybecks reseberättelse, iakttogos på nytt av herr Gunnar Ahlbin och anmäldes till Riksantikvarien 1922. »Den ena delen är lagd till stöd i en lada vid vägen mot Rasbokils socken . . . Den andra delen lades till stöd i körbana till loge i granngården så sent som 1916 . . . Runorna äro dess bättre vända utåt, och stenen tycks vara delad på längden.» Stenarna framtogs år 1926 och fördes till kyrkan. De hopfogades med sten kitt och mässingsdubbar och uppställdes i södra vapenhuset invid östra väggen.

Ljust gråröd, finkornig granit. Höjd 1,06 m., bredd 0,88 m. Ytan är slät. Ristningen är tämligen djupt huggen, men ganska ojämnt, delvis tydligt, delvis rätt svagt.

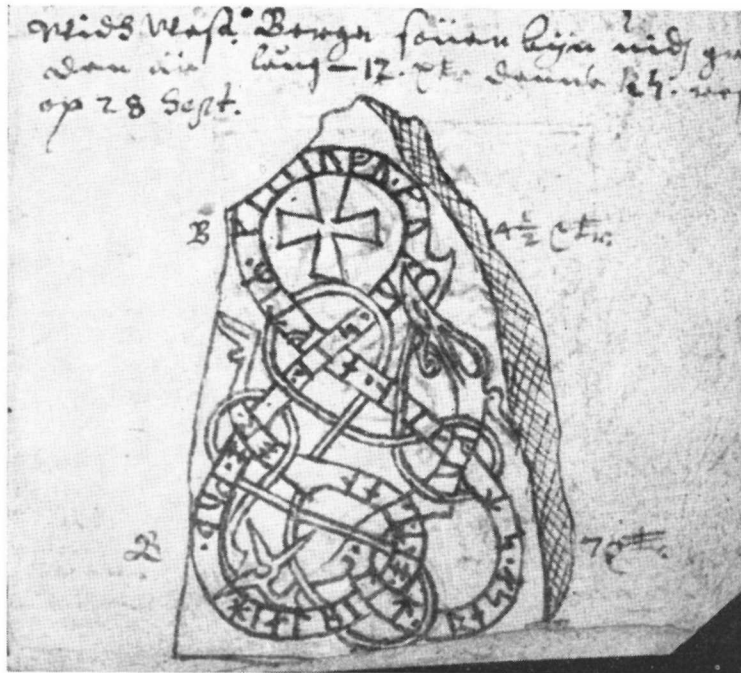

Fig. 164. U 1008. Västerberga, Rasbo sn.
Efter teckning av Rheselius (F c 6).

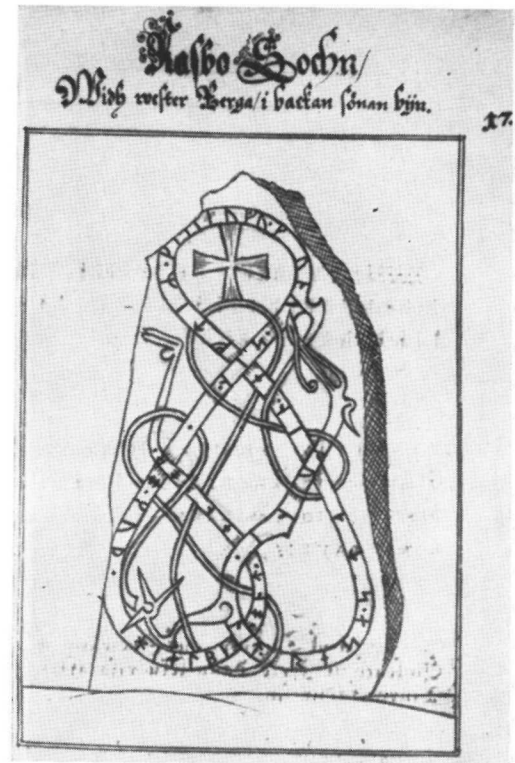

Fig. 165. U 1008. Västerberga, Rasbo sn.
Efter teckning av Rheselius (R 550).

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 534):

[kuni lit · rasa · stain · e]ftir ki - - - uku · kunu [sino · kup hialbi ont en]or
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Gunni let reisa stein æftir Gi[nmla]ugu, konu sina. Guð hialpi and hennar.

»Gunne lät resa stenen till minne av Ginnlög, sin hustru. Gud hjälpe hennes ande.»

Till läsningen: Intet sk efter 21 r. 22 k är icke stunget. Yttre delen av runslingan är skadad, och toppen av de följande fyra runorna förlorad. Efter 23 i återstår nedre delen av två raka stavlar. Ytterligare en runa bör ha haft plats före 27 u. Sålunda: kinlauku. En ojämn fördjupning finnes mellan hst och bst i 28 k; den verkar icke huggen. Båda runorna 52—53 or mycket tydliga och absolut säkra. Efter 53 r intet sk.

Rheselius (F c 6, F a 6, R 550): 1—4 guni, 9 e, 17 e, 22—29 ki - - - ugu, 37 o, 47 o, 50—53 enor. F a 5: 1—4 guni, 9 e, 17 e, 22—29 (supplerat) kinlaugu, 37 o, 47 o, 50—53 enor. — Hadorph o. Leitz (B 534): 22—29 k - - - uku, 50—53 enor. — O. Celsius: 1—4 guni, 9 e, 17 e, 22—29 k - - - ugu, 37 a, 47 o, 50—53 enor. A. Celsius: 1—4 kuni, 9 e, 17 e, 22—29 k - - - ugu, 37 a, 47 o, 50—53 enor.

Om mansnamnet *Gunni* se Sö 188, om kvinnonamnet *Ginnlaug* U 375. Märkligt nog förekommer detta namn på ännu en runsten i grannskapet, nämligen U 1012. Det är möjligt, kanske t. o. m. sannolikt, att det här är fråga om samma person. På den äldre U 1012 omtalas, att hon jämte tre bröder och sin syster Åfrid lätit resa en minnesvärd efter sin fader. Den yngre runstenen, U 1008, är rest efter henne själv av hennes man. Detta tidsförhållande mellan de

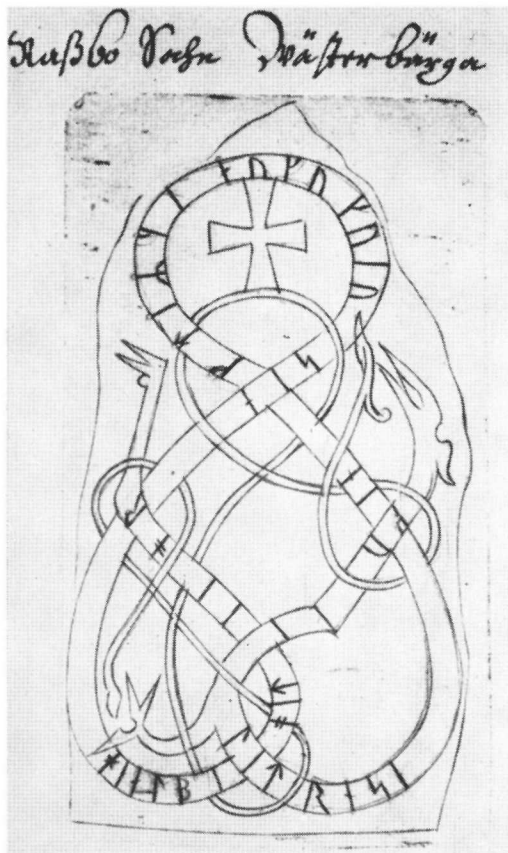

Fig. 166. U 1008. Västerberga, Rasbo sn.
Efter kopparstick av Bureus.

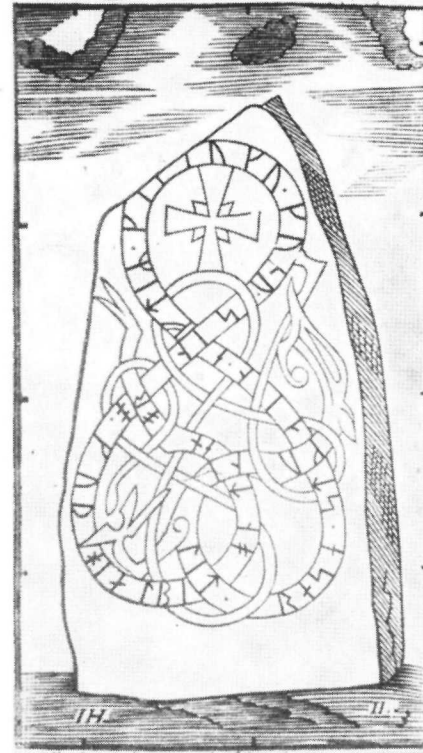

Fig. 167. U 1008. Västerberga, Rasbo sn.
Efter B 534.

båda stenarna stämmer synnerligen väl med deras ornamentik. U 1012 är ett verk av Åsmund Käreson. U 1008 är visserligen osignerad, men så vitt man vågar döma med hjälp av de äldre avbildningarna, företer den så stora likheter med U 1006, att vi här måste ha att göra med samme ristare. Märk särskilt korsets form, rundjurets långsträckt huvud med det mandelformiga ögat, den nedhängande och upprullade näsfliken och de tillbakaböjda öronen, slutligen också den långa, smala slinga, som på ett ganska oorganiskt sätt utgår från rundjurets kropp och med sina vindlingar sammanbinder huvudslingan och utfyller ristningsytan. För övrigt har ristaren skickligt anpassat sig efter stenarnas olika form. Såsom tidigare nämnts, kan U 1006 med stor sannolikhet attribueras till ristaren Manne, som har utfört U 1007 i samma socken och där angivit sitt namn.

Inskriften använder tre gånger **o**-runan för nasalerat *a*: **sino**, **ont**, **enor**; jfr U 1007 **moni**. Intressant ur språklig synpunkt är formen **enor**, utan **h** hos denne tydligen mycket lokalbundne ristare, och med **r** i stället för **ᚱ**; jfr U 1007 **runa**.

U 1008 tillhör de icke särdeles många runstenar, som blivit resta efter en kvinna av hennes efterlevande make. Vida vanligare är ju det motsatta förhållandet, att en änka låter resa minnessten efter sin bortgångne man. Det torde under vikingatiden ha varit vida vanligare, att mannen drabbades av döden före hustrun.

1009. Yrsta, Rasbo sn.

Pl. 45.

Litteratur: B 538, L 293, D 1:258. J. Bureus, F a 6 s. 183 n:r 92 b (Rhezelius), F a 5 n:r 289, F a 1 s. 66; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 140; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 30, R 556 (UUB), s. 455; G. Floderus, Beskrifning öfver Rasbo härads antiqviteter, 1813 (UUB); A. Floderus, De parocciis Uplandiæ Rasbo et Kihl (diss. Uppsala, 1848), s. 7; UFT h. 2 (1872), s. 50; G. Ahlbin i Upsala ¹⁴/₇ 1922, Upsala Nya Tidning ¹⁹/₆ 1923; B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn ¹⁰/₆ 1925, med tillägg ²⁷/₆ 1926 (ATA), Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 94; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 37.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 538); Dybeck (D 1:258); G. A. Hellman foto 1932 (ATA).

Runstenen stod till 1949 45 m. ÖNÖ om den punkt, där avtagsvägen till Yrsta utgår från stora landsvägen Uppsala—Öregrund, 15 m. Ö om nya vägbanan. Den befann sig här i ö. kanten av den stora, trädbevuxta backe, som utbredde sig Ö om byn. Stenen var rest i västra kanten av gamla vägbanan, med ristningsytan åt ÖSÖ. Den flyttades 1949 och restes 2 m. Ö om landsvägen och 10 m. N om avtagsvägen till Yrsta. I backen mellan vägen och byn, »Asplundsbacken» (nu växer där mest tall och gran), finnes ett gravfält, bestående av stensättningar och jordblandade rösen.

Inskriften finnes upptagen i Bureus' samlingar (F a 6 och F a 5), efter meddelande av Rhezelius. Egendomligt nog är den icke omtalad i dennes resejournal (F c 6) eller hans renskrift (R 550), endast i inskriftsförteckningen, som han överlämnade till Bureus (F a 6). Platsen säges vara: »Vti Yrsta backan östan byen» (F a 6), »Yrstad» (F a 5). — Ransakningarna: »Yrrestad skulberget enn Runnestehn.» — Peringskiöld, Monumenta: »Straxt hoos Öreby doch på Yrstad ägor wid stora vägen där några märkeliga ättebackar äro, wises en någorlunda behållen Steen» (B 538 och L 293: »Öreby, på Yrstad's ägor»). — And. Celsius har granskat inskriften den 13 juni 1726: «På Yrstad ägor wid Landvägen i Rasbo» (R 556); »Stenen är af och et st. borta på ändan, at begynnelsen eij igenfinnes. På et st. af en ormslänga finnes detta ordet: **uaiþr**» (F m 60). — G. Floderus skriver först av Peringskiölds uppgifter och fortsätter: »Wid den förr omnämnde Yrsta runesten finnes några märkeliga ättebackar. Ingen der anställd grafning, eller några andra omständigheter kunna gifva mer Ljus i denna sak.» — Dybeck: »Stenen står på Asplundsbacken invid vägen mellan Rasbo kyrka och Örby, ej långt från Örbyån.»

Ljusgrå, grovkornig granit. Höjd 1,20 m., bredd 1,20 m. Ytan är slät och ganska jämn. Ristningen är tydlig.

Inskrift:

uaiþr . . . . . litu rita stin þino abtir . fastþiurn . faþur sin

5   10   15   20   25   30   35   40   45

uaiþr . . . letu retta stein þenna æftir Fastþiorn, faður sinn.

»uaiþr . . . läto uppresa denna sten till minne av Fastbjörn, sin fader.»

Till läsningen: Alla runorna i 1—5 **uaiþr** säkra. R. 9 har möjligen en uppåtriktad bst på h. sidan av hst, men då ingen fortsättning finnes på den v., är det föga sannolikt, att runan har varit **a**. Sk framför 10 **l** är tydligt. Däremot saknas sk efter 13 **u**, 17 **a**, 21 **n**, 25 **o**, 44 **r**. 15, 20 **i** äro icke stungna. En del av bst i 47 **n** är bevarad.

Rhezelius (F a 6): **uaiþr . . . . . litu . rita stin þino abtir . fastþiurn . faþur . sin**. — Hadorph o. Leitz (B 538): 1—5 **uaiþr**, 6—9 **ili**. — O. Celsius: 1—5 **uaiþr**, 6—9 . . . . . A. Celsius: 1—5 **uaiþr**, 6—9 . . . . . — Dybeck: 1—5 **uaiþr**, 6—9 . . . . .

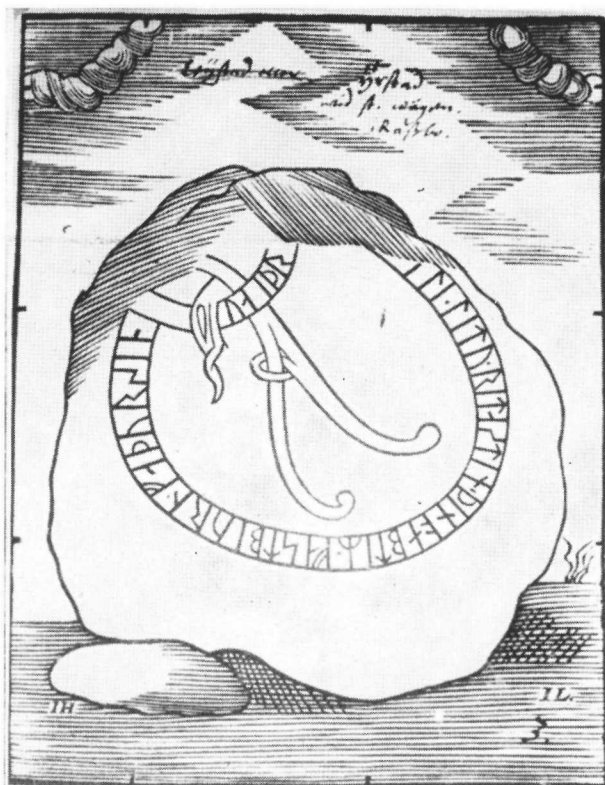

Fig. 168. U 1009. Yrsta, Rasbo sn. Efter B 538.

Ornamentiken tyder på att en ganska stor del av ristningen nedtill har gått förlorad. Det är mycket svårt att tänka sig, med ledning av vad som nu finns kvar, hur ristningen från början har sett ut. Den erinrar i någon mån om U 875, som är utförd av samme ristare. Framför predikatet 10—17 *litu rita* ha gått minst två namn. Till denna del har hört 1—5 *uaiþr*, som knappast låter sig säkert tolka. Brate förmodar tveksamt ett namn Vred, sålunda med ett *r* supplerat efter 1 *u*. Tänkbart vore ju, att *ai* är tecken för ett *e*- eller *ä*-ljud och att *uaiþr* kunde vara samma namn som *uap̄r* U 937, 990 och 991, sålunda ett runsv. *Veðr*. — Om namnet *Fastbiorn* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99.

Att ristaren är Åsmund Kåreson, såsom redan Brate har antagit, kan knappast vara tvivelaktigt. Härpå tyder själva huggningens beskaffenhet, runornas utseende, bruket av skiljetecken och vissa ordformer såsom *rita*, *pino*, *abtir*. Och det motsäges icke av den ornamentik, som finnes bevarad. Det är i så fall av stort intresse, att stenen har stått i ett stort gravfält, som har hört till byn Yrsta, sannolikt också invid en gammal väg från Örby till Rasbo.

1010. Årsta, Rasbo sn.

Pl. 48.

Litteratur: P. J. Lindal, Rapport till Riksantikvarien ²⁷/₇ 1881 (ATA); C. A. Klingspor i UFT h. 11 (1883), s. cxxxv f.; G. Ahlbin i Upsala ¹²/₇ 1922, Upsala Nya Tidning ¹⁹/₆ 1923, brev till O. Janse ³/₇ 1922, till S. Curman ³/₁ och ²⁷/₆ 1927 (ATA); B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn 1925 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: v. Friesen foto 1928 (UUB).

Runstenen står rest i skogsmark omkring 500 m. SV om byggnaderna i Årsta, omkring 50 m. V om gårdesgården mellan åkern och skogsmarken och 25 m. innanför skogskanten. Ristningsytan är vänd mot NÖ, alltså mot gården. Stenen är emellertid f. n. icke synlig från gården eller vägen, enär den skymmes av en rätt tät skog. Den står i östra kanten av en fyrkantig stensättning, bildad av stora lagda stenar. Inom denna fyrkant, omedelbart bakom runstenen, är en stor grop, som möjligen tyder på en plundrad grav. Det finns även andra spår av ett gravfält, med rösen och stensättningar. Troligen är det detta gravfält, som avses i G. Floderus' meddelanden om *Fornlemningar uti Rasbo Socken i Upland* (i: *Iduna*, h. 7, 1817), s. 207: »Wid Årsta by träffas omkring 50 större och mindre stensättningar, mest af fyrkantig form, af hwilka de största äga en längd af 20 till 25 fot.» Det förefaller mycket önskvärt att få platsen röjd och gravfältet arkeologiskt undersökt. Man har här ett av de icke alltför många fall, då ett tydligt samband finnes mellan ett gravfält och en rest runsten.

Runstenen har först i rätt sen tid blivit känd. Ur en rapport till Riksantikvarien från amanuensen P. J. Lindal år 1881 må här anföras ett längre utdrag: »Enligt anvisning af hr C. M. Bolm — som fått höra, att en runsten skulle vara funnen vid Årsta i Rasbo sn — begaf jag mig för någre dagar sedan, åtföljd af notarien A. Wettergren, till orten för fyndet. — Årsta är en egendom å 2½ mantal i Rasbo sn och hd, Upland, och äges af Anders Mattsson. Dennes son, A. P. Andersson — som vid Upsala läns folkhögskola fått kannedom om fornminnen — upptäckte stenen sommaren 1880 i en skogsbacke omkring 1000 fot vestligt från mangården och underrättade här om hr Bolm. — Stenen har bakom sig i det mot öster sluttande skogsbrynet en af skattgräfvare öppnad graf. Längs med stenens framsida synes åt norr en stensättning, 23 steg lång. — Runstenen, som befinnes vara hittills okänd, har en mycket otydlig och delvis aldeles bortvittrad ristning. Ytan är skroflig. Stenen — något lös gråsten — mäter ofvan jord en högsta höjd af 162 centimeter och största bredd 138 centimeter. Så godt jag kunde uppdrog jag med krita ristningen och öfverflyttade henne i genomskinlig duk, efter hvilken medföljande fotografi har tagits.»

I en redogörelse för Upplands Fornminnesförenings verksamhet 1880—82 meddelade C. A. Klingspor, att en förut okänd runsten sommaren 1880 påträffats på Årsta ägor i Rasbo sn. Inskriften hade i juli 1881 avtecknats av P. J. Lindal. Upptäckten föll emellertid sedermera i glömska, och Lindals fotografi har icke kunnat återfinnas.

Det är därför helt naturligt, att den nitiske fornminnesvårdaren i Rasbo G. Ahlbin trodde sig meddela ett helt nytt fynd, då han år 1922 anmälde runstenen vid Årsta till professor v. Friesen och riksantikvarien Janse. Inskriften undersöktes hösten 1928 av v. Friesen och Wessén. År 1950 restes stenen på fastare grund.

Gråblå granit. Höjd över nuv. markytan 1,60 m., bredd 1,36 m. Ristningsytan är mycket ojämn och skrovlig. Ristningen är grunt huggen och därför ganska svåräst. Den fordrar gynnsam belysning och tålmod för en tillfredsställande granskning. Vänstra sidan av ristningen är på det hela taget bättre bevarad än den högra.

Inskrift:

þormutr · ok l-khas ok þefa × litu rita stin · etir · faður sn · þiumunt-
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Þormundr ok l-khas ok þefa letu retta stæin æftir faður sinn Þiuðmund.

»Tormund och l-khas och þefa läto uppresa stenen till minne av sin fader Tjudmund.»

Till läsningen: Intet sk kan spåras vid inskriftens början. Bst i 1 þ är ganska grund. En vågrät fåra går tvärs över runan, icke huggen; sålunda icke b. Bst i 3 r kan ganska säkert spåras; däremot icke hst. 4—5 mu tämligen tydligt. Efter 5 u en djup avsats i stenytan, som ristaren

måste ha lämnat oanvänd. Något **n** har sålunda knappast funnits. Hst i 6 **t** svag; mycket osäkra spår av bst. 7 **r** tydligt, liksom sk och 9 **k**. 10 **l** förefaller säkert. Därefter endast nedre delen av en hst, möjligen med ett par nedåtriktade bst t. v. **o** dock osannolikt, ty det liknar ej övriga **o**-runor i inskriften. 12 **k** tämligen tydligt. 13 **h** sannolikt; övre h. bst mycket svag. 14—15 **as** säkert; omvänt **s**. Nedre bst i 16 **o** osäker. Intet sk efter 15 **s** och 17 **k**. Bst i 18 **p** svag; kanske **k**. 19 **e** tydligt stunget, med ett kort streck. 20—21 **fa** tydligt. Sk efter 21 **a** ganska tydligt; knappast **h**. Runslingans nedre rundel på h. sidan har icke innehållit några runor. Inskriften fortsätter nu i den vänstergående slingan. Den följande delen av inskriften ganska tydlig. Intet sk efter 25 **u** och 29 **a**. 27 och 32 **i** äro icke stungna. 34 **e** är tydligt stunget, med en djup, rund punkt. Sk efter 33 **n** och 37 **r** tydliga; däremot har sannolikt intet sk funnits efter 42 **r**. Alla runorna i sista namnet äro tämligen tydliga. 50 **n** är säkert, trots dess egendomliga plats. Möjligen har också den nedre slinglinjen varit uppdragen över den korsande slingan. En hst efter 51 **t** är tydligt; knappast **r** eller **a**.

P. J. Lindal: »Långa stycken af inskriften äro aldeles utplånade. Jag kan med säkerhet endast läsa följande: **rhnfatr . ainknasakþiba þaun litu rita stin . itir . faþur sn þaim - - -**. Av detta får jag endast fram, att *Ragnfast* (och ett qvinnonamn, jfr neutr. **þaun**) *de läto skrifa á sten efter sin fader* . . . Möjligt kan vara, att vid någon särdeles lycklig belysning framleta ännu något mera af inskriften.»

v. Friesen: **þoi + u - - kr . aþlok . has . ok . þefah litu rita stin . etir . faþur . sn . - - þhtmuntr.**

Endast två av inskriftens fyra namn kunna identifieras. *Þormundr* är i inskrifterna sällsynt; se U 176. I ännu högre grad gäller detta om *Þiuðmundr*; det är tidigare känt från en södermanländsk inskrift: Sö 111 och en gästrikländsk: L 1053 Järsta, Valbo sn.

U 1010 är sannolikt utförd av ristaren Manne; se ovan U 1007.

1011. Örby, Rasbo sn. Nu i Universitetsplanteringen, Uppsala.

Pl 49.

Litteratur: B 416, L 292, D 1: 257. J. Bureus, F a 6 s. 47 n:r 34 och 35 (Bureus' egen läsning), s. 184 n:r 95 (Rhezelius), F a 10: 2 n:r 58 b, F a 5 n:r 290, F a 1 s. 66, Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta (1624), n:r 16 (3 uppl. 1664, n:r 12); J. Rhezelius, F c 6 (Monumenta Uplandica), s. 37 (utg. i UFT h. 30, 1915), R 550 (UUB) n:r 14; O. Verelius, Manuctio ad Runographiam Scandicam (1675), s. 24, 53; Ransakningarna 1667—84: J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 140, Monumenta Uplandica per Thiundiam (1710), s. 66, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 322 f.; P. Dijkman, Historiske Anmärckningar (1723), s. 73 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 33, 100; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 104 f.; G. Floderus, Beskrifning öfver Rasbo härads antiqviteter, 1813 (UUB); A. Floderus, De paroeciis Uplandiæ Rasbo et Kihl (diss. Uppsala, 1848), s. 7; G. Stephens, ONRM 1 (1866), s. 88; R. Dybeck, Reseberättelse 1868 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 50, h. 5 (1876), s. 94, 110, h. 10 (1881), s. LXXXI f., h. 11 (1883), s. CXLV, h. 19 (1898), s. 128; P. J. Lindal, Runstenarne i Upsala (1881), s. 10 f.; S. Bugge i: E. Brate, Runverser (ATS 10: 1), s. 53 f.; A. Koek i ANF 11 (1895), s. 330; O. v. Friesen, Runstensundersökningar i Upsala län 1898 (hs i ATA), Upplands runstenar (1913), s. 40, art. Runer i Salmonsens Konversationsleksikon, 2 Udg. (1925), Runorna (1933), s. 167, Anteckningar (UUB); B. Bergman, Inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn 1925 (ATA), Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 216 f.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt (i Monumenta Sveo-Gothica 1624, F a 5, F a 10: 1); Rhezelius, teckningar (i F c 6, R 550); Verelius, träsnitt (i Manuctio 1675); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiöld, Monum. Ullerakerensia och B 416); Dybeck (D 1: 257); v. Friesen foto (ATA, UUB).

Runstenen står rest i Universitetsplanteringen, Uppsala, på norra sidan om uppfartsvägen till universitet; den är den översta av de tre stenar, som stå utmed denna väg.

Runstenen var känd redan av Joh. Bureus och tecknades av honom under hans resa 1594, den 9 maj. Platsen anges vara »Widh Örby i Rasbo S.» (F a 6), »i Rasbo Örby» (F a 10: 2), »Örby» (F a 5). Någon teckning av Bureus finnes icke bevarad. En sådan måste emellertid ha

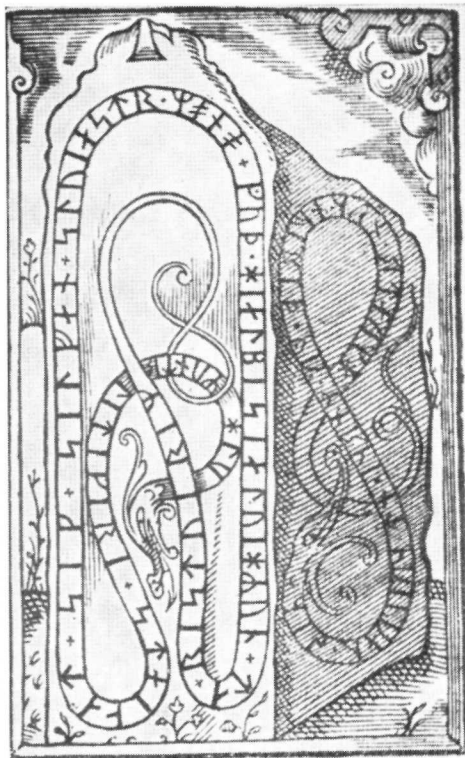

Fig. 169. U 1011. Örby, Rasbo sn.
Efter träsnitt av Bureus.

Fig. 170. U 1011. Örby, Rasbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

funnits, som ligger till grund för träsnittet i *Monumenta Sveo-Gothica* (1624). Om Bureus' resa våren 1594 veta vi genom hans anteckningar i F a 6, att han den 29 april befann sig i Alunda, där han upptecknade inskriften på runstenen i kyrkogårdsmuren (L 280). Därifrån reste han först åt NÖ till norra Roslagen: den 30 april var han vid Skäfthammars kyrka (L 274) och Valö kyrka (U 602), den 4 maj vid Harg (U 595) och den 6 maj i Hökhuvud (U 597, 598). Följande dag var han tillbaka i Alunda (L 281) och tog nu vägen åt Uppsala. Den 7 maj finna vi honom vid Krogsta, Tuna sn (L 2055), den 8 maj vid Stavby kyrka (L 283), den 9 maj vid Hov och Örby, Rasbo sn (U 1005 och 1011) och vid Vaksala kyrka (U 961). Den 10 maj upptecknade han inskrifterna i Uppsala domkyrka.

Några årtionden senare besöktes platsen av Joh. Rhezelius, den 25 sept. 1635. Han anger något noggrannare platsen sålunda: »Widh Örby i Täppan sönan byn uidh vägen står denne sten, widh sin arf» (F c 6), »Widh Örby byen i en Hagha» (R 550), »Wid Örby Byen i en täppa» (F a 6). »Om denne Runsten, wet ingen eler något tänkwärdigit at berätta. Skriften wänder sigh på ene sijdan söder, och andre sijdan öster [ändrat från: väster]. til sin grift der Wighmunder begrafuen är» (R 550). På teckningen i konceptboken (F c 6) är inskriftsidan A betecknad som »Öster sijdan», sidan B som »Norr sijdan». Intressantast är, att Rhezelius ovanför runstenen

t. h. gjort en liten teckning av en stensättning, bestående av tätt lagda, jämnstora kullerstenar. Stensättningen har en långsträckt, närmast rektangulär form, med rundad avslutning i ena ändan. Här är en större sten markerad, uppenbarligen runstenen. Denna har sålunda stått på ett gravfält och inom en stenkedja, som omgav en grav. Rhezelius anger även dennas orientering och storlek. Runstenen stod i den avrundade ändan längst i norr — sålunda åt byn till. Stensättningens bredd var 10 steg och dess längd ungefär dubbelt så stor.

Det är utomordentligt värdefullt, att dessa noggranna och pålitliga uppgifter finnas i behåll från en tid, då Örby-stenen ännu stod kvar på sin ursprungliga plats. Tyvärr kan denna numera ej alldeles exakt bestämmas. Gravfältet finnes emellertid kvar, och i en inventering av fasta fornminnen i Rasbo sn, utförd 1925 av fil. kand. B. Bergman, lämnas följande uppgifter om detta: »S om Örby och Ö om stora landsvägen ligger ett stort gravfält. Detta fortsätter ut på de små moränbackarna i åkern. I hagen närmast Örby by finnas följande gravar: 19 jordblandade rösen, 16 ringformiga stensättningar, 10 rektangulära stensättningar, 1 triangulär stensättning med raka sidor, 1 bautasten. I N kilen av denna hage påstås den runsten (L 292, B 416) hava stått, vilken nu är förd till Uppsala.» Huruvida denna senare uppgift beror på en gammal tradition, har varit omöjligt att utröna.

Ett par årtionden efter Rhezelius' resa blev Örby-stenen flyttad till Uppsala. O. Verelius, som i sin *Runographia* (1675) har en bild av stenen, meddelar om denna: »Thenna stenen hafwer iag låtit föra ifrån Örby i Rasbo sochn och uti min trägård.» Och i Peringskiölds handskrivna samling *Monumenta* läses följande: »I Rassbo sochn finnes några gamla Monumenter, sosom först Wid Öreby, En anseelig Runesten, den Sahl. Professor Olaus Verelius för någon tijd sedan hafwer låthit införa till Upsala, och i sin Trägård för en särdeles märkwärdighet upreesa, där läsaren honom åskåda kan [ändrat från: där alla benägne honom åskåda kunna], finnandes dess afriktning och bemärkelse ibland Upsala Antiquiteterne uthi detta wärk af oss införd.» I den del av det planerade stora verket *Monumenta*, som kom ut år 1719 och som handlar om fornminnena i Ulleråkers hd och Uppsala stad, omtalas Örby-stenen på följande sätt: »If från Örby Gård i Rasbo sokn hafwer Antiquarien Olaus Verelius, för sin egen hågplek och the studerandes vnderwisning, låtit til Vpsala stad och vti sin trägård i Fierdingen införa en wacker Runesteen, på två sidor skrifwen, then ena med wanliga, then andra med wände-runor ristad.» Professor Olov Verelius' hus var beläget i kvarteret Kamphavet i hörnet av Övre Slottsgatan och Gropgränd, straxt bakom nuvarande Universitetshuset; han fick fastebrev på tomten $\frac{5}{6}$ 1669, och huset var färdigt år 1676. Det fanns kvar till år 1906, då det revs för att lämna plats för stora nybyggen på tomten.¹ Förmodligen har det varit straxt i början av 1670-talet, som Verelius lät flytta in Örby-stenen till sin trädgård. I varje fall har det skett före 1675, då *Runographia* trycktes, sannolikt också före 1672, då länsmanen Anders Pehrsson Rox inlämnade sin förteckning över fornlämningar i Rasbo sn. Där finnas endast U 1005, 1006, 1008 och 1009 upptagna, däremot icke Örby-stenen (U 1011), vilket säkerligen skulle ha varit fallet, därest denna sten verkligen hade funnits kvar på platsen. Verelius' åtgärd underlättades sannolikt av att ett par gårdar i Örby voro akademihemman och av att han själv var akademiräntmästare. Efter en senare ägare anges i *Bautil* stenens plats: »I Vulfens trägård»; L 292: »Örby (derifrån förd till Uppsala).» Omkr. 1725 ägdes gården av rådmannen O. Deyenström. Med honom överenskom professor Olov Celsius, att han skulle få flytta Örby-stenen till sin gård, som låg vid Ö. Ågatan, i kvarteret Klostret nr 4 (motsvarande nuv. tomten Ö. Ågatan 11). Den 12 april 1726 har Celsius undersökt inskriften »i Deyenströms trägård»; men senare har han tillfogat anteckningen: »A^o 1727 mense Martio translatus in hortum O. Celsii. erectus d. 7 jun. 1729,» och på ett annat ställe: »Verelius hunc lapidem in hortum suum transferri curavit, cujus nunc est pos-

¹ K. W. Herdin, *Bygge och bo i äldre tider* 1 (1932), s. 87, 125.

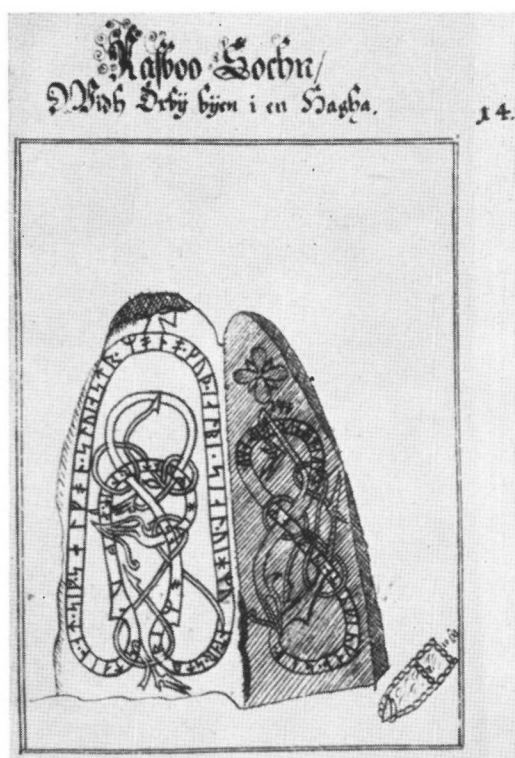

Fig. 171. U 1011. Örby, Rasbo sn.
Efter teckning av Rhezelius (R 550).

Fig. 172. U 1011. Örby, Rasbo sn. Efter träsnitt i O. Verelius,
Manuductio ad Runographiam.

essor Civis Ups. Deyenström . . . Nunc est hic lapis in hortu O. Celsii, 1727 in Martio huc translatus ex hortu Dejestrom, qui olim fuit O. Verelii.» De tre runstenar, som Celsius låtit uppställa i sin trädgård (U 489, 896 och 1011), blevo sedermera, ovisst när, flyttade till »Gustavianska lärohusets gård.» R. Dybeck har 1866 om Örby-stenens historia endast den korta uppgiften, att »han står nu i Uppsala.»

Habent sua fata et cippi runici. Samma år som Dybeck gav ut det häfte av *Sveriges runurkunder*, där Örby-stenen behandlas, blevo de tre runstenarna i Gustavianum utlånade till världsutställningen i Paris 1867. Härom berättar P. J. Lindal (1881) följande: »Från Örby i Rasbo sn, Upland fördes — förmodligen under 1700-talet — denne runsten till Upsala och restes, liksom n. 6 och 7 här ofvan [d. v. s. U 489 och 896], å Gustavianska lärohusets gård. Jämte desse fördes han med vederbörligt tillstånd hösten 1867 till Paris för att uppställas utanför svenska afdelningen vid följande års verldsutställning. Dit ankom han ock lyckligt och intog sitt rum bland profven å verdens äldre och nyare alster. Hvardera runstenen var i ett sjöförsäkringsbolag för sjöresan försäkrad för 200 kr. Emellertid hände sig ej bättre, än att, då de 3 runstenarne efter utställningens slut skulle utskeppas och föras ombord å ett större fartyg i Havre de Grace, nedföll den tunge Örby-stenen i hamnen och gick för alltid förlorad, enär försäkringsbolaget häldre utbetalte de 200 kronorna än lät besörja stenens upptagning, som hade stigit till ett betydligt större belopp. Försäkringsbeloppet utbetaltes mycket riktigt (1868) till Upsala universitets församling, för hvilkens räkning det skall enligt universitetets styrelses beslut särskildt bokföras såsom en stående räntebärande fond. För de utstälde runstenarne erhöll nämnda församling en belöningsmedalj i brons (Histoire du travail pour services rendu).»¹

¹ Jfr även C. Säve i *UFT* h. 2 (1872), s. 50 och P. J. Lindal i *UFT* h. 10 (1881), s. LXXXI f., h. 11 (1883), s. CXLV.

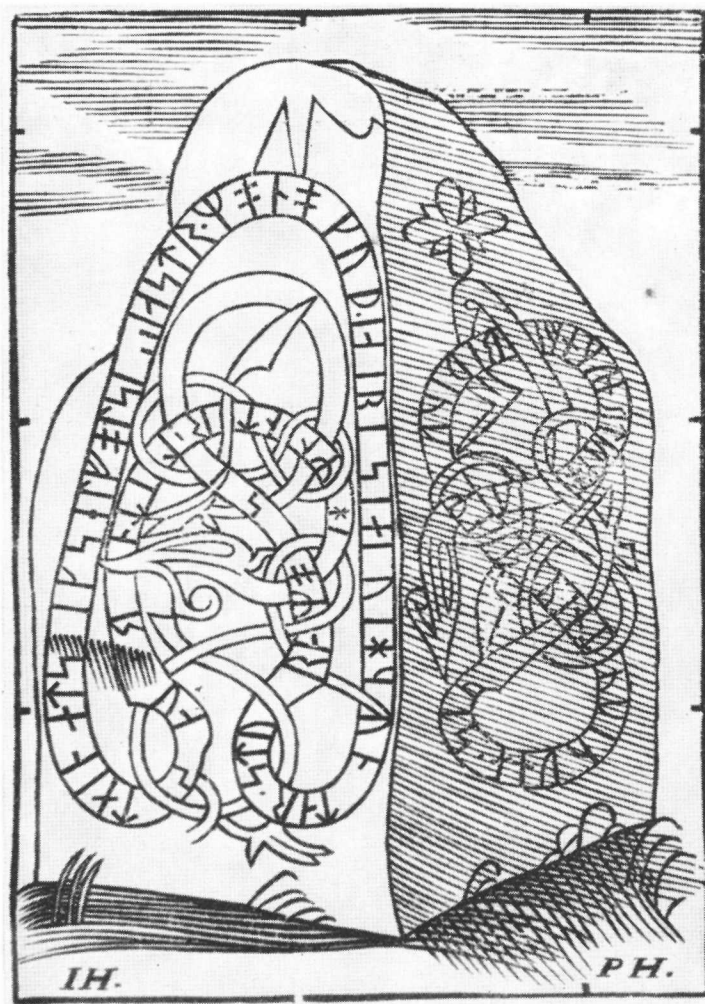

Fig. 173. U 1011. Örby, Rasbo sn. Efter B 416.

Örby-stenen, Vigmund styremans mästerverk, hade sålunda inbragt dels belöningsmedalj vid en världsutställning, dels ett kapital på 200 kr. att förvaltas såsom en särskild räntebärande fond. Men därmed var dess öde ingalunda avslutat, såsom man i Uppsala tog för givet. I slutet av århundradet företogos muddringsarbeten i Le Havres hamn. Därvid hände något mycket ovanligt och oväntat: i den lösa gyttjan stötte skoporna på en stor sten, som lyckligtvis lyftes upp oskadad, fastän nästan övertäckt av alger och snäckor. Man upptäckte skriften och alarmerade de lärde i Paris. Någon drog sig då till minnes, vad som hade inträffat 30 år tidigare, och stenen återfördes till Uppsala. Där uppställdes den hösten 1897 i Linneanums trädgård vid Svartbäcksgatan, mitt på den gröna gräsplanen framför byggnaden, som då utgjorde universitetets Museum för nordiska fornsaker. Då museet år 1921 flyttades till Gustavianum, uppställdes några av runstenarna i närheten. U 1011 fick sin plats på den lilla gräsplanen nedanför ärkebiskopsgården, på södra sidan om uppfartsvägen till universitetet, 10 m. S. om Gustavianums sydgavel. År 1949 flyttades den till sin nuvarande plats.

I Petter Dijkmans *Historiske Anmärkningur* (1723), s. 69 f. upptages under »Staffby Soku» en runsten med en inskrift som i huvudsak är densamma som Örby-stenens. Någon sådan run-

sten finnes icke på denna plats, och är icke heller känd från andra, säkra källor. Den saknas både i Peringskiölds *Monumenta*, i *Bautil* och hos Liljegren. Dijkman bygger i huvudsak på litterärt material; endast i undantagsfall torde han själv ha sett och läst de inskrifter, som han diskuterar. Det finns ingen anledning att tro, att det skulle ha funnits en dubblett till U 1011. Det hela beror säkerligen på ett misstag av den intresserade, men ganska slarvige Dijkman. Stavby är som bekant grannsocken till Rasbo. Dijkmans uppgift har emellertid kommit åtskillig förvirring åstad. N. R. Brocman (1762) upptager båda inskrifterna såsom tillhörande två olika runstenar. Och i *UFT* h. 5 (1876) omtalar Carl Säve, att G. Stephens fäst hans uppmärksamhet på Dijkmans uppgifter: »Ehuru denna inskrift är nästan ordagrann den samma, som den å Örby-stenen i Rasbo . . . och ehuru han, liksom Örby-stenen, äfven å sin andra sida haft inskrift med »vände- och stuprunor» (se Dijkman, s. 70), så torde man dock här hafva en själfständig samt af och för samme man rest runsten (hvad jag hittills betviflat), hvilken likväl för så lång tid sedan förlorats, att hvarken Bautil eller Liljegren känt honom.» Ännu hos S. Bugge (*Runverser*, 1877) spökar Dijkmans misstag: »En sten i Stafby socken, der er reist af samme Mand som L 292 [U 1011], indeholder samme Formel.» Liljegren har i själva verket riktigt sett sammanhanget; han har under L 283 Stafby kyrka följande anmärkning: »Dikman s. 69 anför i Stafby socken den här N:o 292 [= U 1011] upptagne Runstenen.»

Ljusgrå, finkornig granit. Stenen är ristad på två sidor, här betecknade som A och B. Höjd över markytan 1,85 m., största bredd sidan A 0,70 m., sidan B 0,50 m. Toppen av stenen är avslagen, och ungefär hälften av det kors, som här har varit ristat, är borta (redan på de äldsta avbildningarna från 1600-talet). Vidare är stenen kantstött på båda sidor, varigenom inskriften på framsidan (A) har blivit något skadad. Något nedanför mitten och rundjurets huvud är på denna sida ett veck i stenytan, som därför företer två plan. Den nedre delen av ristningen ligger några cm. lägre än den övre delen. Avsatsen fanns redan då ristningen höggs. Förutom vid detta parti, som är skrovligt, är ytan tämligen slät och jämn. Ristaren har ofta begagnat sig av ojämnheter, men de äro i så fall alltid tydligt bearbetade och upphuggna. På h. sidan (B) är ytan fullkomligt plan och slät, nästan som om den vore finhuggen och slipad.

Ristningen är överallt tydlig och väl bevarad.

Inskriften börjar på båda sidorna vid rundjurets hals. På framsidan (A) går den från vänster till höger, på sidan B däremot från höger till vänster. Runorna bli sålunda här s. k. vändrunor.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

A: uihmuntr · lit · aqua · stæin · at · sig · selfon · slyiastr · mono · guþ · ia[ ]bi sial · uihmuntar ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

styrimons

65 70

B: uihmuntr · auk · afirip · eku merki · at kuikuan · sik ·

75 80 85 90 95 100 105 110

Vigmundr let haggva stæin at sik sialfan, slogiastr manna. Guð hialpi sial Vigmundar styrimanns. — Vigmundr ok Afrið hioggu mærki at kvikvan sik.

»Vigmund lät hugga stenen till minne av sig själv, den skickligaste av män. Gud hjälpe Vigmund skeppshövdingens själ. — Vigmund och Áfrid höggo minnesmärket, medan han levde.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. Bst i 5 u är rak. Bst i 6 n går något över hst. Detsamma är fallet med 72 n. Övriga n-runor ha däremot formen ꝛ, med bst endast på hst:s h. sida. Bst i 12 a skär hst, dock med huvuddelen på hst:s v. sida. Likaså 15, 21, 48, 54 a. Däremot övriga a-runor (18, 36, 63) ꝛ, med bst endast på hst:s v. sida. 13 g är tydligt stunget;

likaså 25, 44 **g**. Avståndet är stort mellan 12 **a** och 13 **g**, liksom mellan 13 **g** och 14 **u**; ristaren har velat undvika de ojämnheter, som bero på den förut omtalade avsatsen i stenytan; det skulle ha varit svårt att här anbringa runor, åtminstone med vacker form. Av samma skäl är avståndet större än vanligt mellan 23 **s** och 24 **i** samt mellan 67 **y** och 68 **r**. 27 **e** är tydligt stunget, med en ganska bred punkt. 30 **o** †: bst skära hst, dock äro de något längre på v. sidan av hst. Liknande 41, 43, 71 **o**. Stenens kant är skadad vid 34 **y**, varför runans översta del saknas. 34 **y** tydligt stunget, med kort, lodrätt streck. Likaså 67 **y**. Bst i 38 **t** sitta påfallande lågt, vilket möjligen kunde tyda på att stenen har varit kantskadad redan då ristningen utfördes. 46 **p** har formen **∩**, med bst nående fram till slinglinjen. Likaså den andra **p**-runan i inskriften 90 **p**. Fr. o. m. 46 **p** fram till 55 **l** är stenens kant skadad och den yttre ramlinjen bortstött. Svårast skadade äro r. 49 och 52. Av bst i r. 49 finnes intet numera bevarat. Om sk har funnits efter 51 **i**. kan ej avgöras. Övre stapeln i 52 **s** är borta. H. bst i 59 **m** är skadad upptill. Intet sk efter 73 **s**. — Intet sk framför 74 **u**. Fr. o. m. 76 **h** t. o. m. 87 **i** stå runorna tätt packade, i jämförelse med det följande. Bst i 79 **n** går något litet över hst; däremot har 107 **n** den normala formen **∩**. Bst i 82 **a** skär hst; ungefär en tredjedel på v. sidan. Liknande form har 85 **a**. Däremot 99 † och 106 † (bortsett från att de äro vänderunor). Sk efter 90 **p** är: 91 **e** är tydligt stunget; likaså 95 **e**. Däremot är 92 **k** icke stunget; icke heller 110 **k**. Intet sk efter 93 **u**; ej heller efter 100 **t**. 96 **r** har en stark lutning, tydligen för att klart skilja sig från de här korsande ornamentslinjerna. 106 **a** tydligt; icke **o**. Efter 110 **k** troligen ett sk.

Bureus (F a 10: 2) **uihmuntr · lit · aqua · stain · at · sig · selfon · sluiastr · mono · kup · ialbi · sial · uihmuntar · sturimons**. — **uihmuntr · auk · afirip · egu · merki · at · kuikuan · sik**. Avvikelser i F a 6: 9—15 **lita** + **kiua**, 25 **k**, 44 **g**; r. 74—75 och 91 saknas; 92 **k**, 95 **i**; i *Monumenta* 1624: 9—15 **litikiri**, 25 **k**, 27 **i**, 30 **a**, 44 **k**, 47—51 **hialbi**, 56—73 **uihmun** + **ta** + **ristuirim**, r. 74—75 och 91 saknas, 92 **g**, 95 **a**. — Rhezelius anmärker (F c 6), att stenen har »Klar stijl». Han läser den i allt väsentligt riktigt. De enda avvikelserna äro: 34 **u**, 44 **k**; r. 74—75 saknas. — Hadorph och Helgonius (B 416): R. 1 saknas, 5 **n**, 12—15 **nrua** (upp och nedvänt **nr**), 25 **k**, 31 **l**, 33 **i**, 34 **u** skadat, 44 **k**, 49 **i** (utan bst; runan troligtvis skadad), 55 **i**; 59 **m** saknar h. bst; 67 **u**, 69 **a**; 72 **n** saknas; 91 **i**. Peringskiöld (*Monumenta*, 1719) har några ändringar, troligen efter egen granskning av inskriften: 1 **u**, 5 **n**, 12—15 **akua**, 27 **a**, 31 **n**, 33 **l**, 44 **g**, 49 **l**, 55 **l**, 67 **y**, 69 **a**, 72 **n**, 91 **i**. — Celsius: **uihmuntr · lit · akua · stain · at · sig · selfon · sluiastr · mono · gup · ialbi · sial · uihmuntar · styrimons**. — **uihmuntr · auk · afirip · eku · merki · at · kuikuan · sik**. — Dybeck: 13 **k**, 25 **k**, 34 **u**, 44 **g**, 49 **l**, 67 **u**, 69 **i**, 91—93 **eku**, 95 **e**. — v. Friesen: på 49 **l** är »toppen afstött, nedre delen af bistafven syns»; övre bst i 50 **b** till stor del borta; inom nedre bst finnes enligt v. Friesen en punkt, som trol. är ristad; »runan bör alltså sannolikt kompletteras **ß**» d. v. s. **p**. (Inom nedre bst i **b** finnes en mycket grund och flat fördjupning; den är icke huggen. Och inom den övre bst finnes intet spår av något motsvarande. v. Friesens komplettering saknar därför grund.) F. ö. överensstämmer v. Friesens läsning fullständigt med vår egen.

Vad inskriftens ortografi angår, må först framhållas det ymniga bruket av stungna runor: 12—15 **agua** (men 91—93 **eku**), 23—25 **sig** (men 108—110 **sik**), 44—46 **gup**; 32—39 **sluiastr**, 65—73 **styrimons**; 94—98 **merki**. Oklart är, vad **e**-runan återger för uttal i 26—31 **selfon** och 91—93 **eku**; i båda fallen har runsvenskan säkerligen normalt haft brytningsdiftong: *sialfan* el. *siælfan*, *hiogg* el. *hiogg*. Möjligen är **e** här tecken för diftong; ristaren har måhända icke klart uppfattat skillnaden mellan *æ* och *iæ* (*ia*), *ø* och *iø* (*io*). Han brukar dock dubbelbeteckning i 47—51 **ialbi**, där förhållandena böra ha varit analoga och i 52—55 **sial** med lång vokal. Enkelbeteckning förekommer i andra inskrifter, ehuru mindre ofta: **selfan** U 734, **selfon** U 766, **helbi** Sö 19, **elbi** U 108 (från former som **silfan**, **hilbi** bör man kanske bortse, då här snarare en runa helt enkelt blivit överhoppad). — **g** är tecken för explosivt *g* i **agua** och **gup**, kanske också i **sig**. Frikativt *g* tecknas **h** i namnet **uihmuntr** (3 ggr). Förbindelsen *gi* tecknas **i** i **sluiastr**; se härom A. Kock i *ANF* 11 (1895),

s. 330 och A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* § 270 a. 2. — Ristaren har *h*-bortfall i början av ord: **agua, eku, ialbi**. — *æ*-runan saknas. Man skulle f. ö. ha väntat den endast en gång, i genitiven 56—64 **uihmuntar**. — Utmärkande för inskriftens ortografi är slutligen, att **o** runan brukas som tecken för nasalerat *a*: 26—31 **selfon** (men 101—107 **kuikuan**), 40—43 **mono**, 65—73 **styrimons**.

Den första tolkningen av inskriften härrör från Rhezelius (R 550). Den lyder: »Vigmundus et Efridis exiderunt signum sibi ipsis vivis. Vigmundus fecit exidi saxum sibi ipsi

{ prudens in Amore virginum
prudentissimus Virorum

{ prudens i Astronom. Deus adiuvet animam Vigmundi Gubernatoris navium.» Till uttrycket **sluiastr i mono** har Rhezelius sålunda tre alternativa förslag. Det andra är självklart det riktiga. De båda andra äro mera besynnerliga: *slu i astr mönö* (isl. *ást, meyna*) eller *slu i astrmono* eller om man läser det sista ordet baklänges, *slu i astronom*. Det sista förslaget tilltalade Bureus mest; det är det enda, som han omnämner, om än med reservation i F a 5: »VigiMundus curavit sculpi saxum Sig ipsi... (slu i Astronom). Deus adiuvet animam Vigmundi Naucleri. Vigmundus et Efridis signarunt sibi viventibus.» Man har svårt att tro, att den mycket språkkunnige Bureus icke skulle ha insett den enkla innebörden av **sluiastr i mono**, men att här träffa på en stjärnkunnig man i den svenska forntiden var dock alltför lockande.

O. Verelius översätter: »Wigmunder let hacka stenen (rista runerna) åt sig sielf, som war en mycket slug man, Gud hielpi Wigmundz styrimans siäl. Wigmundr och Efrid huggu merket åth sig lefwandes.» — J. Peringskiöld: »Wigmund let hacka Stenen åt sig sielf, som war then slugaste man: Gud hielpe Wigmund Styremans siäl. Wigmunder och Efrid höggo merket åt sig lefwande.» Verelius uppfattar *styriman* som »navium Gubernator», Peringskiöld däremot som landshövding, och han upptager därför Wigmund i sin lista över landshövdingar i Uppland, som han »vtaf gamla handlingar och skrifter ströningom igenfunnit hafwer.» — N. R. Brocman (1762): »Wigmund lät hugga Stenen åt sig själf: den sluge och förståndige Man. Gud hielpe Wigmund Styrmans Siäl. Wigmund och Ewert höggo Märket åt sig lefwande.»

Carl Säve (1872): »Wigmund, den förständigaste (eg. slugaste) bland män, lät hugga stenen åt sig sjelf. Gud hjelpe Wigmunds själ, styrmannens (d. ä. skepps-styresmannens). Wigmund och Åfrid höggo minnesmärket åt sig ännu lefwande.» — S. Bugge (1887): »Wigmund lod hugge Stenen efter sig selv, han den kunstfærdigste af Mænd. Gud hjelpe Wigmund Styremands (d. e. Skibsanförsers) Sjæl! Wigmund og Aafrid hugg Mærkerne efter sig, medens han endnu levede.» »**sluiastr** Superl. af *slógr*, kunstfærdig (Rydqv. II, 377), vel egentlig 'som kan slaa d. e. hamre, smede'... **kuikuan** retter sig blot efter **uihmuntr**, ikke tillige efter **afirip**.» — O. v. Friesen (1913): »Wigmund lät hugga stenen till sin egen åminnelse. Han var bland (alla) människor den konstförfarnaste. Gud hjälpe Wigmund skeppshövdingens själ. Wigmund och Afrid höggo, medan de ännu voro i lifvet, värden till eget minne.» Och han tillägger: »Genom förbiseende af ristaren, står å stenen **kuikuan** i st. f. **kuik**. Härigenom kommer adjektivet endast att syfta på Wigmund: tolkar man sålunda meningen, skulle stenen endast vara egnad åt Wigmunds minne. Denna felstilisering torde ge en fingervisning om hvem den äljest onämnde mästaren är till de vackra ristningar hvarom här är fråga. Han torde vara ingen mer och ingen mindre än Wigmund själf — 'den högst konstförfarne mannen' — detta i trots af uppgiften å inskriftens hufvudsida: 'Wigmund lät hugga'.»

De båda inskrifterna ha utan tvivel varit avsedda att komplettera varandra, och de böra följaktligen, om man skall rätt förstå ristarens mening, ses i samband med varandra. Runorna ha även haft en dekorativ uppgift, och det gällde därför för ristaren att anpassa sina inskrifter efter det utrymme som stod till buds. Han har på två satser fördelat det som annars mycket

väl kunde ha uttryckts i en. Inskrift A meddelar, att Vigmund har låtit hugga stenen till minne av sig själv; inskrift B, att Vigmund och Åfrid ha huggit märket **at kuikuan sik**. Åfrid, runsv. *Afrid*, är ett kvinnonamn. Hon har utan tvivel varit Vigmunds maka. Uttrycket *at kvikvan sik* har, märkligt nog, singular form och maskulint genus. Det åsyftar endast Vigmund. Förmodligen var hustrun Åfrid redan död, då stenen restes. Vigmund har, medan han ännu levde, låtit rista runorna till minne av sig själv och av sin hustru Åfrid. Vad som i viss mån är märkligt och förvånande är, att den fromma bön, varmed inskrift A avslutas, endast gäller honom själv, icke hans döda hustru: »Gud hjälpe Vigmund styremans själ.» Man har ju genom det stora inskriftsmaterialet ett starkt intryck av att det framför allt var angeläget att bedja för de dödas själar.

På A-sidan står: Vigmund lät hugga . . . , på B-sidan: Vigmund och Åfrid höggo . . . Det är orimligt, att här taga B-inskriften efter orden. Åfrid har icke huggit, så mycket är alldeles säkert. Den rätta formuleringen skulle ha varit: Vigmund lät hugga, medan han levde, detta märke efter Åfrid, sin hustru. Liksom i inskrifterna **lit raisa** växlar med **raisti** utan någon åsyftad olikhet i betydelsen, så torde här — bortsett från numerusdifferensen — **lit** + **agua** (A) ha samma innebörd som **eku** (B). »Vigmund lät hugga» — så skulle han knappast ha uttryckt sig, om han själv hade utfört arbetet. Att han avsiktligt skulle ha »sökt fläta in namnet så, att det skulle missuppfattas, vem som var ristaren» (B. Bergman), förefaller ganska otroligt. Någon personlig blygsamhet synes sannerligen icke ha varit utmärkande för Vigmund. Ju mer man tänker igenom inskrifternas lydelse, desto mer osannolikt synes det vara, att Vigmund har ristat stenen, detta fastän han berömmar sig av att vara **slyiastr** + **mono**. Hans »slöjd» kan ha legat på helt annat område: han kan ha varit en mångkunnig smed, en skicklig båtbyggare e. dyl.

Ännu en variation av intresse förekommer i de båda inskrifterna: **lit** + **agua** + **stain** (A) — **eku merki** (B). Det åsyftas uppenbarligen samma sak, runstenen såsom minnesvård. Det är sålunda en variation i ordvalet, som väl är avsedd. Det förefaller helt uteslutet, att **merki** skulle avse runorna enbart, i motsats till **stain**.

32—39 **slyiastr** tolkades av Rhezelius och Bureus som superlativ av adjektivet 'slug'.¹ Så ännu hos Carl Säve. S. Bugge är den förste, som ger ordet innebörden 'konstfärdig', av ett runsv. *sløgr*, egentligen 'som kan slå, hamra, smida'. Med denna mera konkreta och ursprungligare betydelse är ordet känt endast på östnordiska språk: fsv. *sløgher* 'skicklig, kunnig, särsk. med avseende på konst el. handarbete' (Söderwall), sv. dial. *slög* 'händig, konstfärdig, skicklig att snickra' (Rietz); härtill substantivet fsv. *sløghþ* f. 'skicklighet, konstskicklighet, yrkesskicklighet; hantverksarbete, slöjd' (Söderwall), nsv. *slöjd*. Denna betydelse är främmande för de västnordiska språken; isl. *sløgr* betyder 'listig, slug' ('underfundig, tilbøielig eller duelig til at besnære eller overliste andre' Fritzner), jfr dock (med passiv betydelse) *harðsløgr* 'svår att slå (om äng)'. Om ordet runsv. *sløgr*, ett verbaladjektiv till verbet 'slå', urn. **slōgia-* 'som kan slå' eller (passivt) 'som kan slås', se A. Lindqvist i *ANF* 25 (1909), s. 280 f. och N. Svanberg i *APhS* 3 (1928), s. 234 f. — Vigmund berömmar sig av att vara *sløgiastr manna*, en mycket händig (yrkesskicklig, hantverkskunnig, konstförfaren) man. Han har väl dock knappast avsett konsten att rista runor, eftersom han har börjat: Vigmund lät hugga stenen.

Vigmund var även *styrímaðr*, d. v. s. befälhavare ombord på ett skepp. Han satt vid styråran (rodret) i lyftingen längst bak i skeppet och utövade därifrån befälet över hasätarna (manskapet) ombord. Det skepp, som här avses, är säkerligen ett ledungsskepp för Rasbo hundare. Detta var ett av de mindre bland de uppländska hundarena under vikingatiden, och det låg långt inne i landet. Intet ledungsskepp torde ha kunnat färdas upp eller ned för de grundåarna inom hundarets gränser. Häradets skepp ha måst förtöjas vid Kungshamn eller någon

¹ Denna användning av ordet hos Rhezelius och Bureus är ett mycket tidigt belägg på det från lågtyskan inlånade adj. *slu*, *slug*, kanske det allra tidigaste hittills kända.

annan plats vid Mälaren. Det är då märkligt, att vi genom en runinskrift känna namnet på en *styrimaðr* just från detta hundare. — Om ordet *styrimaðr* se U 922.

Vigmundr har varit ett sällsynt namn under vikingatiden. I runinskrifterna finnas ytterligare endast två belägg: U 338 och U 1051; från medeltida urkunder ett par fall, båda från n. Uppland (Tegelsmora, Österlövsta). De flesta beläggen härröra sålunda från samma trakt. Namnet tycks vara alldeles okänt i Danmark. Från norska och isländska källor känner Lind endast ett exempel. — Kvinnonamnet *Afriðr* är känt från några runinskrifter: U 52, 508, 565, 1012, Öl 27, Ög 157, trol. också U 824 (*ifriþr*) och L 174 Skuttunge (*ifriþ*). Viktigt är ju särskilt, att det förekommer på runstenen vid Rasbokils kyrka (U 1012). Det torde vara mycket sannolikt, att det här är fråga om samma person. Det kan sålunda vara Åfrids släkt, som möter oss på U 1012. Identiteten styrkes av tidsförhållandet mellan de båda runristningarna. U 1012 är ristad av Åsmund Kåreson och sannolikt något äldre än U 1011.

Ristningen är utomordentligt skickligt utförd, med smala och ej särdeles djupa linjer. I jämförelse med de övriga runristningarna inom Rasbo hd står den synnerligen högt. Utan all fråga är den ett av de verkliga konstverken bland Upplands runinskrifter.

Ristningen på A-sidan har en uppläggnings av runslingan, som återfinnes hos flera av Upplands runristare, bl. a. Åsmund, Fot, Öpir. Det långsträckta huvudet har ett stort, mandelformigt öga, nacktofs och en mycket lång, smal, i spetsen spiralformigt upprullad nosflik. Ett väl utformat framben finnes nedtill, och den i en elegant slinga på ristningsytans mitt uppkastade bakkroppen slutar med en liknande fot, också med tre tår. Typiska för ristarens smak äro de i vinkel brutna linjerna; de finnas överallt, både i de större och de mindre ornamenten. Ett par smala ormslingor, lagda i cirkelformiga figurer, komplettera mönstret. De tyckas båda utgå från den stora djurslingans kropp och avslutas på samma sätt. Upptill har funnits ett enkelt, likarmat kors.

På B-sidan är den skriftbärande djurkroppen lagd i mönster av en åtta, synnerligen väl anpassad efter ristningsytans form. Rundjuret har ett liknande långsträckt huvud som på A-sidan, med mandelöga, nacktofs och nedhängande, spiralformig nosflik. Också här finnas framben och bakben med tår. En av dessa tår är förlängd till en i en treöglig hyska upplagd slinga. Överst finnes också på denna sida ett likarmat kors; korsarmarna äro här avrundade, och mellan dem finnas spetsiga flikar.

Ristningen är, såsom nämnt, osignerad. O. v. Friesen har antagit, att samme ristare även har utfört några andra runvårdar i trakten. Han anger icke vilka, men förmodlingen åsyftar han, i likhet med B. Bergman, U 1006 och 1008 i Rasbo sn samt L 283 Stavby kyrka. Det är emellertid i konstnärligt avseende en betydande skillnad mellan Örby-stenen och de andra. Örby-stenen är ett verkligt konstverk; det kan man omöjligen säga om någon av de andra. Snarare äro de därför huggna av en man, som i sin ornamentik har tagit starka intryck av Örby-stenen och försöker efterbilda denna. Av de kända runmästarna har Örby-stenens ristare stått Fot mycket nära. Han äger samma fulländade teknik och samma goda blick för ristningsytans möjligheter. Man kunde rent av vara frestad att förmoda, att vi här ha att göra med denne skicklige konstnär själv. Vissa detaljer, särskilt i inskriften, tala dock bestämt emot att så skulle vara fallet: skiljetecknen, bruket av stungna runor, av **o**-runan för nasalerat *a*, **a**- och **n**-runornas form.

Östersta, Rasbo sn.

I skrivelse till Riksantikvarien den 2 sept. 1930 (ATA) meddelade hemmansägaren Karl Pettersson i Örby, Rasbo sn, följande: »Vid ett besök vid Ströja by härförleden anmälde en person, bondesonen E. Pettersson, att en runsten skulle ligga nedstörtad i ett grustag på Österstad ägor. I hans sällskap besökte jag då platsen och såg då en sten, stor som en hövolm, ligga i nämnda grustag.

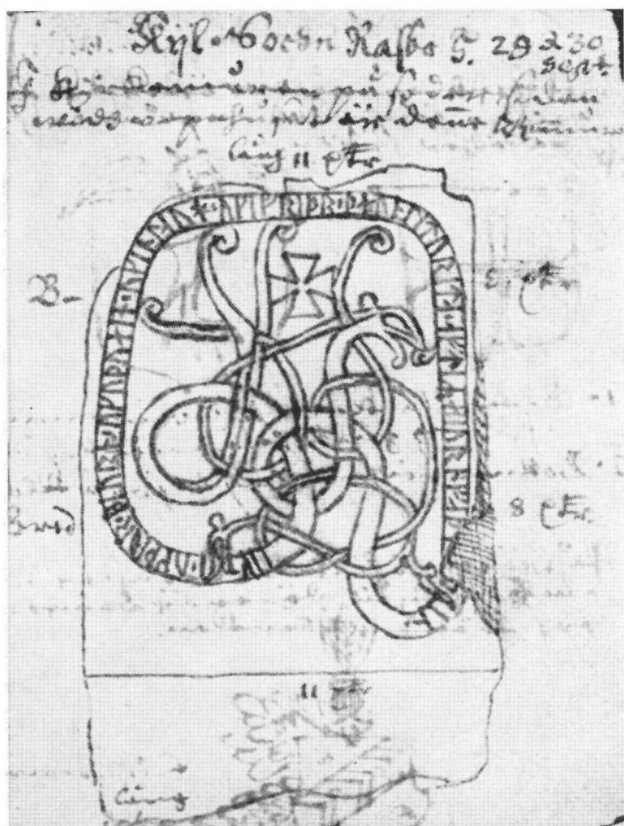

Fig. 174. U 1012. Rasbokils kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F c 6).

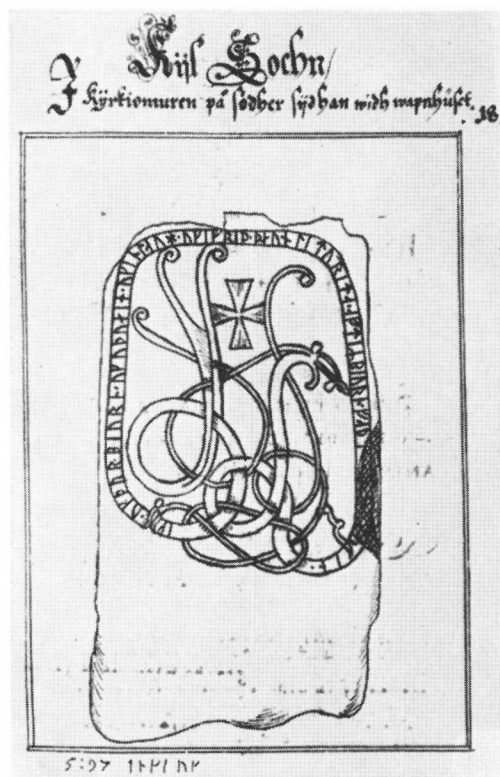

Fig. 175. U 1012. Rasbokils kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (R 550).

Platsen där den ligger är öster om Österstad by där Kräbyån skär en liten låg grusås, som sträcker sig från Årsta uppåt Ströja. Pettersson berättade nu, att när han på 1890-talet gick i Ströja skola verkade där en lärare Johansson, som en dag tog skolbarnen med sig till nämnda sten, läraren hade då någon dag i förväg kritat i runorna och uttydde runskriften för dem, den stod uppe på den låga åsen. I de beskrivningar över runstenar i Rasbo, Liljegren m. fl. finnes intet antytt om denna sten, eller någon på Östersta ägor. Det kanske kan bero på att nämnda ås på den tiden låg rätt så osynlig för forskare. Källsjön svallade, då outdikad, på östra sidan om åsen, och de ängar, som nu ligger på den vestra sidan, var troligtvis på den tiden kärr och moras, kanske sjö, dessa ängar är tydligen uppodlade i sen tid, vilket synes på det avloppsdike som är grävt genom åsen och är avledare för nämnda ängars vatten. Ett stenkast längre in på åsen, räknat från där runstenen stått, ligger en båtformad stensättning, med ett gravröse i ena ändan, den vestra . . .» Med anledning härav anhöll Riksantikvarien, att herr Pettersson, innan några åtgärder från ämbetets sida vidtoges, skulle söka skaffa visshet om att det ifrågavarande stenblocket verkligen vore en runsten. Herr Pettersson svarade då (4 aug. 1931, ATA), att han »varit till Östersta åsen och undersökt det som runsten förmodade stenblock, som ligger nedrasat i en grusgrop. Stenen ligger på en fin flatsida, men några runor finnes ej, men en slinga c:a 15 cm lång . . . förekommer vid ena sidan. Den runsten, som äldre personer minnes ha stått på åsen, har nog rasat ned förr och blivit gömd av skrot.»

1012. Rasbokils kyrka.

Pl. 50.

Litteratur: B 535, L 299, D 1: 259. J. Bureus, F a 6 s. 184 n:r 97 (Rhezelius), F a 5 n:r 291, F a 1 s. 67; J. Rhezelius, F c 6 (Monumenta Uplandica), s. 45 (utg. i UFT h. 30, 1915), R 550 (UUB) n:r 18; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 143; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 104, 371; G. Floderus, Beskrif-

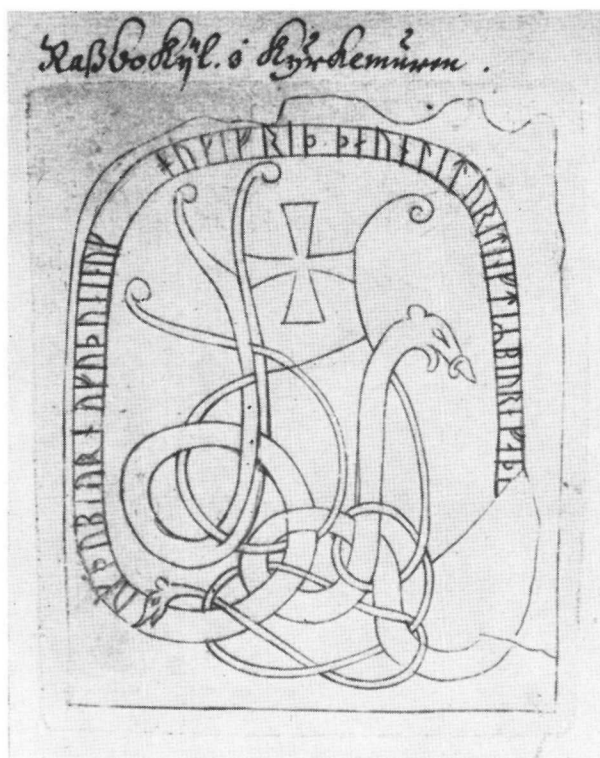

Fig. 176. U 1012. Rasbokils kyrka.
Efter kopparstick av Bureus.

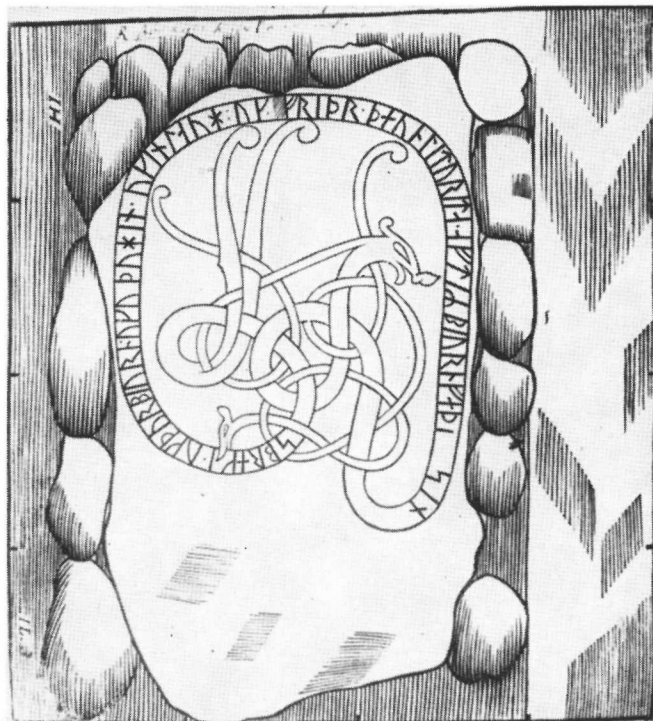

Fig. 177. U 1012. Rasbokils kyrka.
Efter B 535.

ning öfver Kihls sockens antiqviteter, 1813 (UUB); Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1866 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 52; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 41; B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 102.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (i F c 6 och R 550); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 118); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 535); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står rest på södra sidan av kyrkan, i vinkeln mellan vapenhuset och kyrkans västra del, omedelbart framför den plats, där den tidigare har suttit inmurad. Ristningen är vänd mot S.

Runstenen var känd redan för Bureus, ehuru endast genom meddelanden av Rhezelius. Dess plats anges vara »I Kyrkemuren på söder sijdan widh vapenhuset» (F c 6, F a 6, R 550); i R. 550 tillägges: »Ingen relation är om denne föliande Runesten at förmäla.» F a 5: »Kijl i Kyrkemuren.» Rhezelius har uppehållit sig i Rasbokil den 29 och 30 sept. 1635. — *Ransakningarna*: »Kiörkmuhren en Ruhnesteen inmuhtrat.» Peringskiöld: »I Kyrkiemuren wid sudwest hörnet» (B 535: »Rasbo Kils Kyrkomur»; L 299: »I kyrkomuren»). — O. Celsius: »Kijhl Soehn, i Kyrkiemuren, på söder sidan vid Vapenhuset.» — G. Floderus (1813): »Den är i sydvästra hörnet, samt på twären laggd, är temligen behållen.» — Kyrkoinventarium 1829: »I Kyrkomuren är en väl bevarad Runsten.» — R. Dybeck har under sin resa 1866 granskat »den väl behållne [runstenen], hvilken ännu är inmurad i Rasbokils södra kyrkvägg. Han kunde nu icke uttagas.» D 1:259: »Vid kyrkan. En mästerligt tänkt och utförd ristning.» — Först år 1950 blev stenen framtagen och rest på sin nuvarande plats. Den var söndersprucken i tre delar, vilka hopfogades med stenkitt och järnkrampor, varjämte grunden ordnades på betryggande sätt.

Rödaktigt ljusgrå, grovkornig granit. Höjd över nuvarande markytan 2,03 m., största bredd upptill 1,45 m. Ytan är mörk, och ristningen framträder tydligt och skarpt mot denna bakgrund.

Den är djupt och jämnt huggen med rund botten i linjerna, i Åsmund Kåresons välkända teknik. På h. sidan nedtill är ett stycke av stenen avslaget, varvid ett par runor ha gått förlorade.

Inskrift:

sbraki · uk þur · biurn · uk upuhin · ukinlah · uk afriþr · þaun litu rita · aftir biurn faþu - ðin
           5   10   15   20   25 30   35 40   45 50   55 60   65 70

Spraki ok Þorbiorn ok Opv[a]ginn ok Ginnlaug ok Afriðr (?) þaun letu retta aftir Biorn, faðu[r] sinn.

»Sprake och Torbjörn och Otvagen och Ginnlög och Áfrid(?) de läto uppresa [stenen] till minne av Björn, sin fader.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut; icke heller efter 8, 18, 34 k. Alla runorna i 1—6 **sbraki** äro fullt tydliga och säkra. Efter 11 r ett tydligt sk. 19—24 **upuhin** är fullt tydligt. Ett **a** är uteglömt efter 21 u. Även det följande namnet är tydligt. Vid 35 **a** har stenytan blivit skadad, och ristningen är grund. Osäkra spår av bst till **a** äro kännbara. 50 i är icke stunget. Av 66 **u** finns endast nedersta delen, men runan har säkert varit **u**.

Rhezelius, F a 6: 1—6 - - **ki**; sk efter 11 **u**; 22 **a**, 35 **i**, 63—70 **faþ - - ðin**; F a 6 supplerar: 63—70 **faþur · ðin**; R 550: 1—6 **ik**; 40 **r** saknas; 63—70 **faþ - - ðin**. F a 5: 1—6 **inki**, 63—70 **faþur · ðin**. — Hadorph o. Leitz (B 535): 1—6 **sbraki**, 19—24 **upuhin**. 35 saknas; 63—70 **faþ - - ðin**. Teckningen är felaktig så till vida, att icke någon skada är antydd på h. sidan. Likaså har korset förbi-setts på träsnittet i *Bautil*; det finns både hos Rhezelius och Dybeck. — Celsius har ingen egen läsning. — Dybeck: 1—6 **sbraki**, 19—24 **upuhin**, 35 oklar, 63—70 **faþ - - in**. — v. Friesen (1915): intet sk efter 11 r; 35 **i**; »en flagring längs i:s hufvudstaf nedtill, som kommer i att likna **u**, men säker flagring och sålunda säkert **i. uki[ki]friþr** haplografi.»

Ett mansnamn *Spraki* (eller *Sprakki*) är känt från ännu en uppländsk runinskrift: U 600. Säkerligen är det ursprungligen ett tillnamn. Det bör kanske närmast sammanställas med fvn. *sprakaleggr* (*Þorgils s.*, en dansk storman på 900-t.). Jfr fvn. *spraki* m. 'prat, rykte', *spraka* (að) 'spraka, knastra', da. dial. även 'skrävla, skryta', ett ljudhärmande ord; hit höra också no. dial. *sprake* m. 'enbuske', sv. *sprakved*, *sprakfåle*. — 19—24 **upuhin** avser utan tvivel ett mansnamn *Opvaginn*; ett **a** har av ristaren blivit överhoppat, sannolikt på grund av likheten med det följande **h**. Också *Opvaginn* är ett sällsynt namn; det förekommer även i L 143 Svista, Bälunge sn, L 176 Örke, Skuttunge sn, möjligen också i U 971. Det är också belagt i en dansk runinskrift, DR 147. Namnet är även belagt i en medeltida svensk urkund och i ett par ortnamn (Lundgren o. Brate). Från Island är *úþveginn* känt såsom tillnamn ('otvättad, smutsig'). — Om kvinnonamnet *Afriðr* se U 1011. Läsningen är tyvärr ej fullt säker; den första runan är otydlig. v. Friesen har, som nämnt, tänkt sig, att **ifriþr** kan vara en felristning (haplografi) för **i[ki]friþr** *Ingifriðr*. — Också det andra kvinnonamnet, *Ginnlaug*, möter på en annan runsten i trakten, U 1008 vid Västerberga, liksom Örby-stenen hemmahörande i de delar av Rasbo sn, som ligga Rasbokil närmast. Då Ginnlög ingalunda tillhör de vanliga kvinnonamnen, förefaller det icke omöjligt, att det här är fråga om samma kvinna. Det kan alltså sägas finnas en viss sannolikhet för att båda de kvinnor, som äro nämnda i U 1012, återkomma i andra runinskrifter i trakten.

Tre söner och två döttrar ha låtit resa stenen till minne av sin fader Björn. Ristaren är utan tvivel Åsmund Kåreson. Härom vittnar såväl ornamentik som inskrift, runornas form och huggningstekniken. Ristningen är mycket omsorgsfullt utförd. Den vanliga bönen för den döde: »Gud hjälpe hans ande och Guds moder» finns här icke; endast ett enkelt kors pryder den vackra ristningsytan.

Årby, Rasbokils sn.

Organisten J. M. Johansson, Frötuna, har till Riksantikvarieämbetet anmält (1949, 1951), att enligt uppgifter, som han erhållit av en släkting, herr Karl Lindgren (f. 1885 i Rasbo), skulle en runsten ha funnits vid Årby, i en stenmur som sammanband slottet med en flygelbyggnad. Stenen var $1\frac{1}{2}$ —2 m. hög och $\frac{1}{2}$ m. bred. Den låg i muren så att skriften syntes. »Runorna voro ristade runt stenen strax innanför dess kant. Hur stenen och ristningen för övrigt såg ut, kunde han ej säkert erinra sig.» Stenmuren togs bort och användes till fyllning för den nya ladugård, som byggdes år 1900. »Runstenen fördes även till den nya ladugårdsplatsen och slogs sönder för att passas in i grunden, där styckena alltså torde kunna återfinnas, om under det troligen cementerade golvet eller på annat ställe, kunde han ej säga.»

Norunda härad.

Socknar: Ärentuna, Lena, Tensta, Björklinge och Viksta. Till Norunda hundare räknades under medeltiden även Dannemora och Film, och häradet sträckte sig då med en arm långt mot NÖ, jämsides med Olands hundare, upp mot Tiundalands rod.

Norunda härad, beläget mellan Bälunge hd i V och Rasbo hd i Ö, utgör den nordligaste delen av den gamla slättbygden i Mellan-Uppland. Häradets huvudbygd ligger i S; den begränsas mot Ö av Fyrisån och mot V av Björklingeån. Ovanför Björklinge kyrka bildar Uppsalaåsen i stort sett gräns för den odlade bygden upp mot Läby. Därifrån går häradets nordgräns i östlig riktning mot Dannemorasjön. Häradets huvudbygd har därför formen av en ungefär liksidig triangel med spetsen vänd nedåt, i klykan mellan de båda åarna, och med största bredden längst i N. Utanför ligga, särskilt i Ö och V, stora skogsområden. De delar av Ärentuna och Lena socknar, som ligga Ö om Fyrisån, räknades i äldre tid till Rasbo hd. Och i NV, omkring och V om den stora åsen, ligger häradets vidsträckta allmänning, den alltjämt glest bebyggda »Heden».

Huvudvägarna följde, liksom i våra dagar, åarna och åsarna. Över Heden gick huvudleden från Uppsala i nordvästlig riktning mot Tierp och vidare mot Norrland. En annan väg följde Fyrisån i nordöstlig riktning upp mot Dannemora. En viktig inre led var den, som från trakten av Lena kyrka sökte sig fram till Tensta och därifrån norrut utmed Vendelsån till Viksta. Häradets tingsplats låg under medeltiden vid Odenslunda i Tensta sn.

Antalet här förtecknade runstenar från Norunda härad uppgår till 53; däri äro då inräknade två runstenar (U 1022 och 1033) på östra sidan av Fyrisån, sålunda ursprungligen tillhörande Rasbo härad. Bland dessa är en (U 1055) en bildsten utan runor, och en (U 1061) en ristning med runor och runliknande tecken utan språklig innebörd. I förhållande till häradets omfång är antalet runstenar ganska stort. Södra delen av Norunda härad bildar jämte Bälunge härad ett av Upplands runstensrikaste områden. Norr om Tensta och Björklinge kyrkor finnas icke många runstenar. På Viksta-heden två, vid den stora vägen norrut (U 1062 och 1063).

Av de 53 ristningarna äro 10 förkomna och endast kända genom äldre avbildningar och uppgifter: U 1023, 1025, 1029, 1030, 1037, 1038, 1049, 1055, 1058 och 1064. Av två bland dessa (U 1023 och 1029) finnes icke någon avbildning bevarad. Det återstår sålunda f. n. 43 ristningar, mer eller mindre fullständiga.

Av de 53 ristningarna äro några kända endast i mycket fragmentariskt skick, nämligen U 1013, 1028, 1029, 1049, 1054, 1059 och 1064. Av dessa äro, såsom nämnt, 3 förkomna: U 1029, 1049 och 1064. Därtill komma fragment av stenar, som i äldre tid ha varit kända i mera fullständigt skick: U 1017, 1032, 1042, 1044 och 1053. Om alla dessa fragment frånräknas, finns det sålunda inom Norunda härad 41 fullständigt eller åtminstone till större delen bevarade ristningar.

Två av ristningarna (U 1054 och 1060) äro utförda på flyttblock, som säkerligen icke ha blivit resta eller flyttade från den plats, där de nu befinna sig.

Större delen av runinskrifterna inom häradet voro kända redan av Joh. Bureus och finnas upptagna i hans samlingar, icke mindre än 33 stycken, d. v. s. nära $\frac{2}{3}$ av hela det kända materialet. Bureus har själv upptecknat hälften eller 17 inskrifter (därav har han ritat av 6); de övriga har han fått av sina medhjälpare Caspar Cohl och Joh. Rhezelius. Den senare har avbildat icke mindre än 13 runstenar från detta härad.

Genom *Ransakningarna* blevo ytterligare 6 runstenar kända: U 1022, 1033, 1038, 1058, 1059 och 1065. Och två kommo i dagen i samband med Hadorphs resa: U 1013 och 1055. Sammanlagt 41 ristningar i Norunda härad ha sålunda varit kända för 1600-talets fornforskning. Av dessa äro 39 avbildade i *Bautil* (på 38 träsnitt)¹; 2 saknas (U 1029 och 1049). 26 träsnitt äro signerade av Hadorph och ritaren Joh. Leitz, 1 av Hadorph ensam, 7 av Leitz ensam, 1 av Peringskiöld (U 1016), 3 äro osignerade och 1 är tecknat efter ett Bureus' kopparstick och signerat »Bur.» (U 1036). Dessutom finnes av U 1016 ytterligare ett träsnitt i Peringskiölds *Monumenta*, signerat av Hadorph och Leitz.

Under 1700-talet blevo två nya runstenar kända: U 1024 och 1025.

I Liljegrens *Runurkunder* (1833) upptagas 41 nummer från Norunda härad (L 175, 216—255). Utom de 39, som äro hämtade från *Bautil*, har tillkommit U 1024; U 1021 har blivit upptagen under 2 nummer.

Under 1800-talet ha 7 nya runstenar blivit kända inom häradet: U 1027, 1045, 1047, 1051, 1054, 1057 och 1064. De ha samtliga blivit offentliggjorda i Dybecks *Sveriges runurkunder*. Nya fynd under 1900-talet äro hittills endast 3: U 1048, 1060 och 1061.

1013. Ärentuna kyrka.

Pl. 52.

Litteratur: B 513, L 217. J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 49; J. Leitz och E. Brenner, *Grafstenar* (F 14 b, Kungl. Bibl.), s. 123; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 20; UFT h. 1 (1871), s. 17; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928* (ATA); *Handlingar i ATA* 1930.

Äldre avbildningar: Osign. teckning, trol. av J. Leitz (F 14 b, s. 123); osign. träsnitt i Peringskiölds *Monumenta* och B 513.

Fragment av en runsten, som nu står uppställt på en gräsplan, t. v. om ingången till kyrkan, V om kyrkporten.

Fragmentet finns upptaget i Peringskiölds *Monumenta*, men utan anteckning om platsen (B 513: »Vapnhus»; L 217: »Vapenhuset»). I en samling teckningar av J. Leitz och E. Brenner (F 14 b) finnes följande anteckning: »Denna Sten finnes på jorden widh Kiörckegeårdzporten, Vtan före.» — O. Celsius har granskat inskriften den 19 maj 1726: »Ärentuna Kyrkia i Vaknhuset. Tvenne fragmenter af eodem lapide.» — Fragmentet omtalas icke i Kyrkoinventariet 1829, icke heller hos Dybeck; enligt UFT h. 1 (1871): »saknas numera». Det återfanns 1929, infördes i kyrkans inventarium och förvarades t. v. i vapenhuset.

Röd sandsten. Storlek 0,40 × 0,30 cm. Ristningen är grund. På stenens mitt finnas spår av ornamentik.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre källor):

[ansua . . .] r - - - ti : stai[na : pisa : prea : . . . : in : hia - - ot . a . . .]

5   10   15   20   25   30   35

Ansvarr(?) *r[æis]ti stæina þessa þrea . . .*

»Ansvar reste dessa tre stenar . . .»

¹ B 471, 496—532. På ett träsnitt (B 499) finnas två ristningar sammanförda.

Fig. 178. U 1013. Ärentuna kyrka.
Efter teckning i F 14 b.

Fig. 179. U 1013. Ärentuna kyrka.
Efter B 513.

Till läsningen: Första runan på det bevarade stycket kan icke ha varit annat än ett **r**. Där-
efter nedre delen av fem raka stavar. Till den näst sista finns spår av en bst upptill (**l** eller **t**).
— Teckningen i F 14 b har tydligt 1—5 **ansua**. Därefter nedre delen av fem stavar, den sista
med en bst upptill (**l** eller **t**). 11 **i**, 17 **a** saknas. 22—25 **prea**. — B 513: 1—5 **nsus**. Därefter nedre
delen av två stavar, ett tydligt **r**, följt av två stavar och 11 **i**. 17 **a**. 22 **p** saknas. — O. Celsius
påträffade två fragment »af eodem lapide». Det större fragmentet hade inskriften: **ensua ... risti:**
staina: pisa: . . .; det mindre: **in: hia -- ot · a . . .**

Om namnet *An(d)svarr* (*Ansurr*, *Assurr*) se U 276.

1014. Ärentuna kyrka.

Pl. 51.

Litteratur: B 515, L 218, D 1: 221. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 96 (Bureus' egen uppteckning), F a 10:2 n:r 25,
F a 5 n:r 493, F a 1 s. 105; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 72, F 11 n:r 58; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld,
Monumenta 2, bl. 51; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 427; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck,
Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 17; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 109; J. Eriksson, Invente-
ring av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10:2), kopparstick (F f 6 n:r 194); Rhezelius, teckningar (F a 10:1
och F 11); osign. träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 515; Dybeck (D 1: 221).

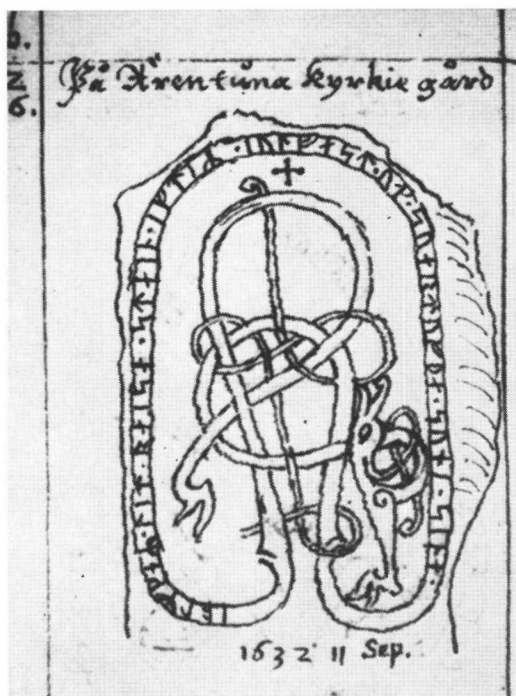

Fig. 180. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Bureus.

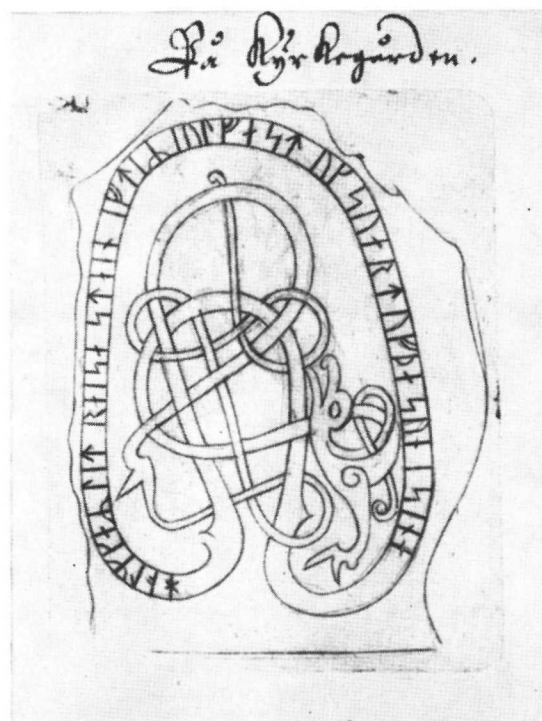

Fig. 181. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter kopparstick av Bureus.

Runstenen står på kyrkvallen, 60 m. S om kyrkan, 9 m. S om kyrkogårdsmuren, bredvid och t. v. om U 1015. Ristningsytan vetter åt NV. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Stenen var känd redan av Bureus. Han har tecknat den 1632 den 11 sept. Platsen uppges vara: »Vte på Kyrkogården i Ärentuna» (F a 6), »På Ärentuna kyrkiegård» (F a 10: 2), »Ärntuna Kyrkegård» (F a 5). J. Rhezelius: »Ärntuna Sochn På Kyrkiegården» (F a 10: 1), »Erentuna Sochn Opå Kyrkiegården ligger denna» (F 11). — *Ransakningarna*: »ithem på Kyrkiogården, ligger een vacker steen, runska på skriffuit, och therhoos een Steen i huart hörn» (1667), »och straxt vth för wapenhusveggen en» (1677). J. Peringskiöld, *Monumenta*: »Uthe på Ärntuna kyrkegård wid Wåkenhusetz östre wägg finner man en kulliggiande Runesteen» (B 515 och L 218: »På Kyrkogården»). O. Celsius har granskat inskriften den 19 maj 1726. — I *Kyrkoinventarium* 1829 omtalas endast en runsten vid Ärentuna kyrka; det är tydligen U 1015 som avses: »En Runsten med inscription ligger istället för Trappa utan för Socknestugan på kyrkvallen.» — R. Dybeck 1864: »På södra kyrkvallen står en upptill afslagen runsten.» Och i *Sveriges runurkunder*: »Denne runsten har en lång tid legat på kyrkogården. Restes för några år sedan å kyrkvallen. Ett stycke af öfre kanten afföll då och förkom.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »strax S om kyrkan».

Ljusgrå, kvartsrik, kristallisk granit. Höjd 1,32 m., bredd 0,99 m. Toppen är avslagen, varigenom en del av inskriften har gått förlorad. F. ö. väl bevarad och synnerligen tydlig. En utmärkt vacker sten, med jämn, småknottrig ristningsyta. Runslinga och runor äro huggna med djupa och breda linjer. Ornamentiken är finare huggen, men överallt fullt tydlig (svagast äro de båda fötterna). I sin helhet är ristningen ett omsorgsfullt arbete, trots den hårda och på grund av kristallerna svårbearbetade ytan. Säkerligen ett verk av Öpir.

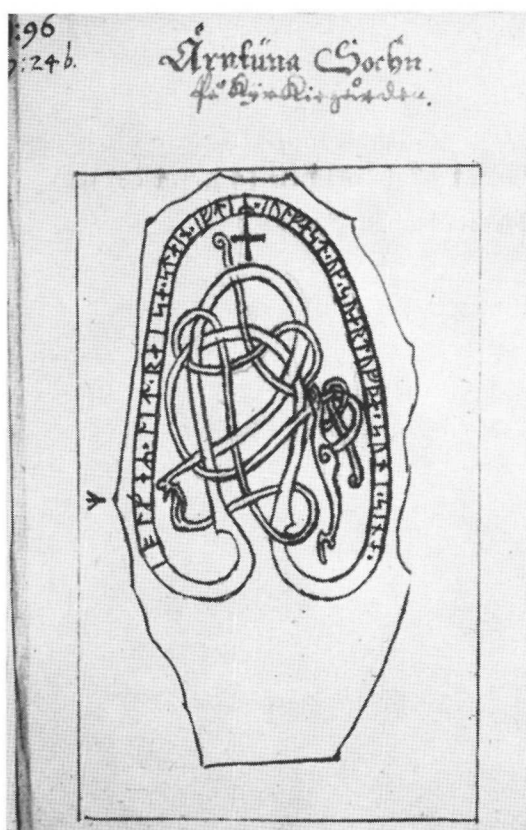

Fig. 182. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

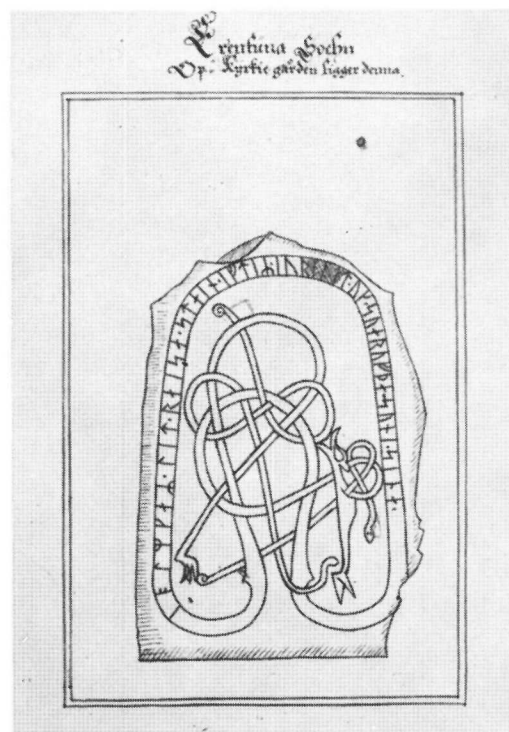

Fig. 183. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F11).

Inskrift (med det inom [ ] tillagt efter Bureus):

iolmker · lit · raisa · stain · ifti[^r · iulfast · uk ·] suartufpa · suni · sina ·

Holmgæirr let reisa stein æftir Igulfast(?) ok Svarthofða, syni sina.

»Holmger lät resa stenen till minne av Igulfast(?) och Svarthövde, sina söner.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 i är tydligt; har ingen bst. 2 o är tydligt. 5 k är icke stunget. 6 e är tydligt stunget. 21 i är icke stunget. Båda bst i 23 t äro bevarade. Av 24 i finns halva runan, av 25 r v. bst, däremot intet av hst. Därefter är ett stycke av runslingan avslaget, med omkr. 10 runor. Intet sk framför 35 s. Hela namnet 35—43 **suartufpa** är tydligt. 45 u är icke stunget. Sk efter 51 a är säkert.

Bureus (F a 10: 2): 21—43 **iftir · iulfast · uk · suartufpa**; F a 6: 43 i. — Rhezelius, F a 10: 1: 6 e, 21—43 **iftir × iulfast · uk · suartufpa**; F 11: 6 a, 21—43 **iftir · iuriltt · uk · suartufpa**. Runorna 29—31 anges genom skraffering såsom skadade och osäkra. — B 515: 21—43 **iftir · iuli · sti uk · suartufpa**. — O. Celsius: **iolmker · lit · raisa · stain · iftir · iulf - st uk · suartufpa · suni · sina**. — Dybeck: 21—43 **iftir . . . · suartufpa**.

Bureus (F a 5) tolkar inskriften sålunda: »HielmGirus fecit erigi lapidem in mem. JulFasti et Svarthufdonis filior. suorum.» — Rhezelius (F 11): »Iolmgerus curavit erigi lapidem Iulfasto et Svarthufdoni filiis suis.» — Peringskiöld: »Holmger lätt uprätta grafstenen effter sina Söner

Julfast och Swarthufwud.» — Carl Säve (*UFT* h. 1): »Holmger lät resa sten efter Jule, Stjuk (d. ä. Stjuf) och Svarthöfde, sina söner.» — Brate: »Holmger lät resa stenen efter **iulu·st** (Holmsten?) och Svarthovde, sina söner.»

Stenen är rest av en fader till minne av hans två söner. 1—7 **iolmken** torde återge runsv. *Holmgæirr*. *h*-bortfall är ingalunda ovanligt i Öpirs inskrifter. Egendomligt är visserligen **l i** i stället för väntat **h**; men ur fonetisk synpunkt är kanske teckningen av ett svagt artikulerat *h* med *i* icke orimlig. Jfr **hiulmfastr** U 705, **hiulmfas** U 706, **hiulmfast** U 750. Om det under vikingatiden och medeltiden vanliga namnet *Holmgæirr*, *Hol(m)ger* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105 och Sö 210. — 26—32 **iulfast** kan återge *Hol(m)fast* med *h*-bortfall, eller *Igulfast* med det frikativa *g* utelämnat mellan *i* och *u*. Det senare torde vara sannolikast, då förleden *Holm-* strax förut har tecknats **iolm** med **o**-runan. Om namnet *Igulfastr* se E. Wessén a. a. s. 100. — Om namnet *Svarthaufði* (*Svarthofði*) se U 52.

Ristningen är, såsom redan Brate har antagit, utförd av Öpir. Härför talar på ett avgörande sätt såväl ornamentik som runor. Runslingan med dess ganska eleganta utformning i de båda ändarna och uppläggningsen på stentans mitt är alldeles densamma som på den av Öpir signerade Marma-stenen, U 485. Runornas former och användning äro också mycket lika. U 1014 måste sägas vara ett karakteristiskt och ganska gott arbete av Öpir.

Fig. 184. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter B 515.

1015. Ärentuna kyrka.

Pl. 51.

Litteratur: B 508, L 216, D 1: 220. J. Bureus, *F a 6* s. 64 n:r 94 (Bureus' egen uppteckning), *F a 10: 2* n:r 24, *F a 5* n:r 492, *F a 1* s. 105; J. Rhezelius, *F 11* n:r 57; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 48; O. Celsius, *runstenar* (*F m 60*) 1, s. 426; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA); *UFT* h. 1 (1871), s. 17; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken* 1928 (ATA); O. v. Friesen, *Anteckningar* (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (*F a 10: 2*), kopparstick (*F f 6* n:r 193); Rhezelius, teckning (*F 11*); (J. Leitz och) J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 508); Dybeck (*D 1: 220*).

Runstenen står på kyrkvallen, 60 m. S om kyrkan, 10 m. S om kyrkogårdsmuren. Ristningsytan, som är hårt sliten, vetter åt NV.

Stenen var känd redan av Bureus. Han har granskat den 1638 den 19 juni. Platsen uppges vara: »På Ärentuna Kyrkiegålf» (*F a 6*), »I Ärentuna Kyrkegålf» (*F a 10: 2*), »Ärntuna Kyrkegålf» (*F a 5*). J. Rhezelius: »Erntuna Soehn I Kyrkian ähr denna Runasten» (*F 11*). — *Ransakningarna*: »I kyrkian ähr een Rundsteen liggiandes på gångan» (1667), »i wapenhuusdörren en» (1677). J. Peringskiöld, *Monumenta*: »I Wapnuset» [av senare hand tillagt med blyerts: »innanför»] i dören», »Wapenhusgålfzdören» (B 508: »Vapenhus dör»; L 216: »Vapenhusdörren»). — O. Celsius har granskat inskriften den 19 maj 1726. — I R. Dybecks reseberättelse 1864 meddelas: »I ett med sopor uppfyllt hörn af vapenhuset låg såsom golfsten den under N:o 508 i Bautil upptagne runstenen. Ingen visste att en runsten der fanns.» Och i hans anteck-

Fig. 185. U 1015. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Bureus.

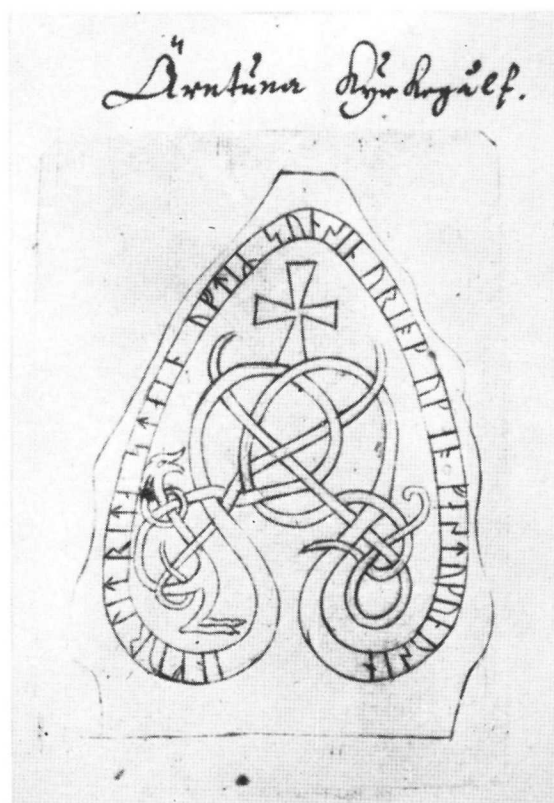

Fig. 186. U 1015. Ärentuna kyrka.
Efter kopparstick av Bureus.

ningar om Ärentuna socken samma år: »I kyrkans södra vapenhus ligger en nästan utplånad runsten.» *Sveriges runurkunder* (D 1:220): »Detta runstensstycke är i golvet till Kyrkans vapenhus, i vestra hörnet bakom dörren.» När stenen har blivit framtagen och rest på sin nuvarande plats, är okänt. Den stod där i varje fall år 1928.

Rödaktigt skiftande grå granit. Höjd 1,25 m., bredd 1,10 m. Toppen är avslagen. Stenen har en ojämn yta med flera höga valkar. Ytan är mycket hårt sliten. Ristningen har varit grovt huggen och utan större skicklighet. Den är nu mycket otidlig och inskriften svårläst. Dock kan man med hjälp av gynnsam belysning få fram mera av ornamentiken än i de äldre avbildningarna (B 508 och D 1:220).

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 508):

iofur · lit · rita · sten [· yftir · sun · sin · yr]ik[u] uk · iofastu · kunu · sinn

5   10   15   20   25   30   35   40   45

Iofurr let retta stein æftir sun sinn Orökiu(?) ok Iofastu, konu sina.

»Jovur lät resa stenen efter sin son Orökja(?) och [efter] Jofasta, sin hustru.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Första namnet är svagt, men kan anses säkert. Sk efter 5 r är grunt, liksom övriga sk. 10 l är icke stunget. 15 e är tydligt stunget med en rund prick. Intet sk kan spåras efter 16 n. Av r. 17 är endast hst tydlig. 30—31 ik svagt. Av hst i 33 u synes endast nedersta delen; bst är tämligen tydlig. Namnet 35—41 iofastu är säkert; sista runan 41 u dock svag. Sista runan (49) har en tydlig n-bst; sannolikt felristning för a.

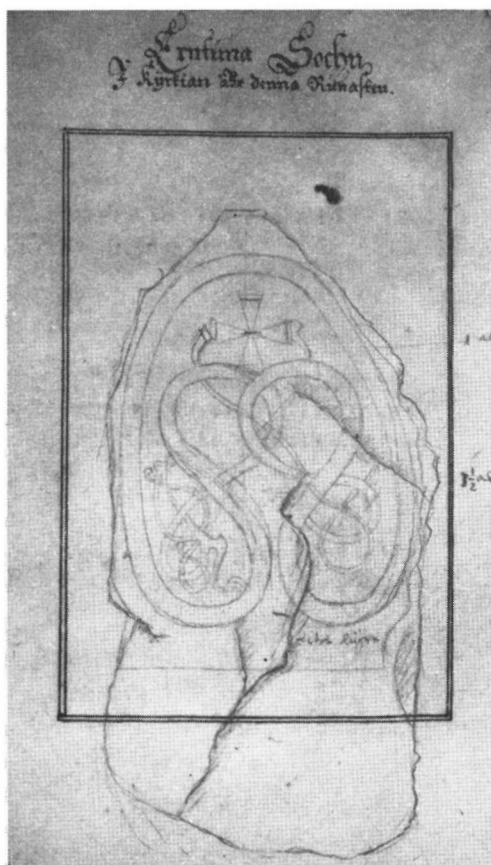

Fig. 187. U 1015. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F 11).

Fig. 188. U 1015. Ärentuna kyrka.
Efter B 508.

J. Bureus, F a 10:2: **iofur · lit · rita · stain · yftir · sun · sin yrink · uk · io · fastu kunu · sin ·**. F a 6: 15 **e** ändrat till **ai**, 17 **i** ändrat till **y**, 38 **n** ändrat till **a**. — Rhezelius anger (F 11, bl. 56 v) en läsning, som fullständigt överensstämmer med Bureus' i F a 10:2; den är knappast självständig i förhållande till denna. — Hadorph (B 508): Intet sk efter 5 r; 12 u; 17—41 **yftir · sun sin · yriku ui · io · fastu**; genom skraffering har angivits, att 33—36 **ui · io ·** är skadat. — Celsius: **iofur · lit · rita · sten · uftir · sun sin · yrink · uk · iofastu · unu sin**. — Dybeck: Intet sk efter 5 r, men väl efter 16 n. 30—49 **ik · uk · iof · stu · kunu · sina**.

Bureus ger (i F a 5) följande tolkning av inskriften: »JoFurus fecit describi saxum in mem. filii sui Yringi et Jo desponsatæ sibi.» Han har sålunda uppfattat 37—45 **fastu · kunu** såsom ett appellativ, en sammansättning *fästu kunu* 'fästekvinna'. — Likaså gör Peringskiöld: »Jofwer lett rita Steen effter sin Son Yring, och Jo, sin fästa ächta Hustru.» Den latinska översättningen lyder: »Jupiter fecit scribi saxum in memoriam filii sui Uringi et Jus desponsatæ uxoris suæ.» Som ett alternativ för de sista orden tänker sig Peringskiöld: »... et Jofastæ uxoris sui.» Det nordiska namnet *Iofur* återges med Jupiter. Jus (grek. Ἰοῦς) är den grekiska genitiven av kvinnonamnet Io (grek. Ἰώ). Io, dotter av Konung Inakos i Argos, var som bekant Zeus' »fästekona». Måste det icke verka förbryllande på en rudbeckian att träffa på dessa namn tillsammans på en runsten! — Ännu Celsius översätter: »Jofur lit rita sten uftir sun sin Üring, uk Io Feste kunu sin.» Och han anmärker: »En notable sten, för den allusion till Jupiter och Io. Quid si

hunc habuisset Rudbeckius noster? An Jofastu?» — Carl Säve (i *UFT* h. 1): »Jofvur lät rita sten efter sin son Yring och efter Jofast, sin hustru.»

Stenen är rest av en man Jovur till minne av hans son och hans hustru. Om namnet *Iofur* se U 901. Namnet på sonen var tidigt skadat, och det kan ej med full säkerhet fastställas. Bureus och Celsius ha läst **yriuk**, Hadorph **yriku**. Av de bevarade resterna att döma synes det senare vara sannolikast. Möjligt förefaller även, med hänsyn till utrymmet inom runslingan, att där har stått **yrikiu**. Om läsningen **yriuk** är riktig, återger den namnet *Öringr*, varom se närmare U 461. Ett **yriku** (eller **yrikiu**) torde däremot avse namnet *Orokia*; se om detta Sö 205 och U 202. — Kvinnonamnet *Iofast* (eller *Iofasta*) förekommer på en runsten i grannsocknen Björklinge, U 1051.

Runstenen U 1015, som nu har fått sin plats vid sidan av U 1014, är tydligt nog en ganska klumpig imitation av denna. Ornamentiken är i själva verket alldeles densamma, med den oväsentliga skillnaden, att de båda sidorna ha fått byta plats, så att U 1015 därjämte blir en spegelbild av U 1014. Jämför man den med en spegelbild av Öpir-stenen, bli överensstämmelserna ännu mera påfallande, vad själva huvudslingan angår. Man förstår exempelvis, hur det underliga fotliknande ornamentet på högra sidan, som hänger så löst på den uppåtlingrande rundjurskroppen och icke har någon fortsättning, har kommit till. Det är helt enkelt en efterbildning av rundjurets fot; den torde ha kommit till litet förhastat och har sedan icke kunnat komma till användning. Den enda avsevärda skillnaden är, att den mindre ormen på Öpir-stenen, lagd i en mycket vacker, rytmisk linje, har blivit ersatt med ett vida enklare band, upplagt i en enda stor ögla. Granskningen av varje detalj visar, hur mycket osäkrare U 1015 är huggen. Därmed sammanhänger i själva verket också, att den är bevarad i så dåligt skick. Emellertid ha vi här ett mycket intressant exempel på ett konstverk, smakfullt tecknat och skickligt utfört, å ena sidan och å den andra en dålig efterbildning, utförd av en vida mindre förfaren ristare.

När man står inför detta fall av en påtaglig imitation, frågar man sig naturligt nog: Hur har detta gått till? Har ristaren uteslutande gått efter ögonmått, eller har han använt några mekaniska hjälpmedel? Och varför har han tillgripit spegelbilden?

Ristaren av U 1015 har av allt att döma utfört en hel rad av runstenar inom Ärentuna socken: U 1017—1024 (1025?). Se nedan U 1020 och 1022.

1016. Fjuckby, Ärentuna sn.

Pl. 52, 53.

Litteratur: B 498, L 220, D 1: 214. J. Bureus, Fa 6 s. 149 n:r 252, s. 150 n:r 257 (Bureus' egna uppteckningar), Fa 10: 2 n:r 38 b, Fa 5 n:r 496, Fa 1 s. 106; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 70, F 11 n:r 59; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 52—55, Vita Theoderici (1699), s. 462, Monumenta Uplandiae (1710), s. 65, Åttartal för Swea och Götha KonungaHus (1725), s. 14; O. Celsius i Acta Literaria Sveciae 2 (1725—29), s. 378 [felaktigt paginerat: 478], 406, Svenska runstenar (F m 60), 1, s. 171, 421; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 154; Vitterhets Akademiens Handlingar 4 (1783), s. 51 f.; C. Säve, Runstenen vid Fjuckby i Uppland (i: Nordisk universitetstidskrift 3, 1858, s. 92 f.); R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA), Förteckning på fornminnen i Ärentuna sn 1864 (ATA); S. Grundtvig, Nordens gamle Litteratur (1867), s. 104 f. (i: [Da.] Historisk Tidsskrift 3: 5, s. 602); *UFT* h. 1 (1871), s. 18; G. Stephens, ONRM 2 (1867—68), s. 674, 3 (1884), s. 296; S. Bugge, Rökstenen (i: ATS 5, 1873), s. 52 not 1, Oldsvenske Navne i Rusland (i: Arkiv for nordisk Filologi 2, 1885), s. 169, Der Runenstein von Rök (1910), s. 33, 139; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10), s. 38 f.; N. Höjer i [Sv.] Historisk tidskrift 3 (1883), s. 337 f.; A. Kock i Arkiv för nordisk filologi 11 (1895), s. 130; Hj. Kempff, Piræuslejonets runristningar 2 (1894—97), s. 29 f.; F. Sander, Runinskrifter (1898), s. 11 f.; O. Montelius i Fornvännen 1914, s. 113; J. Eriksson, Inventering av forn lämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 194, i fototypi hos Sander a. a.); Rhezelius, teckningar (Fa 10: 1, F 11); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta); Peringskiöld,

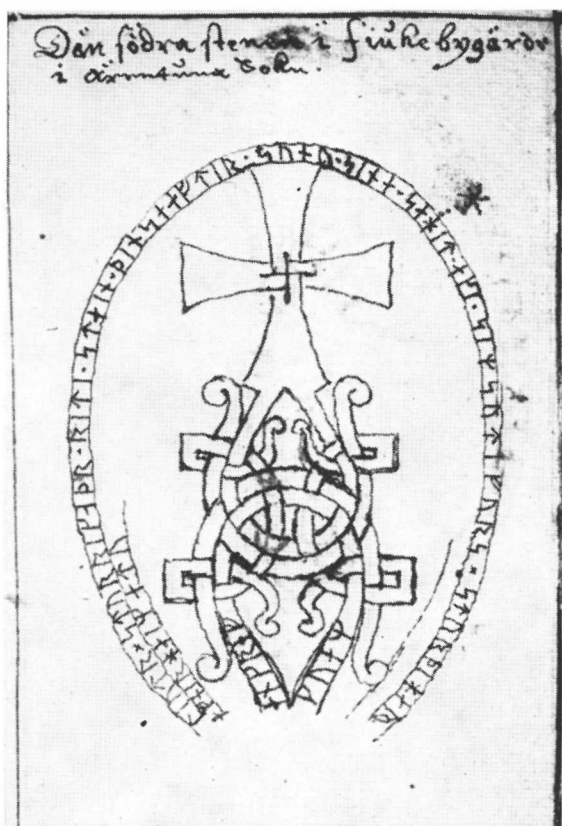

Fig. 189. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter teckning av Bureus.

Fig. 190. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 498); C. Säve a. a. s. 96 (även hos Sander a. a. s. 13 och i G. Stephens, ONRM 2, s. 674); foto av H. Osti, Uppsala (återgivet i autotypi av F. Sander a. a. s. 17); teckning av F. Sander, renritad av O. Sörling (återgiven i fototypi av F. Sander a. a. s. 19); Dybeck (D 1: 214).

Runstenen står i en skogbeväxt beteshage 5 m. V om byvägen till Fjuckby, 50 m. N om vägskelet vid nya landsvägen, omkr. 100 m. SSÖ om gården Fjuckby nr 3, som allmänt kallas Runsten. Ristningsytan vetter mot ÖNÖ. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Stenen var känd redan av Bureus, som granskat inskriften den 19 juni 1638. »Den skal man afrita a 10 ad 12 [d. v. s. 10—12 f. m.] när ☉ [d. v. s. solen] gör skugga i stavarna.» Platsen anges vara: »Fiuckeby gärdet», stenen betecknas som »den södra» i motsats till U 1017 (F a 6); »Dän södra stenen i Fiuckeby gärde i Ärentuna Sockn» (F a 10:2), »Fiuckeby dän Södre» (F a 5). J. Rhezelius: »Erntuna Sochn i Fiuckeby I Giärdet thän största» (F a 10:1); »Vthi Fiuckeby gärdet är denna sten» (F 1 1). — *Ransakningarna*: »I Fiuckeby vthij Närre gärdet står tuänne som ähr skriffuit vppå» (1667), »Fiuckby en» (1667). Peringskiöld, *Monumenta*: »Fiuckeby Runesténar. Fiuckeby i Ärentuna sockn, bestående nu för tiden af två gårdar, hwilka när jag orthen besichtigade d. 14. Maji 1694 woro Slottsfoigdans i Upsala Albrecht Starrs Skatte och Rustningzhemman. i norra gärdet wid backen finnes twenne Runesténar, i bredd stående, allenast 23 steg från hwar andra, begge wendande sig mot österen. Then första R. st. på högra handen närmast wägen afritas här först, med sin märkwärdiga historiska skrift.» B 498: »Fiuckeby»; L 220: »Fjuckeby». — O. Celsius: »In Paroecia Ärentuna, et pago Fiuckeby.» Celsius har granskat inskriften den 18 maj 1726 och den 11 juni 1728. Carl Säve, som vid tre olika tillfällen (den 13/7 och 4/9 1856 samt

den $\frac{1}{7}$ 1858) har granskat inskriften: »Fjuckby-runstenen står en och en fjärdedels mil från Uppsala, alldeles invid byvägen, som går mellan de nu spridda gårdarna uti den för icke länge sedan utskiftade Fjuckby by i Ärintuna socken af Norunda härad, och sålunda midt i Upsvearnes äldsta odalbygd.» Vid Säves sista besök vid Fjuckby-stenen 1858 var R. Dybeck med; han tog då en avklappning av inskriften. — R. Dybeck, Reseberättelse 1864: »Äfven tre andra runstenar, inom denna socken, deribland den stora Fjuckbystenen (Liljegren 220), restes ånyo»; Förteckning på fornminnen i Ärintuna sn 1864 (ATA): »Mellan norra gårdarna i Fjuckby är en stor och märkvärdig runsten, hvilken innevarande sommar blifvit å nyo rest på sin ursprungliga plats.» *Sverikes runurkunder* (D 1:214): »Denne runsten, som länge stått lutande vid en byväg i östra slutningen af en liten skogshöjd mellan de mycket spridda Fjuckbygårdarne, restes sistlidne sommar. Här äro stenkretsar och grafkullar, en bakom och en invid runstenen.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »ett stycke N om Fjukby två, den ena [U 1017] skadad». — F. Sander uppger, att stenen (enligt Dybeck) skulle ha blifvit flyttad från sin ursprungliga plats och rest invid landsvägen nära den norra Fjuckby-gården; uppgiften beror sannolikt på något missförstånd.

Ljusgrå, grovkornig granit, med vacker, lugn yta. Höjd 1,91 m., bredd över ristningens mitt 1,34 m., största bredd 1,62 m. Ytan är synnerligen slät och jämn. Nedtill ha tunna skivor flagrat av; nedersta delen av ristningen har härigenom gått förlorad (säkerligen redan på 1600-talet), dock icke någon del av inskriften. Ristningen är tämligen grunt huggen. Linjerna äro tämligen smala och grunda. Runorna stå ovanligt tätt. Oläsliga äro, med undantag av ett par runor, de båda raderna innanför runslingan t. h. De ha tydligen varit lika svårlästa på 1600-talet, och äldre avbildningar ge därför föga ledning.

Inskrift:

· liutr : sturimaþr · riti : stain : þinsa : aftir : sunu · sina : sa hit : aki : sims uti furs : sturþi · - þari ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65   70
 kuam · : hn krik · : hafnir : haima tu :
           75   80   85   90
 ... - mu - ... kar ... iuk ru - a · ...
           95   100   105

Liutr styrimaðr retti stein þennsa aftir sunu sina. Sa het Aki, sem's uti furs. Styrði [k]nærri, kvam hann Grikkhafnir, haima do ...

»Ljut skeppshövding reste denna sten till minne av sina söner. Den hette Åke, som föricks utomlands. Han styrde skeppet, han kom till Greklands hamnar, han dog hemma ...»

Till läsningen: De tre första runorna 1—3 **liu** äro mycket svaga, men dock säkra. 3 **u** har ett oregelbundet, gaffelformigt utseende, på grund av ojämnheter i stenytan. 4—5 **tr** är tämligen tydligt, särskilt 5 **r**. 8 **u** är icke stunget. Hela ordet 6—14 **sturimaþr** är alldeles klart. Den följande delen av inskriften inom huvudslingan är tydlig, särskilt vid stark sidobelysning (t. ex. under mörk duk). 16 **i** är icke stunget. Intet sk efter 43 **a**. Namnet 47—49 **aki** är säkert. Intet sk efter 53 **s** och 56 **i**. 63 **u** är icke stunget. En flagring har skadat 65—68 **þi -n**. Övre delen av r. 66—68 är borta. Tätt intill 65 **þ** finns nedre delen av en hst, sannolikt följd av ett sk; varav nedre punkten troligen är bevarad. R. 66 kan knappast ha varit annat än **i**. Av r. 67 återstår nedre delen av en rak hst; intet spår av bst. Av 68 **n** återstår hst: s nedre del jämte h. delen av en **n**-bst. Runan kan icke ha varit **h**. Att 67—71 bör suppleras [**k**]nari är mycket sannolikt. Efter 70 **r** ett hak i övre slinglinjen, varigenom runslingan blir smalare, liksom på v. sidan framför 1 **i**. 71 **i** är tydligt, och därefter sannolikt ett sk. Däremot intet sk framför 72 **k**. 72—75 **kuam** och 76—81 **hn krik** är tydligt. Likaså det i den inre slingan t. h.: 82—94 **hafnir : haima tu** : I skarp motsats

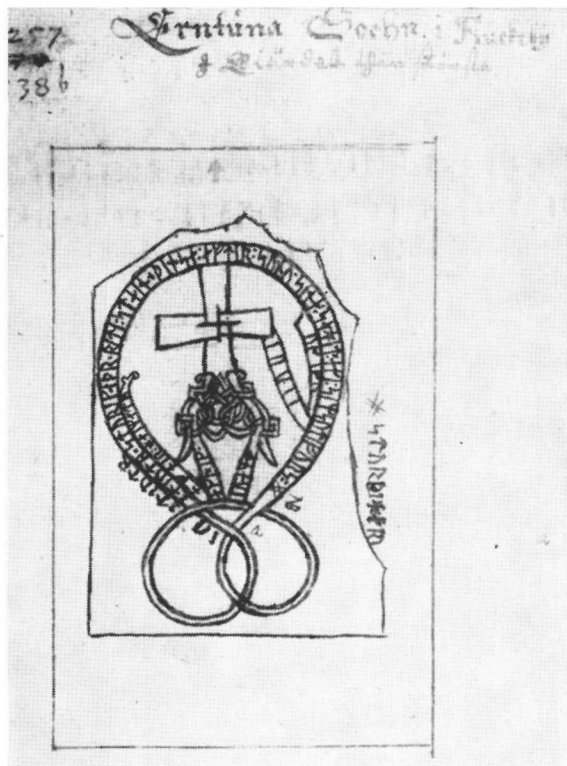

Fig. 191. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

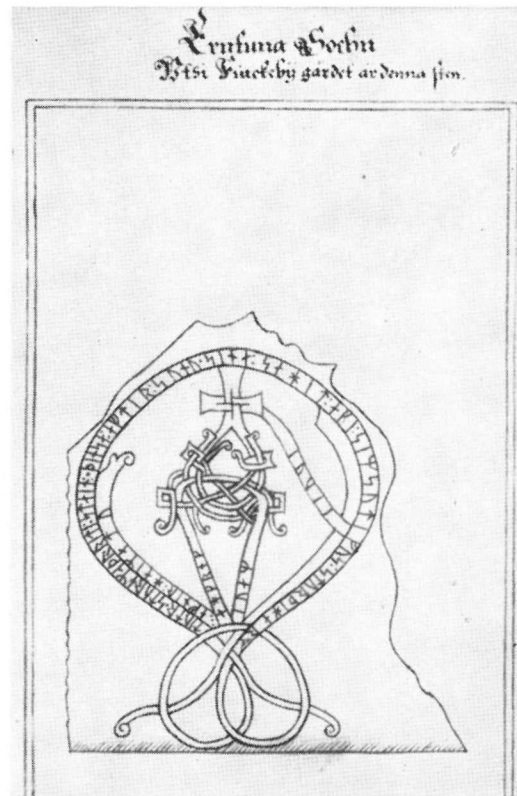

Fig. 192. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F 11).

härtill stå de båda inre slingorna på h. sidan. Runorna äro här mycket svaga eller helt oläsliga. Sannolikt ha de aldrig varit lika djupt huggna som den övriga delen av inskriften, endast löst uppdragna. 96 **m** är den enda fullt tydliga runan i denna rad. 97 **u** är sannolikt. Det övriga är osäkert. 103—104 **uk** är tämligen tydligt, 105—106 **ru** däremot svagt. 108 **a** är svag, men sannolik.

Bureus, F a 6: 1—5 **liutr**, 8 **u**, 11 **k**, 50—53 **sims** (alternativ: **ialms**), 63 **u**, 67—71 **hari**, 78—81 **kref**; 82 **h** saknas. De båda inre runslingorna t. h. saknas. Samma läsning i F a 10: 2. — Rhezelius, F a 10: 1: 1 **t**, 8 **u**, 11 **k**, 63 **u**, 67—71 **hari**, 72 **i**, 76—81 **aki × ik**; 82 **h** saknas. 95—108 ... **uk iku ... iu ---**. F 11: 1 **t**, 6—14 **sturemaþr**; 59 **r** saknas; 63 **u**, 67—71 **hari**, 72 **i**, 76—81 **ah krek**; 82 **h** saknas; 83 **e**; 95—101 saknas; 102—108 **iu ---**. — Hadorph och Leitz (i Peringskiöld, Monumenta): 1—5 **liuir**; sk·efter 55 **t**; 63 **u**; 66 **i** skadat; 67—71 **har r**; 72 **k**, 76—81 **hn krik**, 82 **h**, 88—94 **haua tu**; de båda inre runslingorna t. h. saknas. — Peringskiöld (B 498): 1—5 **tuir**, 63 **u**, 67—71 **hari**; 72 **k**, 76—81: **hn krik**, 82 **h**, 88—94 **haua tu**; 95—108 ... **uk iku ... iufir** (L 220 återger Peringskiölds läsning B 498 på följande sätt: »Tuir. sturimaþr. riti: stain: þinsa: aftir. sunu sina: sa hit: Aki: sim suti furs: sturþi har i kvam an Krik. haf. nir havatu: På serskilda rader: Jofur uk Ikvar.») — Celsius (F m 60): 1—5 **liutr**, 61—71 **sturþi - nari**; 72—75 **kuam** saknas; 78—81 **krikia**; 88—94 **haima tu**; 95—108 saknas (I *Acta Lit. Sveciæ* har Celsius supplerat 67—71 **knari**. N. R. Brocman återger Celsius' läsning, men tillägger efter B 498: 95—108 **uk i kuiu fir**.)

Carl Säve: 1—5 **tuir**, 61—71 **sturþi hari**, 88—94 **haima tu**. 94—101 **ukikua ...** 102—108 **iufur**. »Då de runor, som stå på den inre runbogen åt höger, äro mycket otydliga, så är det också ganska möjligt, ja t. o. m. troligt, att det stått något mera, hvilket man kanske framdeles kan få reda på under gynsamare granskningsförhållanden; ja, det är möjligt, att runraden kan

Fig. 193. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn. Efter träsnitt i Peringskiöld, Monumenta.

hafva fortsatts ända ned till vinkeln mellan orden **hari** och **kuam**. Mig lyckades det endast att med någon säkerhet läsa en enda runa (**a**) näst efter runan **u**, som förut utgjorde den sista läsliga i hela inskriften. Däremot har jag icke med visshet sett de 4 första mynderna i ordet **iufur**, ej heller de två mellersta (**ik**) uti orden **ukikua** och därför har jag på figuren framställt dem prickade . . . Utom de runmynder, som det icke lyckats mig att läsa och som därför på figuren endast blifvit antydda med prickar, tyckes hela runstenen nu vara lika välbehållen, som när han afritades första gången. Inskriften har icke lidit något annat men, än att en liten flaga blifvit afslagen på ett ställe, hvarvid den öfre hälften af de två mynderna **i** och **h** uti orden **sturpi hari** gått förlorade; men då tillräckligt ännu finnes kvar af den senare, så att man tydligen ser, att det skall vara ett **h**, så kan intet tvifvel uppstå om den äldre läsningens riktighet.» På två punkter betecknar Säves läsning en försämring i förhållande till den närmast föregående, Celsius': han läser första namnet **tuir** och det skadade stället 67—71 **hari**.

Dybeck: 1—5 **liutr**, 61—71 **sturp - - ari**. 94—101 **mun . . . f . . . u**, 102—108 **iufur . . .** »Beträffande första namnet, så tror jag att man med föga skäl kan frångå den äldsta uppfattningen, som är Bures, med hvilken 1700-talets tillförlitligaste rungranskare Ol. Celsii läsning öfverensstämmer . . . Innehållet af mellanraden till höger, vidfogad yttre runslingan, anser jag icke vara af någon nöjaktigt förklaradt.»

F. Sander: 1—5 **liutr**, 67—71 **hari** (»Man måste läsa **sturpi hari**, ej **knari**. Dybeck har vid runan **h** markerat en flaga, men jag kan icke bekräfta den, äfven om stenen här har en liten fördjupning»). Efter 93—94 **tu** »saknas två runor, men de finnas. Vid ett uppmärksamt betraktande

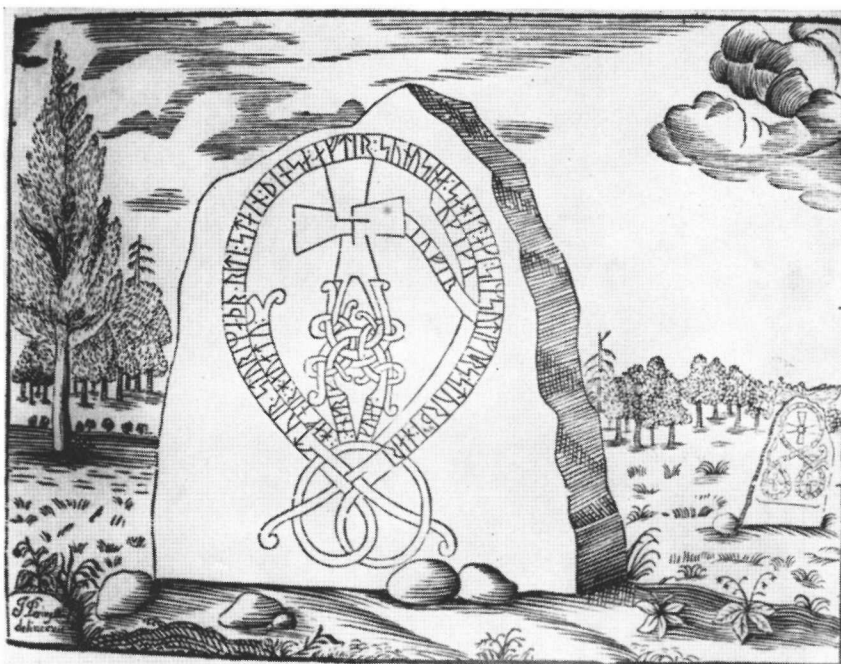

Fig. 194. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn. Efter B 498.

märker man till höger om valknuten en runa **n** markerad under öfre öglan. Den finnes hos Peringskiöld, ej hos Säve. Och vidare i nedre öglan en staf instucken, runan **i**. Den finnes hos Peringskiöld och är antydd hos Bure. Läggas dessa runor till **haimatu**, så får man **haimatuni**.» 94—101 **imus ... f**; 102—108 **iufari × fafrapr**.

v. Friesen: 1—5 **liutr**, 61—71 **sturpi -nari**, 95—101 : **-mun ... -kaif**, 102—108 **iufturs -ru**.

Den första tolkningen av Fjuckby-stenens inskrift har givits av Bureus (F a 5): »Liutus Sturichadus erexit saxum hoc in memor. filiorum suorum SiHati Achonis ... regebat exercitum ... meditatur reditum.» Bureus' läsning är mycket god. Men han har icke kunnat tolka senare delen av inskriften. Detsamma gäller om Rhezelius (F l 1): »Tiuto gubernator pinxit lapidem hunc filiis suis Sehito et Achoni ... Regebat exercitum ...»

Peringskiöld (F h 2) har kommit åtskilligt längre: »Tyr Styreman eller föreståndare, rita denna Sten til åminnelse efter sina söner Luffe och Ingve; then het Åke som uthfor, styrde och anförde krigshären alt in til Grekiska hafwet, när han wådeligen dödde.» Peringskiöld läser och ordnar senare delen av inskriften (r. 72—94): **an · krikkuam : haf - nir : ha ua tu** : Till sin tolkning har han en utförlig kommentar, varur må anföras: »Till ett fast bewijs om våra förfäders ifrån Swea och Götha Riket til Grekland fordom giorda uthtåg, är detta en märkelig StenChrönika, hwilken tilkännagifwer at icke allenast en stor Herculle eller krigshär woro härifrån uthfaren, uthan ock at dess anförare warit en god Svensk Herre, af Konglig och Ridderlig blod uthsprungen, emedan dess fader warit en Regent eller Höfwidsman i landet, som den tiden kallades Stürman, äfwen som den Ridd: Slächten Sturar, af sina förfäders ähretitul blifwit kallade Sture, emedan de såsom konungar styrt och regerat landet. Och förnämligast gifwer denne vår StenChrönika til känna at Tyr Styremans Ena Son Aki uthfor af landet, styrandes Krigshären alt in til Grekiska hafwet. Hwad tijd thenna krigshär under Åkes anförande uthgått, finner man anledning af then Grekiska historien, wara tildragen uti Keiser Anastasii och Justiniani tijd, nu för 1200 år sedan.» Prokopios berättar i sin Historia Gothica lib. II »widlyftigt om de til Thracien

uthgångne Göthers konung Ochon (.Åke eller Håkon.) huru han blifwit där wådeligen ihjelslagen af sina egna Herulis, och huru de ifrån Thracien sedan skickade bud til Thule eller Swea Riket at begära konung igen.» Peringskiöld ser sålunda i inskriften ett historiskt dokument. Han identifierar inskriftens *Aki* med den herulernas konung Ochon (eller Ochos), som omtalas av Prokopios (Bellum goth. II:14), och han daterar följaktligen runstenen till omkr. 500 e. Kr.

O. Celsius förlägger alla de på runstenarna omtalade greklandsfärderna till vikingatiden. Han tolkar Fjuckby-stenens inskrift: »Liuto gubernator navis, inscripsit hunc lapidem in memoriam filiorum suorum. Ako dicebatur ille, qui apud exteros periit. (Is) navem rexit versus Græcorum mare. Neri domi mortuus est.» — I huvudsak samma översättning finnes hos N. R. Brocman: »Liuder Styrman ritade denne Sten efter sine Söner. Han het Åke, som for ut och styrde et Fartyg i Grekiska Hafwet. Ner dog hema, och är wid Gatan begrafwen.» Brocman tillägger: »Öfwersättningen af denna sidsta Mening torde wäl behöfwa någon Ändring. Men Anledningen därtill är i korthet denna, at Quia ännu på Gottland kallas en smal Gata på Landet, och at det wäl kan wara troligt, det denne Ner upprödt en sådan Stig, och därföre wid honom förtjänt at bekomma både sin Hwilostad och Grafskrift.»

J. G. Liljegren (1833) återger runföljden **simsutifurs** som *sim suti furs*, vilket i Dieterichs *Runen-Sprachschatz* (1844) översattes: »Der südlich umkam.» Liljegrens *an Kvik. haf* tolkas av Dieterich: »im Griechischen Meer».

Carl Säves behandling av inskriften (1858) utgår, såsom redan nämnt, på två punkter från en sämre läsning än den närmast föregående av O. Celsius (som Säve icke omtalar och därför förmodligen icke har känt till): Han läser det första namnet **tuir** eller möjligen **tulir** (**tukir**, **tumir**) och 67—71 **hari** (icke **knari**). Men f. ö. innebär hans för sin tid mycket insiktsfulla tolkning avsevärda framsteg. Säve finner inskriftens kruz i motsatsen mellan de båda orden **uti** och **haima**. Och han söker lösningen i införandet av namnet **iufur** från den inre runslingan på h. sidan. »Det, som orsakar den största förvillelsen, är att Bautil gifver det snedband, på hvilket ordet **iufur** står, en oriktig ställning. Han låter det nämligen utgå från högra korsarmens tvärsida och något svängdt och snedt nedgå och sluta vid foten af runorna **su** uti orden **simsuti**. I stället börjar det något litet lägre och midt under samme korsarms nedre hörn, går först nästan lodrätt ned, nämligen vid foten af runorna **stu** uti ordet **sturpi**. Det är väl också snarligheten mellan **sut** och **stu**, som vållat felritningen. När man nu icke vet af någon annan snedbandets riktning än den i Bautil, så är det ganska förlätligt, om man alldeles icke hittar på att ställa ordet *Jufur* på dess rätta plats. Men derförutan blifver hela inskriftens mening en helt annan, som dessutom knappt kan förstås. Det säges nämligen först, att en fader reste stenen åt *sina söner*, men sedan, tvärt emot allt runstens-bruk, nämnes icke mer än den ene, Åke. Om honom förtäljes vidare det orimliga, att han först förgicks och derpå styrde hären och kom till Grekland; och detta blifver ännu besattare, om man läser slutorden, icke såsom *havatu*, utan såsom *haimatu*... Ännu lättare vardt det dessutom att rätt uppfatta hela inskriften, sedan jag upptäckt, att anslutnings-punkten för snedbandet med *Jufur* på inträffade just vid början af ordet *sturpi*; ty dymedelst fördes jag snart på den tanken, att den andre sonens namn just var *Jufur*, men som det af runristaren blifwit öfverhoppadt, så nödgades han efteråt tillrista det vid sidan på ett särskildt snedband, hvilkets sidolinier blefvo ledda just till den punkt, der det borde hafva stått — alldeles såsom man än i dag medelst en svänglinie utmärker den plats, som ett först utlemnadt, men sedan öfverskrifvet ord bör intaga... Troligtvis var Åke den äldste, efter han nämnes först, och det var derföre troligen också han, som vid utfärden styrde mannaflocken och skeppet; men han förfors eller förgicks ute, hvarmed här väl icke kan menas att han föll i strid, hvilket plägar uttryckas med **fial** eller **fil**, föll, eller **uarþ** **tribin**, vardt dräpen, utan att han genom någon olyckshändelse förgicks, t. ex. drunknade, och således aldrig återvände. Derpå mottog den yngre brodern Jafur härstyrelsen, fortsatte färden, uppnådde togets mål,

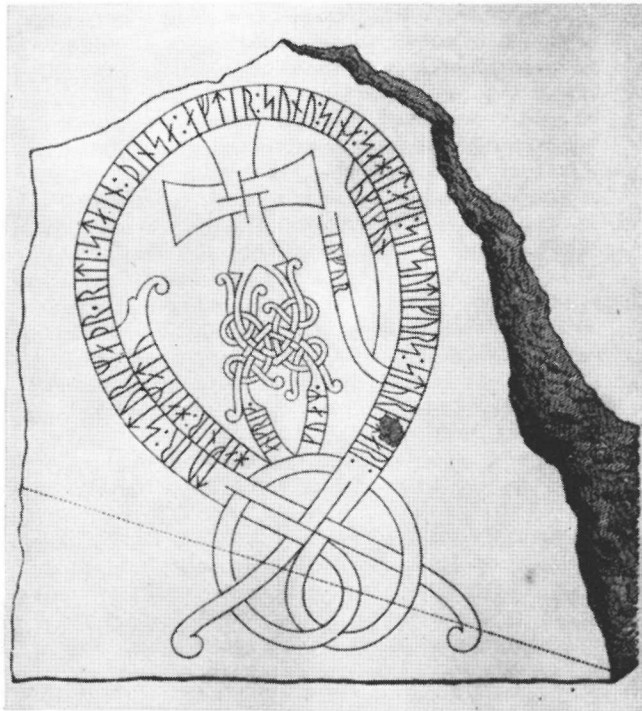

Fig. 195. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter C. Säve, Runstenen vid Fjuckby (1858).

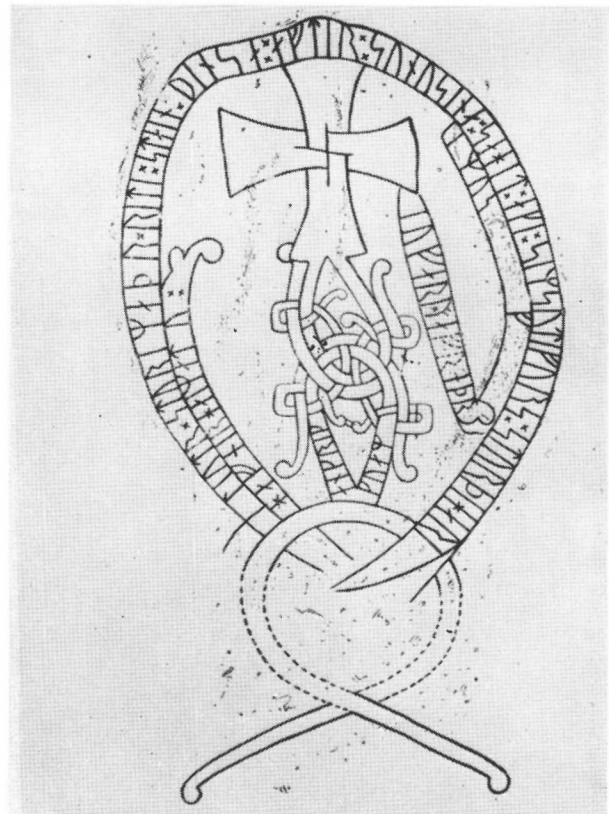

Fig. 196. U 1016. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter F. Sander, Runinskrifter (1898).

Grekland, besökte flere af dess hamnar, återvände ändteligen storfräjdad och, i motsats mot brodern, dog hemma.» Säves tolkning blir sålunda: »Dyer el. Toler styrman ritade denna sten efter sina söner; han hette Åke, som förgicks ute, (men) Jafur styrde härflocken, framkom till Greklands-hamnar (och) dog hemma. Ingvar högg (runorna).» Säve läser 76—77 **an** och uppfattar detta som prepositionen *a* 'på' (det »kan icke vara något annat»), och han uppbedar stor lärdom för att styrka detta antagandes rimlighet. Tolkningen av sista satsen framställes med all reservation: »men när ingen bättre utväg finnes, så får man väl antaga detta, som i alla fall icke innebär någon ren orimlighet.» — Hela inskriften (med undantag av de båda sista orden **uk ikua**) har versifierad form; den utgör en åttaradig strof i fornyrdslag. »Att man här verkligen har vers för sig, bevisas ... afgjordt deraf, att runskalden nödgats tillgripa det ovanliga och på ingen annan runsten befintliga ordet *Grik-hafnir*; han behöfde nämligen ett med *h* börjande ord, för att få en studel eller bistaf till *haima*.» — Inskriften förlägger Säve till så sen tid som början av 1100-talet: »När denna runsten ristades, var kanske föga mera än ett århundrade förflutet sedan konung Olof Skötkonung nödgats giva vika för bönderne på Uppsala ting.»

Säves tolkning av Fjuckby-stenens inskrift återges i huvudsak oförändrad av Stephens (1867—68) och i *UFT* (1871). Första namnet har dock ändrats till **liutr** efter Dybecks senare läsning. »Ljut (eller Duir?), styresman, ristade denne sten efter sina söner; Åke het han, som ute förfors; Jufvur styrde (skepps-)hären, kom till Grek(lands) hamnar och dog hemma. I(n)gvar högg ...»

Fjuckby-inskriften anföres av S. Grundtvig (1867) bland exempel på versifierade runinskrifter i Sverige:

Sá hét Aki, sem sundi fórsk,
 Jqfurr [sterki] stýrð[i kn]erri,
 kvam hann Grikkhafnir, heima dó.

»Forståelsen af **semsuti** som *sem sundi* (: ved svømning) og af **an** som *hann* på sidstnævnte sten skyldes dr. Lyngby.» I det sistnævnte forslaget instämma S. Bugge (*Rökstenen*, 1878) och E. Brate (*Runverser*, 1887). Mot det förra invänder Brate: »Tydningen *sundi* 'genom simning' av *sund* n. . . är formelt möjlig, men tilltalar ej på grund af det onöjaktiga i uttrycket, drunkning ej simning var ju dödsorsaken.»

Säve hade på goda grunder avvisat tolkningen av 53—56 **suti** som dat. *sundi* 'i sundet'. »Då här är fråga om en Greklands-farare, så skulle med detta Sund icke gerna kunna syftas på något annat, än på *Eyrar-sund*, Öresund, eller på *Niörva-sund*, Gibraltars sund. Det, som vid denna förklaring dock väcker största betänkligheten, är att prep. *i* är utelemnad, samt att der endast står sundet rätt och slätt, utan bestämdt utsatt namn, hvilket icke riktigt stämmer med fornbruket.» Gent emot den senare betänkligheten har N. Höjer framhållit (1883), att i Nestors ryska krönika ordet *sud* flera gånger förekommer som namn på Bosporen eller Gyllene hornet. Detta fornryska *sud* måste vara ett nordiskt lånord, identiskt med fsv. *sund* (V. Thomsen, *Ryska rikets grundläggning*, 1882, s. 112; Clara Thörnqvist, *Studien über die nordischen Lehnwörter im Russischen*, 1948, s. 76). Höjer vill tillägga Fjuckby-stenens *suti* denna betydelse, framhållande att vikingarnas väg till Grekland i allmänhet gick över Ryssland. S. Bugge understryker (1885) gentemot Höjer Säves invändning, »at **suti furs** d. e. *sundi fórs* icke kan betyde 'omkom i Sundet'. Dette maatte hede *i sundi fórs*, ligesom det L 968 [=Sö 333] om en Mand heder, at han blev dræbt ude i **kalmarna sutum**.»

Fjuckby-stenen har under senare årtionden föga berörts i den runologiska och historiska litteraturen, och knappast något nytt har framkommit av betydelse för inskriftens tolkning. Den sista fullständiga behandling av inskriften är den, som ingår i Brates och Bugges verk *Runverser* (1887—91). Brate transkriberar inskriften på följande sätt: »*Dýir stýrimaðr rétti stæin þensa aftir sunu sína. sá hét Áki sem's úti fórs* (eller *sem sótti æifors*), *Jufurr stýrði knarri, kvam (h)ann Grikkhafnir hæima dó, högg Ingvar . . .*» Och han översätter den: »*Dýir* styrman reste denna sten efter sina söner. Den hette *Áki*, som förgicks utomlands (eller: som besökte *æifors*), *Jufurr* styrde knarren, kom till grekiska hamnar, dog hemma. Högg Ingvar . . .» Brate och Bugge godkänna sålunda Säves förslag att införa från en sidoslinga *Jufurr* som namn på den andre sonen. För runföljden **simsutifurs** framställer Brate med tvekan en alternativ förklaring: **suti** kan vara verbet *sotti* 'besökte' (liksom i U 136 **is** × **suti** × **iursalir**). »I öfverensstämmelse dermed vill jag i det följande finna ett ortnamn, som vid första påseende kunde synas vara *Fors*, hvars läge då återstode att uppvisa eller måste antagas vara en oss obekant ort. Emellertid vill jag gå än vidare. Inskriftens senare del visar, att dess hjelte företagit en Greklandsfärd. Dessa gingo genom Ryssland uppför Düna och sedan utför Dnjeper till Svarta hafvet.» En av forsarna i Dnjepr, den fjärde i ordningen, bär enligt Konstantinos Porphyrogenetos namnet *aifor*. Detta skulle möjligen kunna ingå i inskriften. »I så fall vore den af Thomsen afvisade förslagsmeningen, att *aifor* kunde innehålla ordet *fors*, att upptaga, hvilka vanskligheter än tydningen af första sammansättningsleden kan erbjuda . . . Denna uppfattning medför emellertid, att det följande **iufur** icke kan fattas som nom. propr., utan måste vara appellativ och afse **aki**, som då blir subjektet för Greklandsfärden, hvilken han ändade lyckligt, återkom och dog hemma. Den andre sonen måste då vara **ikua(r)**.»¹ Bugge ansluter sig bestämt till Celsius' och Säves förslag: *sem's uti fors*

¹ Om namnet *aifor* se senast R. Ekblom i *Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala förhandlingar 1949—51*, s. 171 (med där cit. litt.).

'som omkom ute'. »Herfor taler Analogien med **furs uti** L 509 [U 349], **furs uti krikum** L 469 [U 201], samt den Omständigheden, at man da faar en fortræffelig Modsætning til **haima tu**.»

Ornamentiken på Fjuckby-stenen är av ovanligt slag. Bland Upplands runstenar ger den ett ganska säreget intryck. Där finns inga detaljer av djurornamentik, endast slingor, band och knutar. Också korset, som dominerar övre delen av bilden, är av en i Uppland mindre vanlig typ: ett »flät kors» med korsarmar som vidga sig utåt och med konturlinjer som äro svagt bågböjda. Från nedre korsarmen hänger en ögla ned, och denna möter en nedifrån uppgående ögla; de båda öglorna sammanhållas på båda sidorna av bandknutar, vilkas ändrar sluta med små spiraler. Kring denna mittfigur — korset och bandflätan, som utgör dess fot — är runslingan lagd i en nästan cirkelrund båge. På vardera sidan avsmalnar runslingan nedtill till ett ungefär hälften så brett band. Tyvärr är den nedersta delen av ristningen förstörd, och den var det säkerligen redan på 1600-talet. Bureus', Hadorphs och Dybecks avbildningar äro härvidlag vittnesgilla, under det att Rhezelius', Peringskiölds och Säves innehålla försök att på fri hand supplera en avslutning av ornamentiken nedtill. Det är egentligen Rhezelius' teckning, som går igen och har reproducerats av de båda senare. Hur de fem inskriftsbanden ha varit lagda och avslutade, kunna vi icke veta med hjälp av de sparsamma och delvis osäkra rester som finnas kvar. Förmodligen ha de varit förenade i en sirlig knut.

Detta är en helt annan stil än den på de uppländska runstenarna vanliga. Det finns bland de mellansvenska ristningarna från vikingatiden mycket få av liknande art. Man kan särskilt nämna B 560 (L 262) Gillberga, Tolfta sn och Sö 280 Strängnäs. Det är ganska uppenbart, att denna bandornamentik egentligen har hört hemma på trä och metall; för sten lämpar den sig mindre väl, och endast någon gång har därför en runristare försökt den. Den är väl känd från vissa norska ristningar, framför allt Vang- och Alstad-stenarna (*Norges innskrifter med de yngre runer*, n:r 84 och 61—62). Och den har ett tydligt samband med engelsk och irisk bandornamentik, på sådana arbeten som exempelvis en vindflöjel från Winchester (T. D. Kendrick, *Late saxon and Viking Art*, 1949, fig. 13), ett ornerat gravkors från Leeds Parish Church (ib. fig. 16) och en gravsten från St Pauls kyrkogård, London (ib. Pl. LXVIII).

Inskriften är till större delen (r. 1—71) anbragt i den cirkelrunda ytterslingan. Den börjar längst ned på v. sidan och löper sedan som vanligt med skriftriktningen från v. till h., sålunda medsols inom cirkeln. För återstoden av inskriften har ristaren sökt plats i tre korta rader innanför cirkeln, med ordning från h. till v.: 1) r. 72—75 **kuam**·; 2) r. 76—81 : **hn krik**·; 3) r. 82—94 : **hafnir:haima tu**·: Om läsordningen kan icke finnas någon som helst tvekan. Inskriftens anordning ger intryck av att vara väl genomtänkt och förberedd. Runorna stå synnerligen tätt, i vida högre grad än vad som brukar vara fallet på uppländska runstenar.

Så mycket mer egendomligt förefaller det, med hänsyn till denna planmässiga anordning, att inskriften måste vara ofullständig. Där saknas en sats, och denna bör ha innehållit namnet på en av de män, söner till Ljut, efter vilka stenen är rest. Inskriften meddelar först och främst, att »Ljut skeppshövdingen har låtit resa denna sten till minne av sina söner.» Därefter följer: »Den hette Åke, som omkom utomlands.» Här förutsättes givetvis, att man skall få veta namnet på ännu en son, men något sådant finnes icke i fortsättningen. I stället följa tre korta satser, vilkas innehåll är fullt klart och obestriddigt: »styrde skeppet, han kom till grekernas hamnar, dog hemma.» Den sista satsen måste i varje fall avse någon annan än Åke, som omkom utomlands. De båda satserna **sims uti furs** och **haima tu** stå i en beräknad motsats till varandra. Subjektet till **haima tu** har varit den andre av Ljuts söner. Därmed sammanhånga de båda närmast föregående satserna: **sturpi·knari** och **kuam·:hn krik·:hafnir**. Gränsen måste gå mellan de båda verbformerna **furs** och **sturpi**. Namnet på den andre sonen saknas emellertid på den plats, där man väntar det. Runslingan är visserligen överfylld med runor, och det fanns inom den icke

utrymme för mera. Det var omöjligt att pressa in något, utan att utesluta annat. Meddelandet av namnet på en av dem, till vilkas minne stenen blivit rest, var dock alltför viktigt, förefaller det, för att kunna utelämnas.

Det är därför en mycket naturlig tanke, då Säve — och efter honom Brate och Bugge — söker namnet på den andre sonen i en tilläggslinga. Tyvärr äro runorna här mycket grunda, och det torde vara helt utsiktslöst att få fram en säker läsning. Det är en betydande skillnad mellan de båda inre slingorna på högra sidan och ristningen i övrigt med avseende på linjernas djup och tydlighet. Dessa båda inre slingor ha sannolikt tillkommit efteråt. De äro klumpigt utförda och säkerligen icke av samme mästare som ristningen i övrigt. Man vill knappast tilltro honom detta tilltag att skämma det vackra verket med särskilt den sneda slingan, som hänger ned från högra korsarmen och i vilken Säve velat finna den andre sonens namn. Om ristaren själv hade velat öka ut skriftutrymmet, hade det naturligtast kunnat ske genom en slinga omedelbart innanför den runda cirkeln, på den högra sidan lika väl som på den vänstra. Därigenom hade ristningen erhållit ett mera symmetriskt utseende än vad som nu är fallet.

Även versformen gör det sannolikt, att ett par ord ha blivit utelämnade. *Sa het Aki, sem's uti fors* utgör ett verspar; likaså: *kvam hann Grikk-hafnir, hæima do. Styrði knærri* torde ha varit senare versen i ett verspar, vars förra del har gått förlorad. Den har innehållit namnet på den andre sonen. Detta bör ha börjat på *st-*, för att allitterera med *styrði*: *Stæim, Stærkarr, Styrr, Styrrfastr* e. dyl. Sålunda förslagsvis

[*Styrr var annarr,*]   *styrði knærri.*

Kan man möjligen våga räkna med en haplografi: när ristaren fått namnet färdigt *stur*, trodde han sig redan ha hunnit till verbet och fortsatte därför med runorna *pi*? I handskrifter äro liknande haplografer mycket vanliga. Men kan man våga räkna med dem i en huggen inskrift, som fordrar så mycket mera beräkning och eftertanke?

Mansnamnet *Liutr* förekommer på ännu en uppländsk runsten, L 274 Gimo, Skäfthammars sn. Det synes icke vara belagt i medeltida svenska källor, så vitt man hittills vet. Namnet är vida vanligare på västnordiskt område och hör enligt Lind »till de mera brukliga på Island allt ifrån älsta tid». Det ingår i flera sammansättningar: *Arnliótr, Bergliótr, Ulfliótr, Þorliótr* m. fl. Ursprungligen är det ett adjektiviskt tillnamn med betydelsen 'den vanskapte, fule, han med lytet'; en avledning är subst. *lyti* n. 'lyte'. — Namnet *Aki* är sparsamt belagt i inskrifterna: U 174, 570, 943, L 786 Salefors, Simtuna sn, Sö 238, Ög 183, Sm 7 (?), 16; »rätt vanligt» under medeltiden (Lundgren).

Om ordet *styrimaðr* se U 922. Ack. pl. *sunu* är känd från andra inskrifter: U 243, 790, Ög 153, 155, 157, 195. En vanligare form är dock *syni*. Satsen *Sa het Aki* har motsvarighet på fragmentet U 960 *Sar het* . . .

Faras uti är ett från flera uppländska inskrifter känt uttryck: U 201 *on · furs · uti · krikum*, U 349 *on furs × uti*, U 363 *fors · uti*; jfr även Sö 335 och Ög 145. Man kan därför icke på allvar ifrågasätta någon annan uppdelning och tolkning av runföljden *simsutifurs* än *sem's uti fors*. Avböjas måste sålunda *sem sundi fors* 'som omkom i sundet (Kalmarsund? Öresund? Gibraltarsund? Bosporen?)' eller 'som omkom genom simning', *sem sotti fors* (*Æifors*) 'som uppsökte forsen (*Aifor*, en av Dnjeprforsarna)'. *sims* måste då uppfattas som *sem's*, en förbindelse av de båda partiklarna *sem* och *es*. Samma dubbelform förekommer, såsom Säve har påpekat, i eddadikten *Atlamál str. 105 slík iöð . . . sems ól Giúki* 'sådana barn som Gjuke födde' (F. Jónsson i *Lexicon poeticum*, art. *sem*). Alldeles fullständig är dock icke överensstämmelsen: i *Atlamál str. 105* är det snarast en komparativ bisats, i inskriften däremot en ren relativsats. Partikeln *sem* är ej med säkerhet belagd tidigare i de svenska inskrifterna (Vg 111? L 1779 Hablingbo, Gotland). Flera gånger förekommer däremot den yngre formen *sum*.

Uttrycket *styra knærri* är känt från en annan uppländsk inskrift, U 654; jfr även *styrði skipi* U 439. Däremot är ett uttryck *styra hær* icke känt och knappast troligt; dativen av *hær* 'här' har dessutom enstavig form. Ordet *knarr* m. (isl. *knorr*) är belagt i flera inskrifter: U 214, 258, 654, Sö 49, 198.

Preteritum *kvam* är styrkt genom ännu ett par inskrifter: U 29 (2 ggr), 332. Jfr även **kam**, pl. **kamu** U 73. Ordet *hafnir* f. pl. 'hamnar' (fsv. *hammir*) är ej belagt i någon annan inskrift. Betydelsen får ett starkt stöd av sammanhanget: *styrði knærri, kvam hann Grikkhafnir*. Huruvida förleden **krik** återger ett *Grek-* eller ett *Grikk-*, kan icke avgöras. **krik:hafnir** är måhända en elliptisk sammansättning för *Grikklandshafnir* (jfr isl. *Grikklandshaf, -eyjar*). Man kan icke hålla tillbaka en undran, om Tegnér har känt till Fjuckby-inskriften, då han (i »Vikingabalk») låter sin viking komma »till Grekelands haf». Det är naturligtvis ingalunda omöjligt, att han kan ha bläddrat i Celsius' eller Brocmans samlingar av runinskrifter. Båda tala om »det grekiska haf» (icke om hamnar).

haima tu med av rytmen betingad ordföljd. **tu** 'dog' även U 446; annars vanligen **to** (U 73, 112, 133, 141, 180, 243, 283, 613). Jfr L 1494 Sjonhem (Gotl.) **han·to·haima** och Sö 55 **uarþ:þa·haima:at:harmi tauþr**.

Inga stungna runor förekomma i inskriften. Skiljetecken står vanligen mellan orden, dock icke i runföljderna **simsutifurs** och **haimatu**, vilket har vållat vissa svårigheter vid tolkningen. Runan **r** finnes icke: **aftir, hafnir**. Icke heller förekommer **o**-runan. Nasalerat *a* tecknas **a**: **sturimaþr** (jfr **moþr** L 787 Vändersta, Simtuna sn, L 1085 Frösö, Jämtl.). *o*-ljud tecknas **u**: **furs** 'förgicks', **tu** 'dog'. Ortografen motsäger icke det intryck som språkformerna (ack. pl. *sunu*, pret. *kvam*, partikeln *sem*) ger av relativt hög ålderdomlighet.

Senare delen av inskriften har metrisk form:

Sa het Aki, sem's uti fors.
— — — *styrði knærri.*
Kvam hann Grikk-hafnir, haima do.

1017. Fjuckby, Ärentuna sn. Nu vid Ärentuna kyrka.

Pl. 52.

Litteratur: B 507, L 219, D 1:215. J. Bureus, F a 6 s. 149 n:r 253, s. 150 n:r 256 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 495, F a 1 s. 105; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 71, F 11 n:r 60; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 51; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 428, 2, s. 167; C. Säve, Runstenen vid Fjuckby i Uppland (i: Nordisk universitetstidskrift 3, 1856, s. 92 f.); R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 17; G. Stephens, ONRM 3 (1884), s. 87; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); Handlingar i ATA 1930.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (F a 10:1, F 11); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 195); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 507); Dybeck (D 1:215).

Runstenen var enligt Bureus den norra av runstenarna i »Fiukeby gårdet» (F a 6), »Fiukeby» (F a 5). Rhezelius: »i Fiuckeby Giärdet» (F a 10:1). — Om *Ransakningarna* och Peringskiöld, *Monumenta* se ovan U 1016. Träsnittet har påskriften: »Fiukeby i Erentuna sochn» (B 507: »Fiukeby»; L 219: »Fjuckeby»). — O. Celsius har granskat inskriften den 11 juni 1728. — C. Säve meddelar (1858), att »stenen för omkring 20 år sedan blifvit sönderslagen i flere stycken, af hvilka bara två återstå och de öfriga äro alldeles förkomna. Det ena af dessa, nämligen fotstycket, hittades, efter sorgfälligt letande, vid pass 20 steg nordligt om Greklands-stenen, alldeles öfvervuxet af enebuskar. På detta fanns icke mera qvar af inskriften, än den nedre krökningen af ormslingans undre ring till venster, på hvilken stodo att läsa endast 6 runmynder:

30 — 526943. *Upplands runinskrifter.*

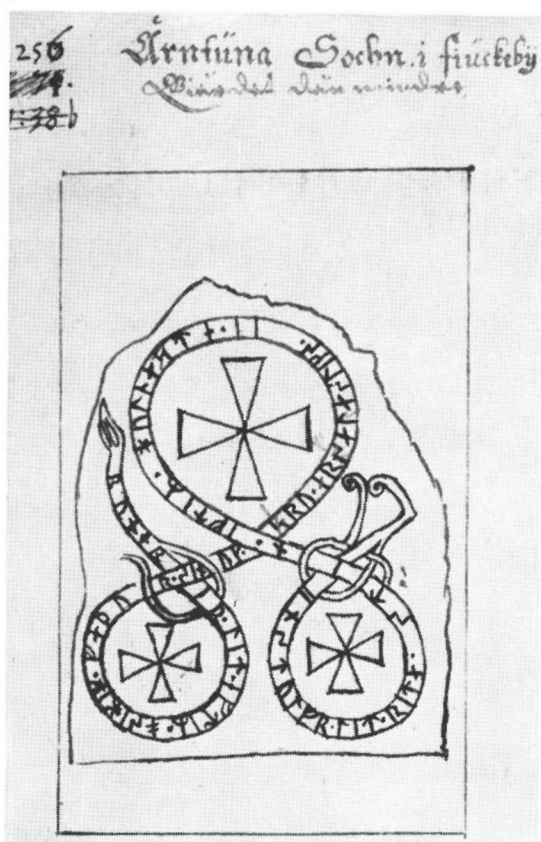

Fig. 197. U 1017. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

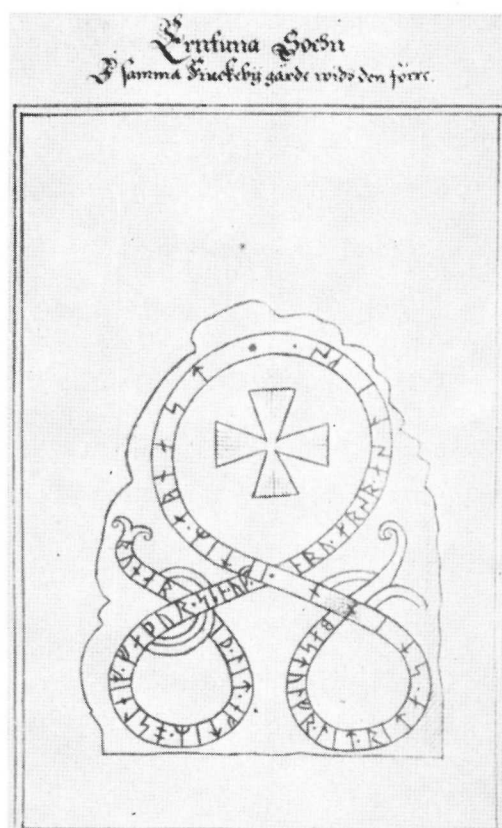

Fig. 198. U 1017. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F 11).

... (a) *tir asla(ik)* ... Det andra återstående stycket af runstenen blef vid nyssnämnda tid inlagdt till spisäril uti ett hus i byn af en nu afliden bonde. Det är denna runstensens tjänlighet till spisäril, som lockat till odådet. Det ännu i spiseln liggande stycket, som eger kvadratisk eller något rombisk form, har en gång utgjort stenens kant åt höger och har innehållit dessa ord af inskriften: *Fastulfr lit rita stin iftir |—| n uk iru ar |—|*; men ytan har genom den tjugo-åriga grytelden blifvit så förbränd och full af sprickor och flagor, att intet med någon visshet nu kan läsas. De öfriga styckena af stenen, med derpå fordom befintliga delar af inskriften, kunde ingenstädes hittas, oakadt allt letande och alla gjorda efterfrågningar.» — R. Dybeck (1864): »Af den sten, som stått i närheten af denne Fjuckbysten [= U 1016], återstå något mer än tre fjerdedelar, utgörande två stycken, hvilka nu ligga utan skydd och måste förr eller sednare förkomma.» *Sveriges runurkunder* (D 1:215): »Af förevarande tu runstensstycken, utgörande omkring två tredingar af hela runstenen, ligger det öfre på den ännu orörda spismuren inom grunden efter ett rifvet hus i Fjuckby och det andra nära föregående runsten [U 1016] ... Det felande stycket eftersöktes fortfarande, och om det finnes, vore rättast att alla tre sammanlades vid den store runstenen; men då det icke kan ske, emedan det större förvittrade stycket ej uthärdar upptagning och flyttning, så blir det nödigt att föra de andra till detta.» — *UFT* h. 1 (1871): »Utgöres af tvänne stycken; det ena ligger qvar på spismuren inom grunden af ett nedrifvet hus i Fjuckby och det andra nära L 220. En del, ungefär en tredjedel, af stenen fattas.» — O. v. Friesen: »Fjuckby (i en källartrappa) å Fjuckby n:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal.» — J. Eriksson (1928): »En del ligger som trappsteg i en källare, och en annan del skall enligt uppgift finnas i muren

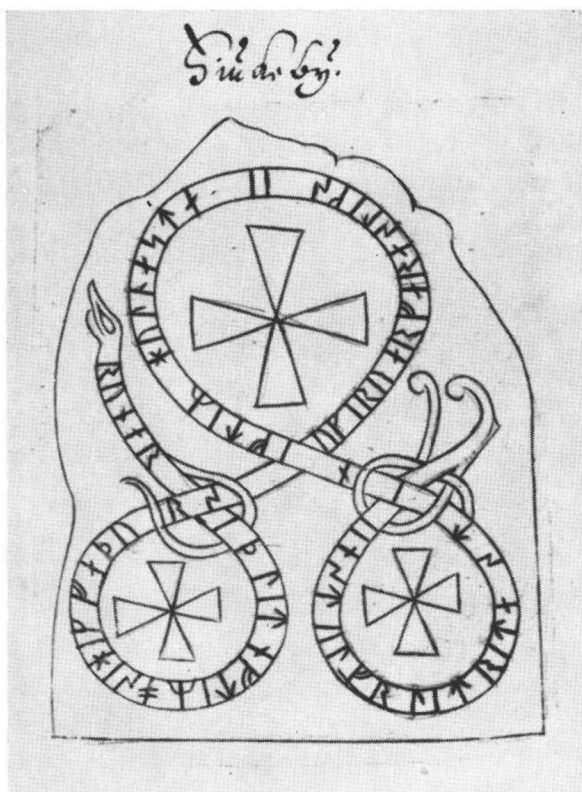

Fig. 199. U 1017. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

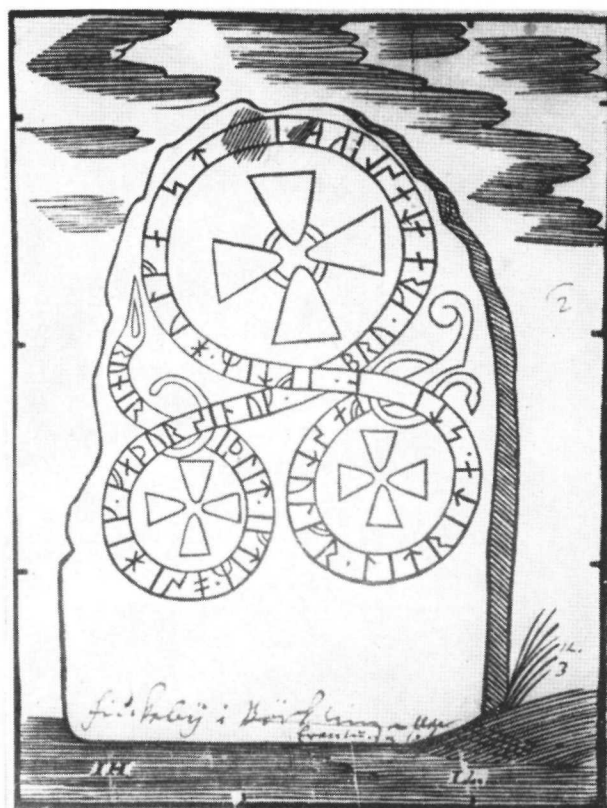

Fig. 200. U 1017. Fjuckby, Ärentuna sn.
Efter B 507.

till en nu riven byggnad 160 m. SSV därom.» År 1930 flyttades det i källartrappan funna fragmentet genom Erikssons försorg till Ärentuna kyrka, där det numera förvaras. De övriga delarna av runstenen kunde icke återfinnas 1943 och 1950.

Rödgrå granit. Fragmentets storlek: höjd 0,37 m., bredd 0,90 m. Runstenen i sin helhet omkr. 1,80 m. hög, omkr. 1,15 m. bred nedtill. Ristningens höjd omkr. 1,30 m., bredd omkr. 1 m. Ytan på fragmentet är slät, sannolikt sliten genom trampning. Ristningen är grund. Upptill äro runorna utslitna.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 507);

[fastulfr · lit · rita · stin · iftir · hulf]ast
5 10 15 20 25 30

[runirip lit · iftir · osihik · faður sin uk · bru · kra] al as[li]ks --
35 40 45 50 55 60 65 70 75

Fastulfr let retta stein æftir Hol[m]fast, Runfrid(?) let æftir Aslæik(?), faður sinn, ok bro gera al asliks --(?).

»Fastulv lät resa stenen till minne av Holmfast. Runfrid(?) lät [resa] efter Aslek(?), sin fader, och göra bro **al asliks --**(?).»

Till läsningen: 29—31 **ast** är tydligt. Likaså 69—71 **ala**. Därefter 72 **s** skadat, och rester av två runor. 75 **k** är grunt, 76 **s** tydligt. Därefter har sannolikt funnits 3 runor (eller 2 runor och ett sk ×). R. 78 har möjligen varit **u**.

Bureus, F a 6: **-astulfr lit rita stin · iftir hul - ast - | runarip lit eftir osleik fapur sin uk -ru ar - al asleks -**. F a 5: 24 **r**, 28 **n**, 31 **ta**, 63—70 **iru · arfar**. — Rhezelius, F 1 1: **bastulfr · lit · rita · stinn · iftir · arnast · | runarip · lit · eftir · osleik · fapur · sin · uk · nru · arsr · asliks**. F a 10: 1: 1—2 **-n**, 25—31 **hulnaste**, 47—52 **osihik**, 63—76 **sru · arsal asliks**. — Hadorph (och Leitz): **fastulfr · lit · rita · stin · iftir · hulfast ... | runirip lit · iftir · osihik · fapur sin uk · bru · kra al aslik-**. — Celsius: **fastulfr · lit · rita · stin · eftir · hul - ast | runnr rip · lit · eftir · os - - ik (osiaik?) fapur · sin · uk · - ru · erfal · asliks**. I en teckning av runslingan har Celsius 32—38 **runar rip**. R. 63 har formen $\uparrow$, d. v. s. ett a med bst endast på högra sidan. Om r. 67 anmärker Celsius: »Forte olim fuit r, nunc tempestatibus erasa parte.» — Säve (1856): 44—50 **tir zsla**. — Dybeck (D 1: 215): **fastul - r · li - - ita · stin · eftir ... þ · lit · i - tir · osla ... uk · iru · er ...** »De å båda styckena qvarvarande runorna äro rena och klara, samt bestyrka riktigheten af Celsii, från Bautil afvikande, läsning. Säkert är likväl att ordet **arfar** moste förkastas för **erfar**.»

J. Bureus tolkar inskriften sålunda: »Astulfus curavit describi Saxum fidissimo. RunaRidis ... Osleico patri suo, et sunt hæredes Oslachi.» — J. Peringskiöld: »Fastulfur lit rita stin ifftir Hulfast. Runerid lit iftir Osigig fadur sin, uk Bru gira at Asligi.» — J. G. Liljegren, som ju icke själv har granskat ristningen, anger inskriftens senare del (r. 32—78) sålunda: »Runarvi rip lit aftir Oslaik. fapur sin. uk. iru. arfar. Aslaks.» Det är oklart, varifrån Liljegren har fått denna lydelse. Den stämmer icke helt varken med Bureus, *Bautil* eller Celsius, de tre källor till vilka Liljegren hänvisar. Troligen har han (såsom Säve förmodar) närmast följt Celsius, men tillåtit sig ett par ändringar: Runarvi rip i stället för **runnr rip (runar rip)**, Oslaik i st. f. **os - - k**, arfar i st. f. **erfal**. Ett personnamn *Runarvi* har sålunda icke blifvit styrkt genom denna inskrift.

Läsningen 63—68 **bru · kra** är mycket osäker, liksom därför också tolkningen *bro gæva*. Endast Hadorph har 63 **b** och 66 **k**. Men icke heller Bureus' förslag (i F a 5), som senare upptagits av Liljegren (L 219), kan anses styrkt genom läsningarna: 63—70 **iru · arfar** »sunt hæredes». R. 70 är tydligt **l** (icke **r**, ännu mindre **ra**, som man ju skulle vänta). Endast Celsius har läst r. 68 som **f**.

I *UFT* h. 1 (1871) lämnas av C. Säve följande tolkning: »Fastulf lät rita sten efter Hol(m)-fast. Runarvi(?) rådde och (?) lät (nl. rita sten) efter Åslek, sin fader; och äro (de) Åsleks arfvingar.»

Stenen innehåller två minnesinskrifter, i likhet med U 311, 842, 952, 1020 och 1065. Den ena (A) börjar vid rundjurets stjärt och upptar den högra av de båda nedre öglorna samt vänstra halvan av den övre, stora öglan. Den andra (B) börjar på vänstra sidan vid rundjurets huvud och upptar den vänstra öglan nedtill samt högra delen av övre öglan. De mötas sålunda högst uppe och disponera lika stort utrymme var. Inskriften A är emellertid avsevärt kortare (31 runor) än inskriften B (47 runor). Runorna står därför mycket glesare i A än i B. Härmed sammanhänger väl också, att A-inskriften är fullkomligt klar, under det att B-inskriften tydligen har varit både svårläst och svårtolkad. De äldre läsningarna visa ovanligt många variationer, och det är numera omöjligt att säkert fastställa, vad denna inskrift har innehållit.

B-inskriften innehåller minnesformeln i stark förkortning: 39—46 **lit · iftir** i stället för **lit · rita · stin · iftir**. Detta tyder väl på att den är avsedd att läsas efter A-inskriften.

Om de båda mansnamnen *Fastulfr* och *Holmfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. 32—38 **runirip** kan knappast avse annat än ett kvinnonamn *Runfrid*; det är känt från två andra uppländska inskrifter, U 961 och 1022, den ena av dem också i Ärentuna sn. — 47—52 **osihik** Hadorph (**osleik** Bureus, Rhezelius, **os - - ik** Celsius, **osla ...** Dybeck) avser sannolikt ack. av mansnamnet *Aslæikr*; se om detta U 774.

1018. Kolje, Ärentuna sn.

Pl. 54.

Litteratur: B 510, L 222, D 1: 219. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 95 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 497, F a 1 s. 106; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 73, F 1 1 n:r 62; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 59; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 441; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 18; S. Bugge i ANF 2 (1885), s. 164 f.; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (F a 10: 1, F 1 1); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 510); Dybeck (D 1: 219).

Runstenen står i en åker 300 m. NÖ om mangårdsbyggnaden i Kolje, 1 km. ÖSÖ om Ärentuna kyrka. Ristningsytan vetter åt SV.

Inskriften var känd redan av Joh. Bureus och upptagen i hans samlingar. Platsen uppges vara »på Kålie gårdeth i Ärentuna» (F a 6), »Kolie» (F a 5). J. Rhezelius: »Widh Kolge norrut» (F a 10: 1). »Widh Kolgha i gårdet» (F a 10: 1). — Ransakningarna: »I Kållie Gårdet fins och een Rundsteen som ähr skriffuit vppå, i Gårdet ähro och Iordhögar som ähro steenlagda» (1667). »Kollje 1» (1677). J. Peringskiöld, Monumenta: »Köllie, en gård af 4 bönder, belägen på norrsidan om Rosta bro, öfwer hwilken Landswägen kommer från Bälunge Sochn; emillan samma bro och denne gård äro twenne stora Kongshögar, och en åtta stycken Jarlehögar, af jord i runden fordom wackert upgiorde, warandes den til bron och Nederbacka torp närmaste belägne Kongshögen från Roten til öfwersta kullen på en sida 70 steg hög, och 210 uthi kringgången, hafwandes på norrsidan wid roten en 12 stycken små stenlagda grafwar. Jarlehögarne, som äro i proportion halfparten mindre än denne Konungshög, liggia allenast ett eller tu stenkast här ifrån, hafwandes äfwen så näst in till sig åtskillige små stenlagde griffter, til påseende och efterdöme, lika sosom Konungens folk och betiänte näst wid Konungens fötter eller hög, och Jarlarnas anhörige näst wid deras högar fordom begrafne.» Träsnittet har påskriften: »Kållie i Erntuna». B 510: »Köllie»; L 222: »Kölje». — O. Celsius, som granskade inskriften den 10 juni 1728, anger platsen sålunda: »Kollie i Ärentuna på norra gårdet.» — R. Dybeck, Reseberättelse 1864: »Ättehögarne vid Kolje i Ärentuna äro ännu tämligen oskadade. En runsten (L 222) fanns här, efter mycket letande, alldeles sunken i jorden och restes.» *Sverikes runurkunder* (D 1: 219): »Till sistlidne sommar har denne runsten varit närboende allmoge obekant. Han uppletades då å en backe i Kolje östra gårde och restes.» UFT h. 1 (1876): »Kolje . . . Upprest vid byn.» Stenen restes ånyo 1950.

Grå granit. Höjd över markytan 1,36 m., bredd 1,02 m. Toppen är avslagen varigenom även en del inskrift gått förlorad. Ännu 1728, då Celsius besökte platsen, var inskriften fullständig. Dybecks teckning visar två lösa stycken tillhörande toppen; de äro nu förkomna. Ytan är ganska slät. Ristningen är skickligt huggen, med jämna, runda linjer. Den är i stort sett tydlig. Ornamentiken på h. sidan är dock något svag.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 510):

agotihī · ok · sarthup[ihī · litu · reta · ste]n · yftir · faþu · sn · hialmger
5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Agoti(?) ok Svarthauðí letu retta stein æftir faður sinn Hialmger.

»Ågote(?) och Svarthövde läto resa stenen till minne av sin fader Hjälmgær.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 2 g är tydligt stunget; likaså 48 g. Alla runorna i första namnet äro fullt säkra. Likaså är 10—16 sarthup fullt säkert. 32 y är tydligt stunget; likaså 49 e. Bst i 43 h stå lågt, men äro säkra.

Fig. 201. U 1018. Kolje, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

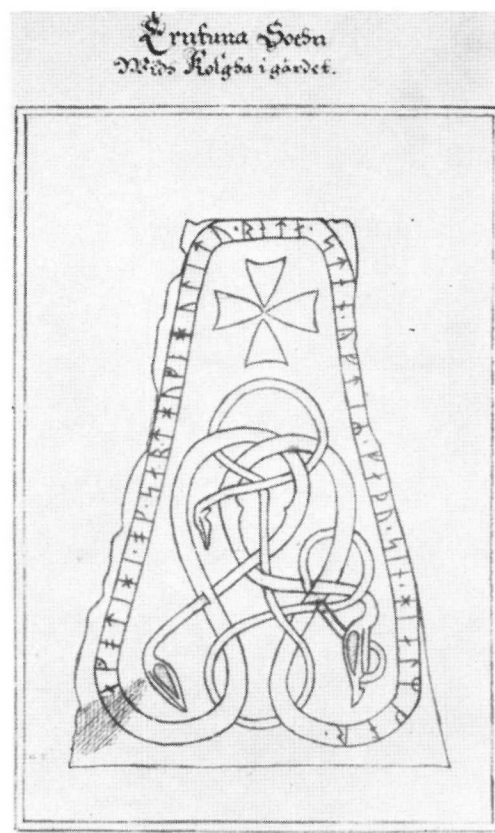

Fig. 202. U 1018. Kolje, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F 11).

Bureus (F a 6): **afotihī ok sarthupihī litu reta sten yftir faþu sin hialmker.** — Rhezelius (F 11): **agotihī · ok · sar · thufihu litu · reta · sten · yftir · faþu · sin · hialmker.** F a 10: 1: 10—19 **sarthupihu**, 30 i. — Hadorph och Leitz (B 510): 2 k, 48 k. — Celsius: **agotihī · ok · sarthupihī · litu · rita · stin · yftir · faþur sn · hialmger.** — Dybeck: 10—31 **sarthupihī · lit . . . ian.**

J. Bureus tolkar inskriften sålunda: »Efotoget et SertHudiget fecerunt erigi lapidem in mem. patris sui HielmiGeri.» — J. Peringskiöld: »Afgodig och Swarthudig låto skrifwa på Stenen sin faders Hialmgers åminnelse.» — Carl Säve (*UFT* h. 1): »Agotinge och Svarthöfdinge låto rita sten efter sin fader Hjalmer.»

Läsningen av inskriften torde vara fullt säker. Bureus, Hadorph, Celsius och Dybeck överensstämma i fråga om det andra namnet, som numera är defekt. Formen **reta**, med stunget i för slutet *e*-ljud, är mycket ovanlig och bör kanske betraktas med en viss misstro. Den stödes av Bureus', Rhezelius' och Hadorphs läsningar, under det att Celsius har **rita**.

Ornamentiken ger intryck av en mindre övad och kunnig ristare. Han har tydligen också varit osäker i det ortografiska. Han har utelämnat runor i 37—40 **faþu** och 41—42 **sn**, han har 50 **r** i stället för **r**. De båda första namnen ha berett honom svårighet. Det andra, 10—19 **sarthupihī**, skall tydligen, trots den otympliga stavningen, återge namnet *Svarthauðvi*. Ristaren har hoppat över ett **u** och ett **f** och på slutet tillagt ett **hi**. Det första namnet, 1—7 **agotihī**, slutar på samma sätt. Om man förmodar, att också här **hi** har varit »stumt», få vi det välkända namnet *Aguti*. Se om detta U 719; om *Svarthauðvi* U 52. Föga sannolikt är, att här föreligga för övrigt okända namn *Agotingi* (S. Bugge i *ANF* 2, s. 164) och *Svarthauðdingi*. Runan **h** skulle i så fall vara

Fig. 203. U 1018. Kolje, Ärentuna sn. Efter B 510.

tecken för *ng*, vilket torde sakna säkert stöd. — Ett mansnamn *Hialmgæirr* synes f. ö. vara okänt i runinskrifterna; ett medeltida *Hialmger* är dock belagt i en uppländsk urkund från 1312 (SD 3, s. 91). Det finns andra namn sammansatta med *Hialm*: *Hialmfastr*, *Hialmviðr*, *Hialmlaug*, *Hialmdis* och *Hialmborg*. Se härom U 628.

1019. Kyrsta, Ärentuna sn.

Pl. 55.

Litteratur: B 514, L 225, D 1:217. J. Bureus, Fa 6 s. 198 n:r 169 (Rhezelius), Fa 5 n:r 499, Fa 1 s. 106 J. Rhezelius, F 11 n:r 61; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 61; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 443; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 19; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (F 11); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta; och B 514); Dybeck (D 1:217).

Runstenen står i västra kanten av en stenig åkerholme, 9 m. Ö om den lilla vägen till Valhammar, 300 m. NV om västligaste gården i Kyrsta. Ristningsytan är vänd åt V. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Joh. Bureus kände till inskriften genom Joh. Rhezelius' läsning och teckning. Platsen uppges vara »I Erntuna widh Walhammar» (Fa 6), »Vthi Walhammar södre gärdhe» (F 11), »Walhammar» (Fa 5). — *Ransakningarna*: »I Kyrstaa ähr och tuänne Rundsteenar som ähr skriffuit vppå, then ena i thet Västra Gärdet, then andra i thett Östra gärdet, Såsom och vjdh Byn fins

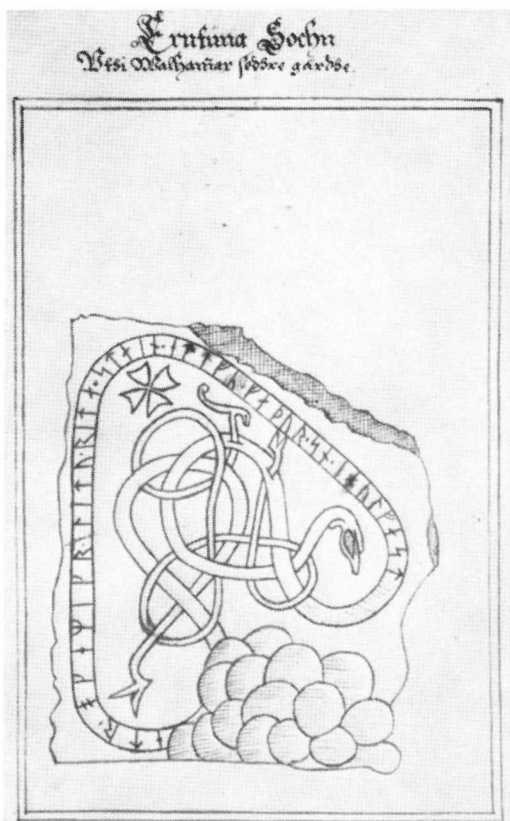

Fig. 204. U 1019. Kyrsta, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

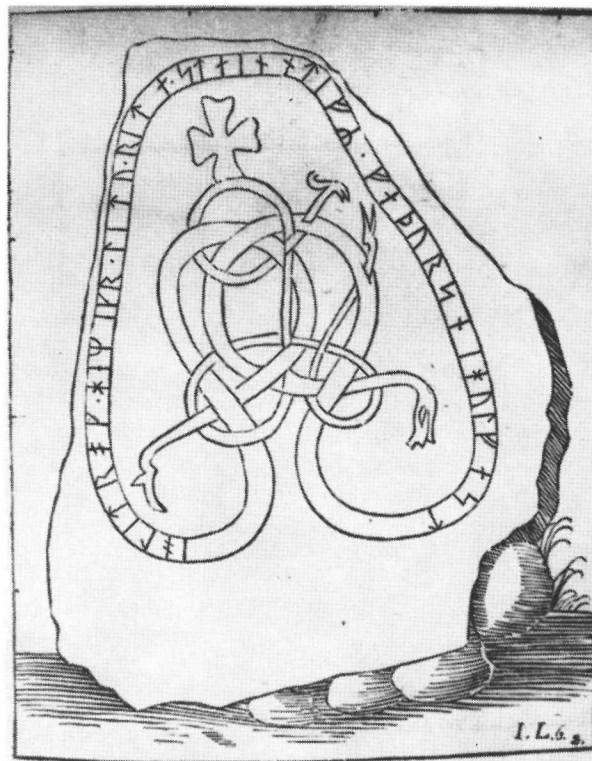

Fig. 205. U 1019. Kyrsta, Ärentuna sn.
Efter B 514.

Steenhoopar» (1667), »Kyrstad 2 st.» (1677). Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Walhammar i Erntuna Sochn» (B 514 och L 225: »Walhammar»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 10 juni 1728: »Emellan Kyrsta och Valhammar på en backe i gärdet.» — R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864: »En runsten sades vara på Valhammars egor, till större delen sunken i jorden uti en nu med hafra besädd åker, vester om gården vid en bäck, men som ingen kunde eller ville närmare redogöra för eller utvisa platsen, måste jag åtnöjas med blotta uppgiften; man lofte att till nästa år skaffa bättre besked.» Det är ovisst, om detta åsyftar U 1019, ty denna tycks ha varit känd för Dybeck samma år och är möjligen en av de tre runstenar i Ärentuna sn, som han uppger ha blivit på nytt resta (se ovan U 1016). I sina anteckningar om Ärentuna sn 1864 (ATA) meddelar Dybeck: »På Kyrsta egor äro tvänne runstenar. Den ene är under sista sommaren åter rest.» *Sveriges runurkunder* (D 1:217): »Stenen står på en mindre höjdsträcka, som förr hört till Valhammar och är invid ofvannämnde byväg. Nyligen åter rest.» — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »SO från Valhammar.»

Rödgrå gnejsgranit. Höjd 2,05 m., bredd (nedtill) 1,72 m. Ytan är tämligen slät. Ristningen är ganska grunt huggen, delvis otydlig. Detta gäller såväl ornamentik som runor.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 514):

io[ ]atr · ok himikr · liṭu · rita · stain · etifr · faṭur · s[n ih]ulfast

iolatr ok Hæmingr letu retta stæin æftir faṭur sinn Igulfast.

»iolatr och Hæming läto resa stenen till minne av sin fader Igulfast.»

Till läsningen: Första runan oviss. Endast hst tydlig. På h. sidan har den en svag r-bst, som förefaller vara huggen. Avståndet till 2 o talar dock emot att r. 1 skulle ha varit r. Bst i 2 o äro smala men tydligt huggna. Av r. 3 är endast hst säker. Ett par em. t. v. om denna finnes en naturlig fördjupning, som icke synes vara bearbetad. Runan kan ha varit i, l eller u. Bst i 4 a svag och osäker. H. bst i 5 t är tydlig; v. bst svag och ej fullt säker. 6 r är tydligt. Alla sk i inskriften äro ganska grunda. Namnet 9—14 **himikr** är tydligt. 10 i och 13 k äro icke stungna. Det följande 15—32 **litu·rita·stain·etifr** är otydligt och svagt, skönjbart endast under mörk duk. 20 i är icke stunget. 28 e däremot tydligt stunget. Intet sk efter 8 k och 39 n, men stenytan är här skadad. R. 39 mycket svag; någon bst kan ej säkert spåras. Avståndet är större än vanligt till följande runa, som snarast ger intryck av ett n. En läsning 38—47 **sin - ulfast** förefaller sålunda icke utesluten. Ett h kan ha funnits framför 41 u, men inga spår finnas nu kvar. Namnet är f. ö. tydligt.

Rhezelius: ... **etr·ok emikr·litu·rita·stain·etif·-·fapur·sn·ihulfast** (F a 6, F l 1). — Hadorph och Leitz (B 514): **iolitr og·hemikr·litu·rita·stain ntifr·fapur sn ihulfast**. — Celsius: **io - - tr·ok·himikr + litu·risa stain atomr fapur + sn × ihulfast**. — Dybeck: 1—6 **ioletr**; 10 i skadat; 28—32 **atifr**; 38—39 **sn**, 40—47 **ihulfast**. »Antingen bemärka runorna **atifr** aftir, eller har runhuggaren misstagsvis ment både **at** och **ift(i)r**. — **h** i **ihulfast** är ofulländadt.»

J. Bureus tolkar inskriften sålunda: »... et Emiherus fecerunt scribi saxum in mem. patris sui IgulFasti.» — J. Peringskiöld: »Jolit och Hemming låto rita Steen efter sin fader Yggelfast.» — Carl Säve (UFT h. 1): »Jole(n)d(?) och Heming låto rita sten efter sin fader Igulfast.»

Två söner ha låtit resa denna sten till minne av sin fader. Det första namnet kan icke säkert identifieras, troligen på grund av ristarens bristfälliga stavning. Det kan ha slutat på **-(h)vatr** eller **-fastr**; förleden kan ha varit **Igul-** eller **Hol(m)-**. Ett **Igul(h)vatr** är icke belagt i någon annan källa. Ett **Igulfastr** skulle innebära, att fadern och den äldre sonen hade samma namn, vilket är mindre sannolikt. Det är emellertid, såsom ovan framhållits, icke helt uteslutet, att faderns namn har varit **Holmfastr**. — Om namnet **Hemingr** se U 101, om **Igulfastr** E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Om ristarens osäkerhet i stavningen vittnar 28—32 **etifr** för **aftir** och 38—39 **sn** för **sinn**.

1020. Kyrsta, Ärentuna sn.

Pl. 55.

Litteratur: B 511, L 221, D 1: 216. J. Rhezelius, F l 1 n:r 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 59; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 442; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 18; J. Eriksson, *Inventering av forn lämningar i Ärentuna socken* 1928 (ATA); E. Floderus, *Rapport till Riksantikvarien* 1935 (ATA).

Äldre **avbildningar**: Rhezelius, teckning (F l 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 511); Dybeck (D 1: 216).

Runstenen står vid Kyrsta by, i norra kanten av nya landsvägen Fjuckby—Storvreta. Ristningsytan vetter åt SSV.

Stenen finnes avbildad av Joh. Rhezelius (F l 1), men har icke blivit upptagen i Bureus' samlingar av inskrifter. Platsen uppges vara: »Widh Vggeln i gårde.» Uggeln är en by om två gårdar, belägen strax Ö om Kyrsta. — *Ransakningarna*: se ovan U 1019. Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Kyresta i Erntuna» (B 511: »Kyresta»; L 221: »Kyrestad»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 10 juni 1728: »Mellan Uggeln och Kyrsta på gårdet i Ärentuna.» — R. Dybeck (D 1: 216): »En mycket skadad och svårtydd inskrift. Stenen står i Kyrstads gårde, invid vägen mellan byn och Valhammar.» Denna uppgift är oriktig. J.

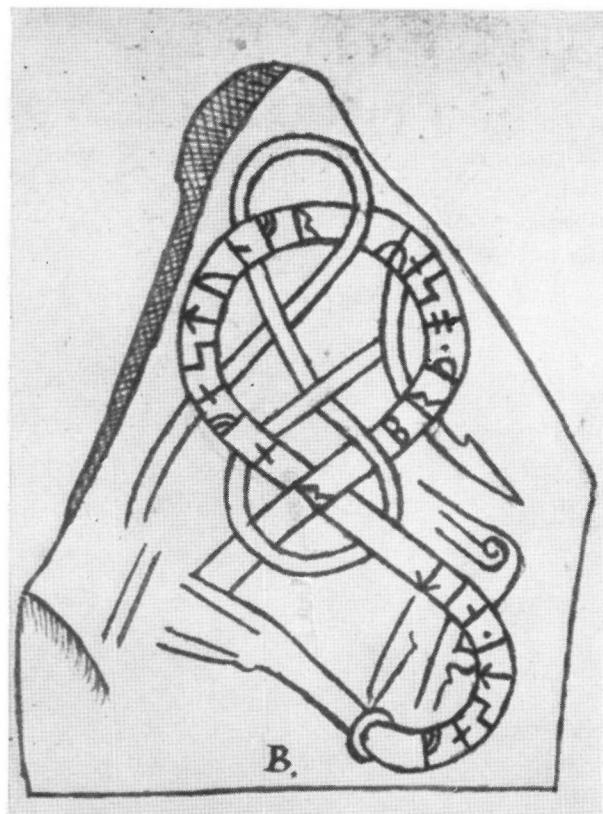

Fig. 206. U 1020. Kyrsta, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

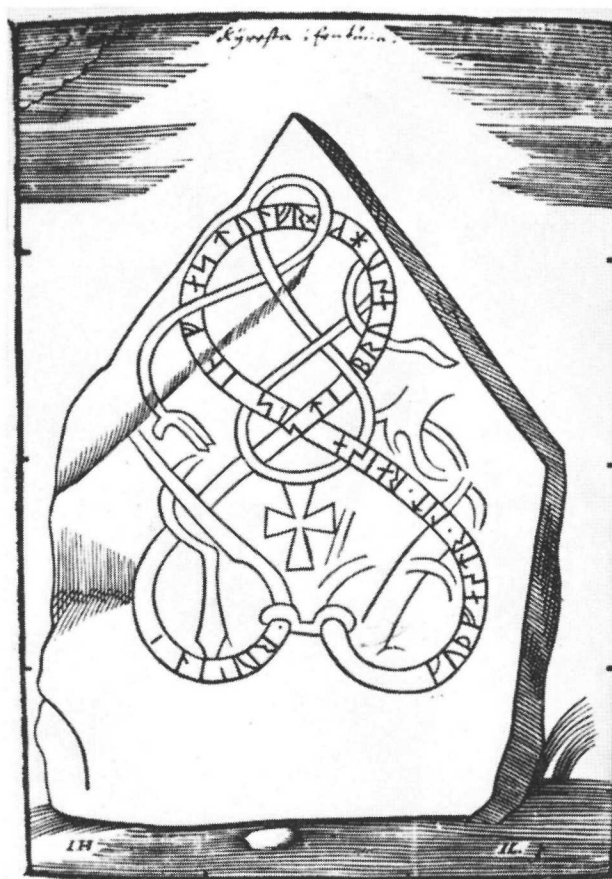

Fig. 207. U 1020. Kyrsta, Ärentuna sn.
Efter B 511.

Eriksson (1928): »Runsten rest invid vägen 300 m. Ö om byn, ej mellan byn och Valhammar, som uppgivits.» Stenen stod på norra sidan om den gamla byvägen, rakt S om den östligaste gården i Kyrsta. Då vägen 1935 rätades och breddades, måste runstenen flyttas 7 m. åt N till sin nuvarande plats.

Ljusgrå granit, i ristningsytan svagt rödaktig. Höjd 1,58 m., bredd 1,56 m. Ytan är ganska ojämn. Ristningen är grunt huggen, därtill svårt skadad, särskilt nedre hälften. Inskriften är mycket svåräst, delvis alldeles oläslig.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 511):

[ku]pfast[r] · li[t] · [raisa] · stin . . . fastulfr ·

· rui . . . [st]i · bru · as[uh]k

Guðfastr let ræisa stein . . . Fastulfr . . . bro . . .

»Gudfast lät resa stenen . . . Fastulv . . . bro . . .»

Till läsningen: Av 1—2 **ku** finnes nu icke ett spår. Av 3 **p** är hst tydlig och en övre del av bst. Det kan dock ej avgöras, om denna varit **p** eller **l**. Det följande 4—7 **fast** är tydligt. Därefter förefaller det, som om ett smalt band korsade runslingan, men ytan är nött, och det

är ej alldeles uteslutet, att här har funnits en runa **r**. Därefter ett tydligt sk. 9—10 **li** är svagt. Därefter är inskriften skadad fram till stenens mitt. 17—20 **stin** svagt. 21—28 **fastulfr** tydligt, även 28 **r**. Sk framför 29 **r** är tydligt, liksom följande tre runor 29—31 **rui**; 31 **i** kan dock ha haft en bst. Därefter är ytan förstörd, och inga spår av runor kunna upptäckas i den nedre vänstra öglan. 35—39 **bru·as** är fullt tydligt. Därframför finnas några raka stavar, men ingen runa kan säkert fastställas. Efter 39 **s** en rak stav tydlig; runan kan ha varit **i** eller **l**, **u**. Därefter ha funnits två runor, som nu äro totalt förstörda. Sista runan 42 **k** är tydlig.

Rhezelius (F 11): ... **fasti·lit** ... **n fastulfr** ... **r brp·osem**. Bst i 9 och 26 **l** sitta lågt. — Hadorph (B 511): 17—20 **is·in**. Efter 29—31 **rui** spår av flera runor. — Celsius: »Denna sten är af tempestatibus mäst utplånad. Doch kunde man kanske något utgrunda, om man tar sig god tid der till.» Celsius har gjort ett par små skisser: 1) »en slänga mot högre sidan eller till söder»: **fast** ... 2) »mot väster»: ... **in fastulfr** ... **ti·bru·osuhikin**. — Liljegren återger Hadorphs läsning, men ändrar 31 **i** till **n** och tillägger ett **n** efter 34 **i**. Han supplerar inskriftens senare del sålunda: Run(*fast lit kira*) **stin bru a suhk**. — Dybeck: **kupfastr·lit·raisa istin·fastulfr·rui** ... **nk** ... **sti·bru asuhk**. »Stenen har under sommaren fått sin forna upprätta ställning, och om i följd deraf, såsom ofta händer, inskriften härefter klarnar, skall hon åter behandlas i anmärkningarna.»

J. Peringskiöld ger följande tolkning av inskriften: »Gudfast lett resa upp Stenen till Fastulfs åminnelse. Men Runfast lätt giöra Stenbroon i swanket (in depressiori et humidiori loco).» 38—42 **asuhk** skulle innehålla ett ord »Sug, seu Sugur eller Swag. attractivum quid, æstus maris, mare æstuan. comp. adsugur, frasugur, som suger wattnet ifrån eller til sig.» — C. Säve (*UFT* h. 1): »Gudfast lät resa sten (och?) Fastulf Rui ... bro ...»

Ordet »stenbron» är tydligen en konjektur av Peringskiöld. Det finnes icke i hans förlaga, Hadorphs och Leitz' teckning, och icke heller på stenen. Det går emellertid igen hos Liljegren. Ordet *stainbro* förekommer i en sörmländsk inskrift (Sö 157) och en västgötsk (Vg 4).

I likhet med U 1017 innehåller U 1020 två minnesinskrifter. Den ena (A) börjar nedtill i högra öglan och går uppåt och åt höger; den andra (B) börjar nedtill i den vänstra slingan och går uppåt och åt vänster. De mötas högst upp i den stora övre öglan. Ornamentiken är i stort sett densamma på de båda stenarna, och det kan icke råda något tvivel om att de äro utförda av samma ristare. Det märkliga är, att även inskrifterna förefalla att vara besläktade. Båda innehålla namnet **fastulfr**. Inskriften B tycks ha börjat på samma sätt som på U 1017: **ru** ... Att U 1020 tydligt innehåller ordet **bru** är ett starkt stöd för att samma ord har funnits på motsvarande ställe i U 1017. Möjligen har det varit efterföljt av samma namn **aslaik** i båda inskrifterna. Det är därför mycket beklagligt, att båda inskrifterna äro bevarade i så dåligt skick, att de icke nämnvärt kunna suppleras varandra. Detta beror till övervägande del därpå, att de ha varit mycket dåligt ristade. Vittring och senare skador ha i detta fall icke spelat så stor roll.

Om de båda namnen *Guðfastr* och *Fastulfr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Det finns skäl som tala för att ristaren av U 1017 och 1020 har utfört flera av runstenarna i Ärentuna sn. Det gemensamma för dem är framför allt en otymplig, slapp behandling av de ornamentala motiven och en ojämn huggningsteknik. Ristningarna äro av två huvudtyper, beroende på stenarnas form: dels U 1017 och 1020 med runslingan lagd i tre runda ringar, en över och två under, dels U 1018, 1019, 1021, 1023 och 1024 med runslingan utefter stenens ytterkanter och huvud- och fotändarna upprullade på stenyntans mitt. Härtill kommer U 1015, som är en direkt kopia av Öpir-stenen U 1014, och U 1022, där stenens storlek och för ristning olämpliga gryt ha tvingat ristaren att ändra sitt mönster. Gruppen omfattar i sin helhet nio stenar, d. v. s. alla runstenar i Ärentuna sn, med undantag av den stora Fjuckby-stenen U 1016, Öpir-stenen U 1014, det lilla fragmentet U 1013 och den ena Vaxmyra-stenen U 1025, om vars utseende vi ingenting veta. Det har icke varit någon driven mästare, som har utfört dessa nio

stenar, men en man utan större yrkesskicklighet och med ett ganska begränsat verksamhetsområde, kanske inskränkt till Ärentuna sn. Utmärkande för honom är framför allt den slappa utformningen av de ornamentala mönstren. Han har lånat dem från andra, men icke i något fall har han förmått åstadkomma något konstnärligt värdefullt. Också i användningen av runorna visar sig ristaren påfallande osäker. Särskilt har återgivandet av namnen tydligen berett honom svårigheter. Ordet »efter» stavas han **yftia** U 1014, 1018, 1024, **etifa** U 1019, **etia** U 1023. Icke mindre än fyra gånger sätter han namnet på den döde efter släktskapsordet: *æftia sun sinn Orøkiu* U 1015, *æftia faður sinn Hialmgæir* U 1018, *æftia faður sinn Igulfast* U 1019, *æftia faður sinn, Ærnfastr* U 1023. Två gånger står namnet på den döde i denna ställning i nominativ: U 1020, 1023.

1021. Nederbacka (Rosta bro), Ärentuna sn. Nu vid Rosta kvarn, Bälunge sn.

Pl. 56.

Litteratur: B 471, L 223, 227. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 97 (Bureus' egen uppteckning), F a 10: 2 n:r 47 A, F a 5 n:r 494, F a 1 s. 107; J. Rhezelius, F l 1 n:r 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 60 och 62; O. Rudbeck, Atlantica 2 (1689), s. 550 (nytrycket 1939 s. 564); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 430, 2, s. 19, 110; F. Burman i Nova Acta Soc. Scient. Ups. Vol. 5 (1792), s. 311; UFT h. 1 (1871), s. 18 f.; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 197; även i Peringskiölds Monumenta 2, bl. 62 v); Rhezelius, teckning (F l 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 471).

Runstenen står 50 m. SSÖ om Rosta kvarn, 2 m. S om infartsvägen, sålunda på västra sidan om Björklingeån, som här utgör gräns mellan Norunda och Bälunge härader. Ursprungligen stod stenen i Ärentuna sn.

Runstenen var känd redan av Joh. Bureus. Platsen uppges vara: »Vidh Rostadha konungshögdar i Ärentuna Vid broendan åt prestegården» (F a 6), »Nordan vid Rogsta bro i Ärentuna S.» (F a 10: 2), »NederBacka vid Rosta Broen» (F a 5). Joh. Rhezelius: »Widh Rosta bro och Åån» (F l 1). — *Ransakningarna*: »I Prästegärdet ståår een Steen män inthet skriffuit vppå, then andra nähhan för Prästegärdet in emott een Broo står och een Rundsten och vackert skriffuit vppå» (1667), »wid Rosta Broo 1» (1677). J. Peringskiöld, *Monumenta*: »Nederbacka är ett litet Torp på Köllie ägor, nedan förbem^{te} Kongs- och Jarlehögar, beläget wid åån och Rosta broon som löper emillan Ärentuna och Bälunge Socknar. Den wid södre broåndan stående Runsten hafwa wij i Bälunge Sockens beskrifning infört; här wid norra ändan på Ärentuna sidan gent emot detta Nederbacka torps stugu dörr, och wid Landzwägen, ligger denna bifogade Ritningz uhråldriga Steen baklänges kullsunken, den min Antecessor Secreter Hadorph med sin Ritare Leitz låtit aftaga, och iag yttermehra till större säkerhet noga skurat och besichtigat hafwer, finnandes med dem denne sanna Öfwerskrift» [varefter inskriften följer]. Träsnittet har följande påskrift: »Rosta broo i Bälings sochn» (B 471: »Rosta bro»; L 223: »Rostads bro» och L 227: »Nederbacka»). Ett par blad längre fram (bl. 62 v) har Peringskiöld klistrat in ett avdrag av Bureus' kopparstick; det har påskriften: »NederBacka widh Rosta Broen». Det är egendomligt, att Peringskiöld, som ju själv varit på platsen och »noga skurat och besichtigat» stenen, icke har observerat, att de båda avbildningarna avse samma föremål. Det framgår tydligt av de olika tolkningar, han ger av inskrifterna. I *Bautil* har runstenen U 1021 (B 471) felaktigt blivit upptagen under Bälunge sn. I Liljegrens *Runurkunder* har den, tydligen på grund av framställningen i Peringskiölds *Monumenta*, blivit dubbelförd: dels efter B 471 såsom n:r 223 »Rostads

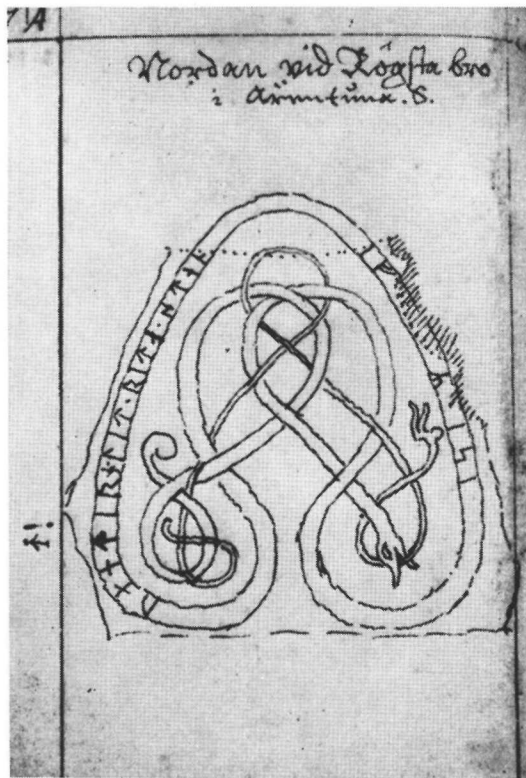

Fig. 208. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter teckning av Bureus.

Fig. 209. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

bro», dels efter Bureus och Burman såsom n:r 227 »Nederbacka». — O. Celsius, som har granskat inskriften den 19 maj 1726: »Rostad, et litet st. på andra (norre) sidan om broen, på Ärentuna sidan, ganska afnött och förfallen samt half afbruten.» — Runstenen finnes icke omtalad i Dybecks reseberättelser och är icke upptagen i *Sveriges runurkunder*. Icke heller är den nämnd i Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869). — Dubbleringen av inskriften hos Liljegren upprepas i *UFT* h. 1 (1871), där det om »L 223. Rostads bro» anmärkes: »Finnes ej hos D., och är således troligen förkommen» och om »L 227. Nederbacka»: »Saknas både i B. och hos D.» — O. v. Friesen har antecknat: »¹⁶/₁₂ 1920. Urmakare G. Mattsson i Isgrena meddelade att vid Rosta kvarn i Bälinge sn en runsten anträffats, vid gräfning för vattenledning. Troligen samma sten som, förr känd, förgäfves eftersöktes af Säve i midten af 1800-talet. ⁸/₁ 1921 meddelade hr Mattsson att stenen samma dag med kran upplyfts från sitt läge och lagts mot en backslutning för att till sommaren efter besök af undertecknad resas. Kostnaderna för upptagandet nu — om det blef några — kunde anstå till sommaren.» J. Eriksson (1928): »Vid Rosta Kvarn i Bälinge socken finnes en runsten, enligt uppgift av Urmakaren G. Mattsson, förd från Rosta bro och lagd i grunden till Rostad Kvarn, Bälinge socken omkring 1860. Återfanns omkr. 1900. Den ligger nu på kvarnbacken men borde resas på lämplig plats. (Troligen samma som L 223, B 471.)»

Grå granit. Höjd 1,46 m., bredd 1 m. Ristningsytan är hårt nött och ristningen på många ställen omöjlig att följa.

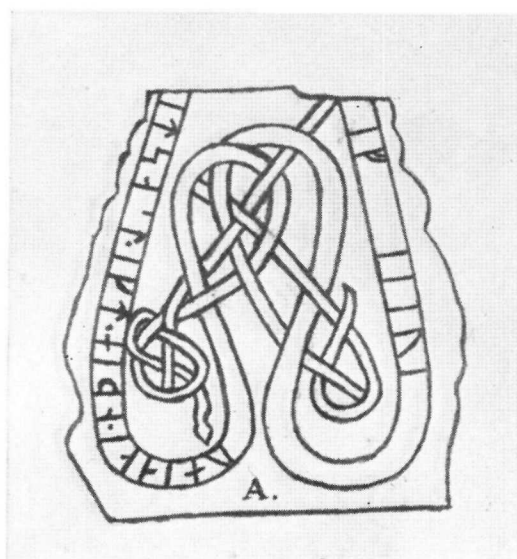

Fig. 210. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

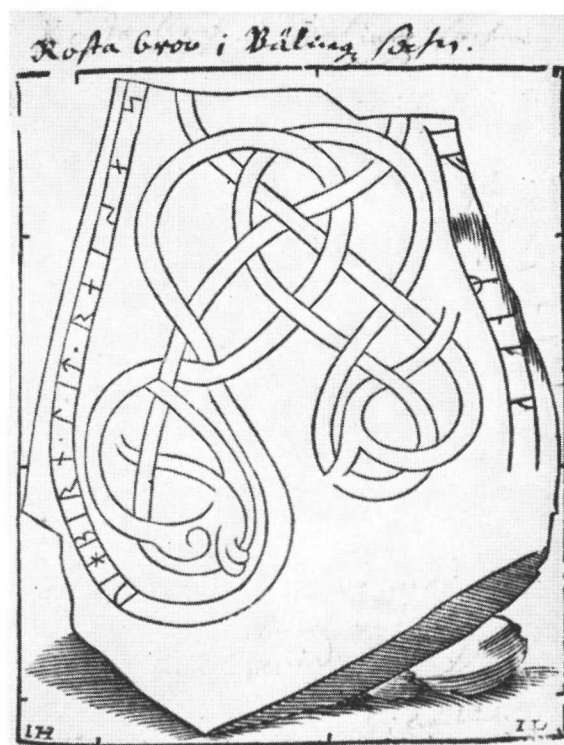

Fig. 211. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter B 471.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 471):

[uihbirn · l[it · r[a]l[sa s ... if -- R -- k ...]

Vigbiorn let raisa s[tain] ... af[ti]r ...

»Vigbjörn lät resa stenen ... till minne av ...»

Till läsningen: Av 8 l återstår endast ett kort stycke nedtill. 9 i är icke stunget. Sk efter 10 t är tydligt. Hst i 12 a är säker; t. v. om denna finnes en fördjupning, som möjligen kan uppfattas som en a-bst. Efter 13 i finnas numera inga säkra spår av ristning.

Bureus, F a 10:2: **uantirn · lit · rita · sten ... if ... r · isi ...** Läsningen i F a 6 är mycket avvikande: **uihbirkular raistea lit ... r si | if fs --- kn ...** Endast med svårighet kan man igenkänna, att det är fråga om samma inskrift. Avvikelserna bero dels på att inskriften har varit mycket svåräst, dels på att de båda läsningarna härröra från olika tillfällen. Teckningen i F a 10:2 ligger till grund för kopparsticket. I F a 6 har Bureus under sin ursprungliga läsning (**uihbirkular** etc.) med grönt bläck infört sin senare läsning från F a 10:2 (**uantirn lit rita sten ... iftir**). Detta är beviset för att han själv har identifierat de båda läsningarna. I sin renskrivna samling F a 5 har Bureus infört läsningen från F a 10:2: **uantirn · lit · rita · sten ... iftir**. »Ventirrus fecit signari saxum ... in mem.» Därunder: »Alia lectio. **uihbirkular · raiste**.» — Rhezelius (F 11) har en mycket egendomlig läsning. Den består till stor del av vänderunor och är svår att återge i boktryck, varför vi få hänvisa till teckningen (fig. 210). Endast ett par runor i början (**ua**) och i slutet (**if**) äro gemensamma med Bureus' läsning i F a 10:2. — Celsius har endast anteckningen »vidi O. C. 1726. 19 Majj». Han har funnit stenen så »afnött och förfallen», att han har avstått från egen läsning av inskriften.

Då numera endast några få rester av runor återstå på det bevarade fragmentet, är man för fastställande av inskriftens lydelse hänvisad till de äldre läsningarna: 2 av Bureus, en av Rhezelius och en av Hadorph. De avvika framför allt i fråga om namnet, varmed inskriften börjar. Att de fem första runorna i Bureus' äldre läsning (F a 6) överensstämmer med Hadorphs, är ett starkt stöd för denna. Den sjätte runan **n** i Hadorphs läsning återfinnes på motsvarande plats i Bureus' senare läsning (F a 10:2). Därtill kommer, att *Vigbiorn* är ett namn, som är säkert styrkt genom flera belägg i uppländska runinskrifter, däribland ett från det närbelägna Högsta i Bälinge sn (U 1085). Det kan vara fråga om samma person i de båda inskrifterna. Se om namnet *Vigbiorn* U 662. **uantirn** (eller **uantir**, såsom F. Burman och L 227 återger det) kan däremot icke identifieras med något känt personnamn.

1022. Storvreta, Ärentuna sn.

Pl. 56, 57.

Litteratur: B 509, L 226, D 1: 218. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 62; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA), *Fornminnen i Ärentuna sn* (1864, ATA); UFT h. 1 (1871), s. 19; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 102; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928* (ATA); K. Kjellmark, *Skrivelse till Riksantikvarien* $\frac{3}{6}$ 1940 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 509); Dybeck (D 1: 218).

Runstenen står i södra kanten av en stenig, barrskogsklädd backe, omkr. 500 m. NV om Storvreta, mellan gårdarna och Fyrisån, omkr. 300 m. SV om vägen Storvreta—Gränby, 1 km. ÖSÖ om Kull-Gränby, som från runstenen ses på andra sidan Fyrisån. Några m. S om runstenen är en åker. Ristningsytan vetter åt SSÖ.

Runstenen omtalas första gången i *Ransakningarna*: »I StorVrätta fins och een Rundsteen som ähr skriffuit vppå såsom och några steenhoopar» (kyrkoherden Nic. Holmdorphius, 1667); »Stor Wrehtagiärdet Enn stehn» (länsmanen And. Pehrsson Rox, odaterad), »Storvreta en Sten på giärdet» (Rox, 1677). — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Store Wreta på giärdet i Erntuna sochn» (B 509: »Stora Vreta»; L 226: »Stor Wreta gårde»). På ett blad i hs F 19: 1 (*Ransakningar 1667—84: Uppland*), s. 16 har Hadorph antecknat: »Stora Wreta gårde. 1 Rst. Leitz Rijtn. förkommen.» Träsnittet i *Monumenta* och *Bautil* är emellertid signerat både av Hadorph och Leitz. I *Monumenta* 2, bl. 67 v (nederst på sidan) har Peringskiöld, felaktigt under Lena sn, infört en anteckning härom: »På Stora Wreta gårde fins en Runesteen som J. Leitz skall med de andra hafwa afrijtat.» — R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1864 följande: »I Stora Wreta bys vestra gårde finnes å de steniga, oupptagna gårdsbackarna en mängd vanliga grafkullar och stenkretsar, jämte ett par fallne bautastenar, hvilket allt i längden icke lærer kunna räddas, enär höjderna redan äro genomskurna af åkrar, i hvilka de bilda större och mindre fläckar. Der är ock en större runsten, hvilken jag lät åter resa, med förmaning till bönderne att framför allt lemna de närmast kring denne sten varande grafkullarna orörda, hvilket äfven loftes.» *Sveriges runurkunder*: »En nyligen åter rest runsten, som mycket länge legat nermyllad i en oupptagen fornlemningsrik höjd i Vreta gårde, vester om byn.» — J. Eriksson 1928: »Runsten, 450 m. NV om byn i en backkant, 2 m. hög och 1,1 m. bred.» Knut Kjellmark 1940: »Omkring 300—350 m. V eller VNV om gården i kanten av en åker mellan gården och Fyrisån... Den är emellertid av en lättvittrad bergart — granitgneis — och ligger nästan i plant eller svagt sluttande läge med den ristade sidan vänd mot sydligt väderstreck... Fornminnet är således högst farligt exponerat för atmosfärens vittrande inverkan och är redan så illa åtgånget, att knappt en tredjedel av ristningen kan urskiljas. Emellertid ser man och kan ännu till stor del följa de parallella linjer, mellan vilka runorna stå, och

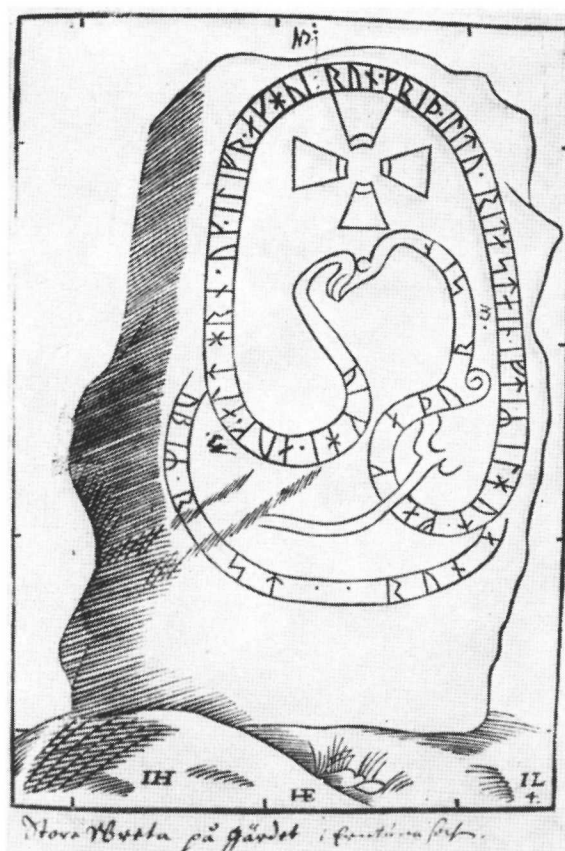

Fig. 212. U 1022. Storvreta, Ärentuna sn. Efter B 509.

ett stort antal runor samt åtskilligt av dekoren... För att kunna rädda vad som återstår av ristningen synes mig nu nödvändigt att åtminstone resa upp stenen, och, om den visar sig vara värd en förnyad undersökning och tolkning, omedelbart låta verkställa en sådan jämte avbildning av ristningen i dess nuvarande tillstånd. I närheten av runstenen mellan platsen för densamma och gården syntes några täml. otydliga stensättningar, som torde vara rester av ett gravfält.» Stenen flyttades några meter norrut från åkerkanten upp i skogsbacken och restes 1940.

Ljusgrå granitgnejs. Höjd 1,95 m., bredd 1,14 m. Ett ganska tjockt stenblock, 20—30 cm. På h. sidan finnes ett ljusare ytskikt av hårdare bergart. Ytan är mycket ojämn och olämplig för ristning. Detta är nog delvis anledningen till att ornamentiken är så klumpig och osäker. Ristningen är grunt huggen, till stor del mycket svårläst.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 509):

[ui]kn[i · a]uk · althrn · uk ailifr · akhun · runfrif · litu · rita · stain · iftir ilhu[tfa k]apur · sin

ubir [r - - st -] ru[na]

Vigi(?) ok Hal(f)dan(?) ok Æilifr, Hakon, Runfrid letu retta stæin æftir Illuga(?), faður sinn. Öpir risti runa[R].

»Vige(?) och Halvdan(?) och Eliv, Håkon, Runfrid läto uppresa stenen till minne av Illuge(?), sin fader. Öpir ristade runorna.»

Till läsningen: Av r. 1 möjligen ett η , som en bst i **u**, eller ett η (**n**?), osäkert. Av r. 2 spåras svagt en hst; icke **p**, möjligen **a**. 3 **k**, med svagt skönjbar bst. 4 **n** tämligen tydligt. Runan kan ha varit **h**, ehuru den ena bst (**a**-bst) icke längre kan säkert fastställas. **piakn** (**pikn**) kan icke heller bekräftas; första runan har knappast varit **p**. 5 **i** är helt borta; likaså 6 **a**. 7—8 **uk** grunt, följt av tydligt sk. 12 **h** osäkert; bst sitta lågt. Övriga runor i namnet **althrn** äro säkra. Därefter tämligen tydligt sk. Men intet sk efter 16 **k**. Namnet 17—22 **ailifr** är någorlunda tydligt. Likaså äro alla runorna säkra i 23—27 **ahkun**. 28—34 **runfríp** är osäkert, ehuru grunt. De följande fyra orden äro säkra. 40 **i** är icke stunget; icke heller 48 **i**. V. bst i 50 **t** kan ej spåras; det övriga grunt. Intet sk efter 52 **r**. 53—56 **ilhu** torde vara ganska säkert. R. 57 kan icke ha varit **k** eller **h**. Därefter är ytan inom runslingan alldeles förstörd, och det är omöjligt att urskilja något ristat på ungefär 5 runors utrymme. 60 **k** eller **f** kan numera ej spåras. De följande runorna 61—67 **apúr·sin** äro mycket svaga. 68—69 **ub** är tämligen tydligt; 70—71 **ia** mycket svagt. Detsamma gäller om 78—79 **ru**. Av r. 81 endast en hst, som skymtar svagt. Inga spår av runor mellan 71 **r** och 78 **r**.

Hadorph (B 509): 1—5 **uikhi**. 18 **a** saknas. 27 **i**, 31 **k**. 35—38 **ilitu**. — Dybeck: **uikhi·auk althrn·uk·ilifr·akhui·run·fríp·litu·rita·stain·iftir ilhutfa fapúr sin u...sti...una**. »Då ett sådant ristfel som **fafapúr** förekommer i denna inskrift, är det mindre oväntadt att några af namnen blifvit dunkelt uttryckta. Ubbe är här knappt sig sjelf. Bautils och Liljegrens **ilitu** är dock orätt. Männe **ak hufi** i st. f. **akhui**?»

Carl Säve (*UFT* h. 1) tolkar inskriften sålunda: »Vigi och Aldarn (?) och Elif, Akhvi (?) (och) Runfrid läto rita sten efter Ilhut (Algöt?), fader sin. U...ristade runor.» — E. Brate: »Vige och Halltorn och Eliv och Gye (?), Runfrid läto resa stenen efter Algut, sin fader (farfader?). Öbber ristade.»

Stenen är rest över en man av hans fem barn, fyra söner och en dotter. Av de sex namnen äro endast ett par säkert tolkbara. Om namnet *Æilifr* se Sö 220 och Sm 16, om kvinnonamnet *Runfrid* U 1017. Runfrid på U 1017 och Runfrid på 1022 måste vara två olika personer; båda ha varit med om att resa minnessten efter sin fader, men namnen visa, att detta har varit två olika män. 23—27 **ahkun** återger utan tvivel mansnamnet *Hakon*, med ett par runor omkastade. Om detta namn se U 617. — Svårare är att identifiera 9—14 **althrn**. Även här har man säkerligen att göra med en bristfällig stavning. Möjligen avses ett *Halfdan*, *Haldan*, med 12 **h** felristat för **a**, med det uddljudande **h** utelämnat på grund av bortfall i uttalet eller svag artikulation och med 13—14 **rn** som tecken för ett alveolart *n*-ljud. Om namnet *Halfdan* se U 114. — 53—59 **ihutfa** återger sannolikt ack. *Illuga*. 58 **f** kan vara felläsning för **g**, liksom tvärtom 60 **k** i *Bautil* uppenbarligen är ett felläst eller skadat **f**. Men 57 **t** förefaller alldeles omotiverat. Om namnet *Illugi* se U 41. — Osäkert är också det första namnet, 1—5 **uikni** eller **uikhi**. Närmast till hands ligger väl mansnamnet *Vigi*; se om detta U 463.

Om Hadorphs läsning är riktig, vilket numera icke kan med full säkerhet avgöras, har inskriften innehållit den intressanta ristaruppgiften **ubír risti runa** »Öpir ristade runorna». Härav återstå numera endast fragment; icke ens namnet **ubír** kan anses vara fullt säkert. Man måste räkna med den möjligheten, att inskriften redan på 1500-talet har varit svårt skadad och att Hadorphs läsning delvis kan bero på en konstruktion. Det finns nämligen ingenting i själva ristningen, som tyder på att den skulle vara ett verk av Öpir. Det är icke hans ornamentik med dess välkända motiv, och knappast heller hans runor. Korset, med de fyra korsarmarna fristående utan sammanhållande band eller flikar, och i stället med band tvärs över korsarmarna, har icke motsvarighet på någon annan ristning av Öpir. Framför allt är den osäkra ristningstekniken, den ojämna och grunda huggningen helt främmande för Öpir. Ingen skulle komma på den tanken att tillskriva honom denna mycket okonstnärliga ristning. Det bör därför understry-

kas, att läsningen av inskriften på tvärbandet nedtill på stenen ingalunda kan betraktas som fullt säker.

Däremot finns det åtskilligt, som talar för att U 1022 är ristad av samme man, som har utfört flertalet av runstenarna i Ärentuna sn, nämligen de åtta, som ovan under U 1020 ha blivit sammanställda och jämförda. Det finns mycket som sammanbinder U 1022 med dessa. Den liknar mycket mera dem än den säkert av Öpir huggna, ehuru osignerade stenen U 1014. Framför allt är det den osäkra, slappa linjeföringen och den dåliga huggningstekniken, som går igen i U 1022 lika väl som i de andra åtta. Korset med de fristående korsarmarna återfinnes även på U 1017 och 1024. För den som känner till Öpirs verk är det mycket svårt att tro, att han skulle ha ristat U 1022. Och en fullkomlig orimlighet är det att han skulle vara upphovsman till de andra åtta i gruppen.

Frågan blir då: hur skall uppgiften »Öpir ristade runorna» kunna förklaras — om den nu har funnits? Liksom Ärentuna-ristaren har imiterat Öpir i U 1015, så har han kanske fått lov att sätta Öpirs signatur på en av sina ristningar. Uteslutet är väl icke, att Öpir kan ha haft något med saken att göra, exempelvis på så sätt att han har gjort en förskrift för runorna, alltså bestämt hurudan inskriften skulle vara.

1023. Vallby, Ärentuna sn.

Litteratur: B 512, L 224. J. Bureus, F a 6 s. 201 n:r 170 (Rhezelius), F a 5 n:r 498, F a 1 s. 106; J. Rhezelius, F l 1 n:r 63; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 60; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 450; UFT h. 1 (1871), s. 19; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA).

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F l 1); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 512).

De äldsta uppgifterna om denna runsten härröra från J. Rhezelius. Den fanns »I Ärentuna S. Widh Wallby» (F a 6), »Widh Wallby i en Kålgårdh» (F l 1). Bureus (F a 5): »Wallby». — *Ransakningarna* (1667): »I Walby vthij een Hummelgårdh står och een Rundsteen skriffuit vppå.» Någon runsten vid Vallby omtalas icke i den senare förteckningen från 1677. — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Walby i Erntuna, i humblegården» (B 512 och L 224: »Walby»). — O. Celsius har granskat inskriften den 10 juni 1728. Han anger platsen sålunda: »Wallby i Ärentuna i Borgmästarens Strömbergs Hummelgård vijd Upsala åån.» — Stenen är icke omtalad av Dybeck och har tydligen på hans tid varit försvunnen. — J. Eriksson (1928): »Två [runstenar] äro antagligen helt försvunna, en vid Fyrisvall (Vallby) och en vid Nederbacka.» Stenen söktes förgäves 1942 och 1951.

Höjd omkr. 1,70 m., bredd omkr. 1,20 m. Ristningens höjd omkr. 1,20 m., bredd omkr. 0,95 m. Inskrift (enligt B 512, med det inom [ ] tillagt el. rättat efter Rhezelius och Celsius):

k[i]atiltborn · ok · fasta · litu × rita stainn · etir · fap[u]r sn ir[n]fatr

Kættilbjörn ok Fasta letu retta stæin æftir faður sinn, Ærnfa[s]tr.

»Kättilbjörn och Fasta läto uppresa stenen till minne av sin fader Ärnfast.»

Till läsningen: Hadorph (B 512) har 1—10 **katilborn**, 36—40 **fapar**, 43—48 **irefatr**. 30 **n** har bst endast på v. sidan av hst; 31 **n** har bst som skär tvärs över hst. Mellan 42 **n** och 43 **i** är avståndet större än vanligt mellan två runor. — Rhezelius, F a 6: **kihtilbor · ok · fasta · litu · rita · stain · etir · fapur sin nfatr**. F l 1: 1—10 **kihtilborn**, 36—49 **fapur · sin nfatr**. — O. Celsius: **kiatiltborn · ok · fasta · litu · rita · stai · n · atir fa . . .** »har stått under jord och äro ett el. annat ord aldeles bortmurknade. Alterum **i i stain** [d. v. s. runan 30] skulle blifva **n** men som en högd emottog, så lemnades det och

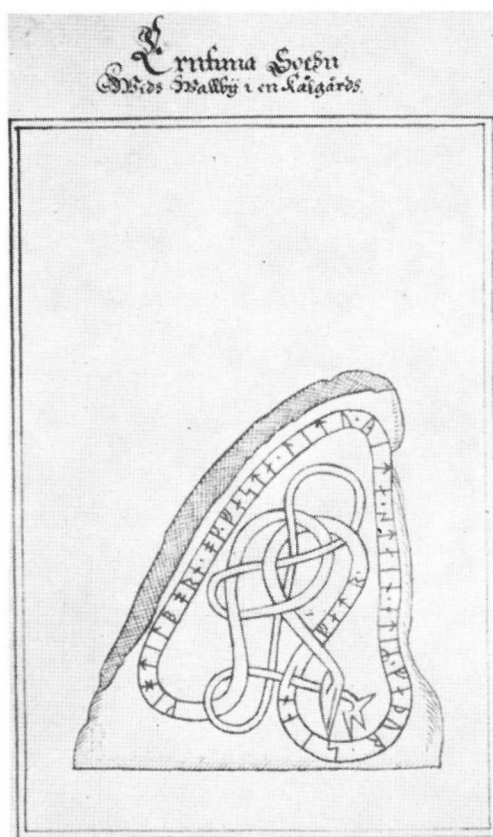

Fig. 213. U 1023. Vallby. Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

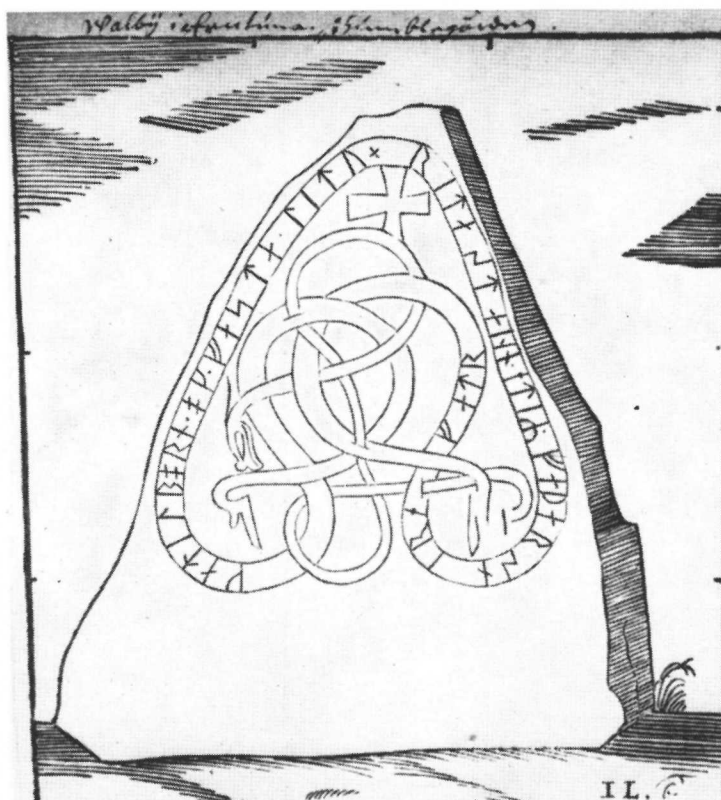

Fig. 214. U 1023. Vallby. Ärentuna sn.
Efter B 512.

n höggs länger fram.» Det är sålunda ett fall, då ristaren har vidtagit en rättelse. Om r. 36 anmärker Celsius, att det är ovisst, huruvida den är **g** eller **f**.

Överensstämmelsen mellan Rhezelius och Celsius tyder på att det första namnet har varit tecknat **kiatilborn**. Ristaren röjer en viss osäkerhet i beteckningen. Flera runor äro överhoppade: ett **i** efter **b** i 1—10 **kiatilborn**, ett **f** i 32—35 **etir**, ett **i** i 41—42 **sn**, ett **s** i 43—48 **irnfatr**. 30 **n** är troligen riktigt förklarad av Celsius som en rättelse.

Om mansnamnet *Kætilbiorn* se Sö 226. 13—17 **fasta** återger ett kvinnonamn *Fasta*, kortnamn till *Fastlaug*, *Fastvi* m. fl. Det synes icke vara belagt i någon annan inskrift. 43—48 **irnfatr** (eller **irefatr**) återger säkerligen ett *Ærnfastr*, med uteglömt **s**. Brate (*Runverser*, s. 22) förmodar i stället, att senare leden är *-(h)vatr*; detta förefaller dock mindre troligt, då en övergång *v > f* icke kan ha inträtt i denna ställning, mellan tonande ljud. Man finge då antaga en felristning **f** i stället för **u**. Ett mansnamn *Ærnfastr* är väl belagt i inskrifterna, under det att ett *Ærnvatr* (*Ærin-(h)vatr*) icke synes vara styrkt; om det förra se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Stenen är sålunda rest av en man och en kvinna, bror och syster, till minne av deras fader.

En språklig egendomlighet är, att det sista namnet **irnfatr** står i nominativ, icke i ackusativ som man skulle vänta. Förklaringen ligger säkerligen däri, att namnet följer efter det substantiviska uttrycket *æftir faður sinn*. Det har därför kunnat få en mera självständig ställning och motsvarar i viss mån en sats: (*hann het*) *Ærnfastr*. I varje fall torde det ha framträtt så för ristaren i det ögonblick, då han högg. Samma språkliga egendomlighet synes ha förekommit på en annan runsten i Ärentuna, nämligen U 1020, ehuru inskriften där endast är ofullständigt

bevarad. Jfr även U 791, 826, 1041. De båda runstenarna U 1020 och 1023 äro sannolikt utförda av samme ristare. Han har säkerligen också huggit U 1019. Där möta vi också samma ordföljd: *æftir faður sinn Igulfast*; men namnet står i detta fall i ackusativ. Se härom vidare U 1020.

1024. Vaxmyra, Ärentuna sn.

Pl. 57.

Litteratur: L 175. Ransakningarna 1667—84; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 451, Acta Literaria Sveciæ 2 (1725—29), s. 324; UFT h. 5 (1876), s. 63.

Runstenen står i en skogsbacke 200 m. SSÖ om Vaxmyra, 5 m. VSV om byvägen från Vaxmyra till Buddbo, straxt innanför en gärdesgård. Ristningsytan vetter mot öster, d. v. s. mot vägen.

I *Ransakningarna* ingår en relation från 1667 av kyrkoherden i Ärentuna Nicolaus Holmdorpius; där meddelas, att »I Waxmyra står tuänne Steenar, men inthet skriffuit vppå som Synes.» Det torde alltså ha varit ett par bautastentar. Tio år senare (1677) upptar kyrkoherden Ericus A. Piscarius i sin relation bland runstenar i församlingen »På Waxmyra gärdet en». O. Celsius har den 10 juni 1728 antecknat inskrifterna på två runstenar vid Vaxmyra. Den ena (U 1025) uppges stå vid »Waxmyra by i gärdet, Ärentuna Sochn», den andra (U 1024) »strax der hos, samma dag sedd». De befunno sig i dåligt skick, meddelar Celsius: »innan några åhr äro desse bägge stenar förlorade, emedan dhe nu äro allt öfver sönderspruckne, så väl i skärfvor framman på, som mitt i genom på flera ställen». I *Acta Literaria Sveciæ* för Celsius inskriften till Skuttunge sn: »In Paroecia Skuttunge, et pago Waxmyra.» Det är tydligen ett rent misstag, ty Vaxmyra ligger rätt långt från gränsen till Skuttunge. Felet upprepas emellertid i Liljegrens *Runurkunder* och i *UFT*.

Båda runstenarna ha sedermera varit försvunna. De äro icke omtalade av Dybeck i hans reseberättelse och samlingar. Han nämner endast, att »i Vaxmyra by står en mindre bautasten». Den ena runstenen återfanns år 1922 och restes då av markägaren, enligt uppgift på fyndplatsen.

Grå granit, i ytan ljusröd, med ojämnt gryt. Höjd 1,55 m., bredd 1,12 m. Ytan är mycket ojämn och olämplig för ristning. På v. sidan är ett stort stycke avslaget, varigenom även en del inskrift har gått förlorad. Ristningen är grunt huggen och mycket svår att följa, både vad ornamentik och runor angår.

Inskrift (med det inom [ ] tillagt efter Celsius):

semuntr · li[t · rita · s]ten · yftir · stenkisl [·] mah [·] sin
           5   10   15   20   25   30   35

Sæmundr let retta stein æftir Stæingisl, mag sinn.

»Sämund lät uppresa stenen till minne av Stengisl, sin frände.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 1 **s** är tydligt. R. 2 är sannolikt **e**, men **n** med bst endast på hst:s h. sida vore också möjligt. Det säkerligen denna runa som Celsius har uppfattat som **k**. 3 **m** är svagt men sannolikt. Mellan 3 **m** och 4 **u** finnes icke spår av huggning. 4—7 **untr** är tämligen tydligt. Bst i 7 **r** är svagt krökt och liknar nära ett **u**. Efter 9 **i** är ett stort stycke av ytan avflagrad, med 6—8 runor. V. bst i 16 **t** saknas. 17 **e** är tämligen säkert stunget. 19 **y** är tydligt stunget. 23 **n** är svagt. 26 **e** är tydligt stunget. 28 **k** är icke stunget. 30 **s** är säkert; nedre stapeln dock till hälften förstörd. 31 **l** har en lång bst. Sk är icke säkert efter 31 **l** och 34 **h**. 32—37 **mah sin** är tydligt.

Celsius: **sik + untr lit · rita · -ten · yftir stenkil · mah sen.**

Celsius översätter: »Sig-untr scribi fecit lapidem Stenkillo genero suo.» Likaså *UFT* h. 5: »Sig(m?)und lät rita sten efter Stenkil (d. ä. Stenkettil), sin måg.»

Namnet *Sæmundr* är tidigare belagt i en sörmländsk inskrift, Sö 221, tecknat (ack.) **saimut**. Namnet är f. ö. västnordiskt, bl. a. känt från två isländska runinskrifter (L 1654 och 1844). En lagman Esbjörn Sæmundsson i Jämtland omtalas i flera urkunder från 1470- och 1480-talen; en Erik Sæmundsson i ett köpebrev från Skara 1477. — Ett mansnamn *Steingisl* är icke känt från någon annan inskrift. Lundgren o. Brate förteckna ett osäkert *Stengils* ur en finländsk urkund från 1420.

Om ristaren se ovan U 1020.

1025. Vaxmyra, Ärentuna sn.

Litteratur: O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 451.

De enda uppgifterna om denna runsten härröra från O. Celsius, som har läst inskriften den 10 juni 1728. Stenen fanns i »Waxmyra by i gärdet». Tyvärr har Celsius ingen teckning, icke heller några meddelanden om ristningens storlek och utseende. Den har sedermera icke kunnat återfinnas.

Inskrift (enligt Celsius):

anuntr · uk · þorbiarn · li - u · rita sitn yftir · katilmunt · brupur

5   10   15   20   25   30   35   40   45

Anundr ok Þorbiorn letu retta stein æftir Kætilmund, brodur [sinn].

»Anund och Torbjörn läto uppresa stenen till minne av Kättilmund, (sin) broder.»

Till läsningen: Inskriftens **a**-runor (r. 1, 14, 35) ha dubbelsidig bst, med undantag av 24 **a**, som har bst endast på hst:s v. sida. **n**-runorna (r. 2, 4, 16, 28, 41) ha bst endast på hst:s h. sida; likaså 10 **o**. 5 **t** har bst endast t. v. Toppen av runorna 18—20 **i - u** markeras av Celsius som avslagna. 22 **i** är icke stunget. Däremot finns en stor, rund prick mitt på staven i 37 **e**. Vid 25—28 **sitn** har Celsius antecknat: »sic».

Anundr och *Þorbiorn* äro vanliga namn under vikingatiden. Detsamma gäller, om än icke i lika hög grad, namnet på den tredje brodern, *Kætilmundr*.

Fastän icke någon bild är bevarad av U 1025, finnes anledning förmoda, att denna runsten är ristad av samme man som U 1024 och sannolikt även flera andra av runstenarna i Ärentuna sn. Härpå tyder särskilt formen **yftir**, som förekommer även på U 1015, 1018 och 1024.

Östa, Ärentuna sn.

I *Ransakningarna* 1667—84 (F 1 9:1) finnes en förteckning över »the gamble monumenter som i Ehartuna Sochn kunna finnas» av kyrkoherden Ericus A. Piscarius år 1677. Där uppges bland runstenar i socknen även en vid Östad. Någon sådan finnes icke omtalad i senare källor. Vid Östa finnas emellertid resta bautastentar utan inskrift (R. Dybeck 1864, J. Eriksson 1925), och förmodligen är det en sådan som Piscarius avser.